

III 3,12

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE V LJUBLJANI

MREŽA IN STRUKTURA IZOBRAŽEVANJA IN ZDRAVSTVA KOT
FUNKCIJA IN ELEMENT CENTRALNOSTI KRAJEV, REGIONAL-
NEGA RAZVOJA IN REGIONALNO PROSTORSKEGA NAČRTA
SLOVENIJE V LUČI POLICENTRIČNEGA SISTEMA SLOVENIJE

I. del

Darka Uranjek

Ljubljana 1975

ms. št. 101

Inštitut za geografijo univ. v Ljubljani

Darka Uranjek

MREŽA IN STRUKTURA IZOBRAŽEVANJA IN ZDRAVSTVA KOT
FUNKCIJA IN ELEMENT CENTRALNOSTI KRAJEV, REGIONALNE-
GA RAZVOJA IN REGIONALNO PROSTORSKEGA NAČRTA SLOVE-
NIJE V LUČI POLICENTRIČNEGA SISTEMA SLOVENIJE

I. del

Naročnik: Raziskovalna skupnost Slovenije, Ljubljana
in
Zavod za regionalno prostorsko planiranje
SR Slovenije, Ljubljana

Nazivalec naloge:

Darka Uranjek, dipl. geograf
univ. asistent

Darka Uranjek

Direktor:

Dr. Vladimir Klemenčič
redni univ. profesor

Ljubljana, 1975

KAZALO

A. SEZNAM KART V PRILOGI

B. UVODNA BESEDA

C. ŠOLSTVO V SLOVENIJI

I. Osnovna šola

- 1) Osnovne šole na Slovenskem etničnem ozemlju v šolskem letu 1864 - 1865
- 2) Osnovne šole na območju današnje Slovenije in Tržaškem ter Goriškem delu slovenskega etničnega ozemlja v šolskem letu 1922 - 1923
- 3) Osnovne šole v SR Sloveniji v šolskem letu 1973/74

II. Srednje šole

III Višje in visoko šolstvo

IV Prostorsko relevantni problemi izobraževanja

D. ZDRAVSTVO V SR SLOVENIJI

- 1) Analiza ambulant različnih vrst
- 2) Analize zdravstvenega varstva predšolske in šolske mladine ter žena
- 3) Analiza zdravstvene službe posebnega pomena
- 4) Lekarniška služba v Sloveniji
- 5) Zaključki

E. Zaključne misli o vlogi in položaju izobraževanja in zdravstva v regionalnem razvoju SR Slovenije

F. LITERATURA

SEZNAM KART, PRILOG K RAZISKOVALNI NALOZI:

- Osnovne šole na slovenskem etničnem ozemlju v šolskem letu 1864-1865
- Osnovne šole na slovenskem ozemlju v šolskem letu 1922-1923
- Mreža osnovnih šol in njihovi šolski okoliši v SR Sloveniji v šolskem letu 1974/75
- Visoko in višje šolstvo, srednje šole, šole in enote za odrasle, šole za kmetovalce ter šole po zakonu o poklicnem izobraževanju v šolskem letu 1973/74
- Vrste šol po občinah SR Slovenije po številu slušateljev v šolskem letu 1973/1974
- Časovna oddaljenost učencev od osnovnih šol v občini Lendava v šolskem letu 1974/75
- Časovna oddaljenost učencev od šole v šolskem okolišu centralne osnovne šole Petrovče v šolskem letu 1974/75
- Struktura učencev po tipih gospodinjstev v šolskem okolišu osnovne šole Petrovče v šolskem letu 1974/1975
- Dijaki drugih letnikov celjskih srednjih šol v šolskem letu 1974/75 po krajih stalnega bivanja in tipih gospodinjstev, iz katerih izhajajo
- Dijaki drugih letnikov celjskih srednjih šol v šolskem letu 1974/75 po krajih stalnega bivanja in bivanja v času šolanja
- Štipendisti in neštudenti - dijaki drugih letnikov celjskih srednjih šol v šolskem letu 1974/75 po krajih stalnega bivanja

- - Mreža osnovne zdravstvene službe po občinah SRS leta 1973 I
- Mreža osnovne zdravstvene službe po občinah SRS leta 1973 II
- Mreža osnovne zdravstvene službe po občinah SRS leta 1973 III
- Zdravstvene delovne organizacije in mreža lekarn v Sloveniji leta 1975

UVODNA BESEDA

Težišče prvega dela raziskave je bila analiza mreže in strukture izobraževanja ter zdravstva v Sloveniji in na osnovi sondnih raziskav v štirih različnih predelih Slovenije proučitev prostorske funkcije obeh storitvenih in obenem centralnih dejavnosti pri oblikovanju regionalne strukture.

Raziskava je potekala v več fazah, od zbiranja ustrezne literature, do inventarizacije osnovnih podatkov o mreži in strukturi šolstva in zdravstvenih služb, zbiranja podatkov o šolskih okoliših osnovnih šol preko vprašalnikov, zbiranja podatkov na terenu zlasti pri ugotavljanju dostopnosti do šol.

Za pomoč pri raziskavi se lepo zahvaljujem sodelavcem Inštituta za geografijo univerze v Ljubljani, še posebno dr. Vladimirju Kleenčiču in dr. Mirku Paku za sugestije pri izdelavi naloge, tov. Antonič Boženi pa za nasvete pri kartografskem prikazu podatkov. Prav tako se zahvaljujem ravnateljstvu osnovnih šol v Sloveniji za sodelovanje pri vprašalniku in ravnateljstvu celjskih srednjih šol za pomoč pri izvedbi anketiranja.

Opredelelitev problema

Življenje neke regije, pokrajine, prostora poteka v okviru posameznih enot - tako gospodarskih ali drugače povedane primarnih in sekundarnih dejavnosti kakor tudi na temelju ekonomske socialnih odnosov in vezi, ki jih v pokrajini oblikujejo družbene dejavnosti, se pravi terciarne in kvartarne. Človek s svojimi dejavnostmi - dela, bivanja, oskrbe, izobraževanja, rekreacije, itd. oblikuje prostor, v katerem živi.

Prostor s svojimi fizičnogeografskimi potezami, pa prometna povezanost prostora, način poselitve prostora preko hierarhije centralnih naselij (z njihovimi gospodarskimi in negospodarskimi dejavnostmi) in navezanost podeželja na njih so elementi in kreativni faktorji regionalnega razvoja. "Model hierarhije centralnih naselij se zelo približuje dejanski prostorski organizaciji človeške družbe in se tudi prilagaja njeni vsakokratni družbenoekonomski razvojni stopnji".¹⁾

Storitvene dejavnosti - storitve in javne službe so tiste dejavnosti, ki dajejo naseljen, v katerih so locirane, širše centralne funkcije, ki s svojimi gravitacijskimi silnicami oblikujejo vplivna območja naselij različnih hierarhičnih stopenj.

Pri geografskem proučevanju šolstva upoštevamo prostorske komponente izobraževalnih procesov oziroma njihovo odvisnost od regionalnih razlik v doseženi stopnji gospodarske rasti in družbenoekonomske usmeritve. Prav tako je zdravstvo element in pokazatelj regionalne razvitosti, ker s svojo funkcijo v prostoru od najnižje organiziranih zdravstvenih služb v centralnih naseljih najnižje (prve) stopnje(n.pr. zdravstveno

1)

cit. Igor Vrišer: Regionalizacija in centralna naselja v regionalnem planiranju. Ekonomska revija št. 2/1968, str. 147.

varstvo in dispanzerji, pa splošna ambulanta, ki predstavljajo osnovno zdravstveno mrežo) do najvišje organiziranih služb (kot so bolnice, posebne specialistične ambulante, itd.), ki so locirane v regionalnih središčih ali pa le v centralnih krajih VI. in VII. stopnje (po Vrišarju), kaže preko stopnje razvitosti mreže in strukture zdravstvenih služb na socialno-ekonomsko diferenciacijo slovenskega prostora.

Mreža in sistema organizacijskih oblik šolstva (osnovne, srednje, višje in visoke šole) in zdravstva (zdravstveno varstvo in dispanzerji, ambulante, bolnice, klinike) so vzrok in posledica hierarhije centralnih krajev, demogeografskega razvoja in regionalnega razvoja. Ker ima po ustavi SR Slovenije vsak občan pravico do osnovnošolskega izobraževanja in prav tako do osnovnega zdravstvenega varstva, mora biti osnovna mreža obeh dejavnosti locirana v naseljih najnižjih stopenj centralnosti. Take so osnovne šole v centralnih naseljih I. stopnje (po Vrišarju), osnovno zdravstveno varstvo pa v centralnih naseljih II. stopnje, razen v alpekem in kraškem svetu kjer je zaradi redke mreže centralnih naselij nameščeno v centralnih vaseh I. stopnje (lokalna središča).

Zaradi posebnega položaja izobraževanja in zdravstva imata obe dejavnosti v regionalno-prostorskem planu pomembno mesto še zlasti ob konceptu policentričnega razvoja Slovenije, ko je potrebno razvijati obe dejavnosti na celotnem območju Slovenije v težnji za zmanjšanjem razlik v razvitosti slovenskih pokrajin in v težnji za ohranitev obstoječe poselitve.

Šolstvo je ena izmed javnih služb, ki je po eni strani povezana z interesi šolobveznih otrok oziroma njihovih staršev po drugi strani pa z interesi družbe, saj je šolstvo dejavnost posebnega družbenega pomena. S kvalitetnejšo šolsko mrežo in strukturo si družba prizadeva ustvariti čim popolnejšo družbeno infrastrukturo. V razvitosti šolstva oziroma v razvitosti

izobraževalnega sistema in v njegovi kakovosti se pogosto odraža tudi stopnja gospodarske razvitosti posameznih pokrajin. Prostorska rasporeditev in pomembnost posameznih šol in s tem povezano število učiteljev in kakovost pouka je odvisna od števila učencev šolskega okoliša in možnosti dostopnosti do šole, s tem pa tudi od gostote in rasporeditve prebivalstva, od njihove socialno ekonomske strukture ter splošnega gospodarskega razvoja prostora.

Zdravstvo je družbena služba, kjer je lokacija in organizacijska shema poleg gostote in števila prebivalstva odločujoč institucionalni faktor. Teritorialna rasporeditev zdravstvenega omrežja naj bi bila podrejena enakim potrebam in možnostim za uporabo vsemu prebivalstvu. V razvitosti zdravstvene službe se odraža stopnja gospodarskega razvoja ali drugače povedano - gospodarsko dobro razvita območja lahko vlagajo več družbenih sredstev za boljše organizacijo zdravstvene službe in kvalitetnejše zdravstvene storitve.

Zaradi funkcije in položaja izobraževanja in zdravstva kot kvartarnih dejavnosti, ki imata zaradi socialno-ekonomske usmeritve naše družbe poseben pomen, je namen te raziskovalne naloge preučiti mrežo in strukturo obeh dejavnosti kot elementa centralnosti krajev in regionalnega razvoja, da bi nakazali njune prostorske učinke in funkcije v policentričnem razvoju Slovenije. Z Raziskovalno nalogo želimo odgovoriti na vprašanje ali obstoječa mreža in struktura zdravstva gledana iz stališča dostopnosti prebivalstva do obeh dejavnosti prispeva k izenačevanju regionalnega razvoja Slovenije.

II. Opredelitev geografske problematike izobraževanja in zdravstva v domači in tuji literaturi ter metodološke izhodišča

V domači in tuji literaturi, ki obravnava prostorsko problematiko izobraževanja in zdravstva zasledimo različne vidike razisko-

valnih pristopov k obema dejavnostima, ki so pogojeni s časom nastanka raziskav in z ekonomsko-socialnimi izhodišči širših raziskav in konceptov, v okviru katerih so potekale.

1) Domača literatura o prostorski problematiki izobraževanja.

V slovenski geografski literaturi se je s problematiko šolstva najbolj poglobljeno ukvarjal Jože Lojk, ki je na Inštitutu za geografijo univerze v Ljubljani izdelal več raziskav, o šolski mreži v Sloveniji in o šolski re-organizaciji (1, 2, 3, 5, 6). Vse raziskave izhajajo iz izhodišča delovne hipoteze gravitacije učencev k šolam (različnih vrst in stopenj). "Pod pojmom gravitacija učencev k centralnim naseljem s šolami (n.pr. II. stopnje - srednje šole) je razumeti število mladega prebivalstva v Sloveniji v starosti nekako od 14 do 19 let, ki stalno prebiva izven krajev šol".²⁾ Na osnovi analize učencev po kraju stalnega bivanja v času šolanja po vrstah srednjih šol je izdelal rasporeditev, kapacitete in tipe šolskih središč II. stopnje (srednješolska središča) v Sloveniji. Tri tipe šolskih središč-regiotvorni, prehodni in nadregionalni - je vzporejal z demogeografskim razvojem v Sloveniji in 13 šolskih regij analiziral z vidika gospodarske razvitosti in označil ekonomske -geografske karakteristike šolskih regij Slovenije. Letni kontingent šolske mladine, ki v tekočem šolskem letu konča osnovno šolanje in se vključi v sredno šolo, mu služi za določanje hierarhične stopnje šolskih regij. Višje in visoko šolstvo (2) je Lojk proučeval iz vidika gibanja števila slušateljev teh šol v 10-letnem razdobju 1957 - 1967 in s tem nakazal tendenco razvoja te vrste šolstva. S pomočjo regionalne in socialne analize diplomantov višjih in visokih šol je ovrednotil Slovenijo osiroma posamezne regije glede na razvitost izobraževalne strukture, ki je eden od indikatorjev razvitosti. Zaradi izdelave podatkov je regionalna izobraževalna struktura prikazana po občinah, kar deloma zamagljaja dejansko stanje v prostoru. S primerjavo relacij

2) cit. Lojk Jože: Mreža šol II. stopnje, Inštitut za geografijo univerze, Ljubljana 1966, tipk., str. 1

med šolami raznih nivojev in tipov je bila dana osnova za primerjavo regionalne izobraževalne strukture (koeficienta) in družbeno- ekonomskega in regionalnega razvoja.

Poleg Lojka se je z geografsko problematiko izobraževanja ukvarjal tudi Bračič (4), ki je pristopil k raziskavi šolstva iz vidika obstoječe izobrazbene strukture prebivalstva starejšega od 10 let in iskal vzroke za sorazmerno slabo izobrazbeno strukturo v Severovzhodni Sloveniji v razvoju in položaju šolstva v tem predelu. Tip srednjega in nadaljevalnega šolstva je gledan z vidika kadrovskih potreb različnih vrst dejavnosti, ki lahko s strukturo delovnih mest pospešujejo ali zavirajo razvoj šolstva.

Geografska problematika izobraževanja na primeru občin Slovenska Bistrica in Tolmin (Uranjek 11) iz vidika dostopnosti učencev do osnovnih šol še zlasti v hribovitem in redko poseljenem svetu (alpski) in možnosti nadaljevanja šolanja mladega prebivalstva iz oddaljenih nerazvitih območij. Z analizo štipendistov v občini je nakazana potencialna izobraževalna struktura prebivalstva po naseljih.

Nekateri drugi slovenski geografi so se v svojih proučevanjih centralnih naselij (Kokole 9, Vrišer 10), dotaknili šolstva le kot elementa centralnosti krajev v povezavi z drugimi centralnimi funkcijami.

V drugi slovenski literaturi je problem izobraževanja v širšem oziroma šolstva v ožjem pomenu besede prikazan iz zgodovinske pedagoškega stališča (7, 12, 13, 16, 17, 20), pedagoškega stališča (Prosvetni delavec), in statističnega (Prikazi in študije 18, 19), ki se navadno ne dotikajo vprašanja prostorske raznestitve in vloge te dejavnosti kot pomembnega oblikovalca družbene potrošnje.

V ostali jugoslovanski geografski literaturi in naslediti, da bi se kdo ukvarjal posebno s vprašanjem šolstva kot dejavnosti

pač pa le v povezavi v drugimi "storitvami" in centralnimi funkcijami. Pri demografskih raziskavah je proučena izobrazbena struktura prebivalstva vendar ne v povezavi z mrežo in strukturo šol.

2) Geografska problematika šolstva v tuji literaturi.

V tuji geografski literaturi - nemški, angleški, avstrijski (24, 25, 31, 32, 33) je izobraževanje raziskano za potrebe planiranja te dejavnosti oziroma njenih institucij in šol, poleg tega pa to spremlja tudi analiza spremljevalnih komponent (socialnih in ekonomskih), ki spremljajo spremembo v izobraževalnem sistemu. Raziskave se naslanjajo na delež slušateljev za šole in temu ustrezno povpraševanje po učnem kadru (33), pa o racionalizaciji izobraževanja iz vidika lokacije šol in o ekonomskih determinantah izobraževalnega procesa.

Namen raziskav o šolstvu je v predpripravi in posredovanju osnov za spremembe v organizaciji izobraževalnega sistema. Naloge raziskav o izobraževanju vidi Widmeir (31) v naslednjem:

- znanje o sedanjem stanju (mreža in struktura) izobraževanja in predstava o genezi razvoja sistema izobraževanja ob možnosti projekcije v perspektivo - torej diagnoza in prognoza,
- na osnovi poznavanja stanja ob predhodno zastavljenih ciljev izluščiti utemeljene predloge za spremembe izobraževalnega sistema (ali le mreže) - torej inovacija procesa,
- analiza izobrazbe absolventov in diplomantov kot inovacija produkta,
- vsklajevanje izobraževalnega sistema z predstoječimi zahtevami družbeno-ekonomskega razvoja.

Nekoliko drugačen pristop k raziskavi šolstva ima Mausburger ³⁾, ki analizira problematiko iz prostorskega vidika za potrebe planiranja v eni izmed avstrijskih pokrajin. V prvem delu prouči obstoječo izobrazbeno strukturo prebivalstva in sicer glede na

3) Meusburger Peter: Bildungs Planung in Ostereich, Landes-Schulentwicklungsplan Vorarlberg, Band 43, Wien 1974.

vrsto šole, ki so jo končali; močan poudarek je dan na proučitev izobraževalnega fonda staršev šolajočih otrok. Obstoječa mreža in struktura šol je proučena iz ekonomskega - finančnega vidika glede na stroške šolanja na učenca ali pa na 100 prebivalcev po vrstah šol. Razvoj različnih tipov šol prikaže grafično in nakaže glede na demografski faktor pričakovani razvoj šolstva in sicer upadanje števila osnovnošolskih otrok zaradi ostarele strukture prebivalstva in rahlo napredovanje srednjega in višjega šolstva. Posebno pozornost posveti tudi problematiki šolanja otrok tujih delavcev. Dosedanji razvoj šolstva in tendence razvoja nakaže z analizo delovnih mest v regiji in potreb po kadrih.

Jean Forbers⁴⁾ v modelu prostorske difuzije upošteva razmestitev izobraževalnih institucij na danem prostoru gledano skozi spekter časa (preteklega in prihodnjega). Pri analizi izobraževalnega potenciala je poznati spremembe izobraževalne strukture v 10 letih in usmerjati nadaljni razvoj šolstva preko lokalnega in regionalnega nivoja.

Problematike izobraževanja se loteva tudi švedska geografija, s čemer se je nosilka naloge podrobneje seznanila na specializaciji v Lundu na Švedskem. K raziskavam te vrste pristopa švedska geografija iz več vidikov:

- Falsson (28) obravnava šolstvo iz stališča dostopnosti učencev do šol. Analiza čas potovanja učencev v šolo, s tem da v potovalnem času upošteva kombinacijo vlaka, avtobusa, kolesa in prihod v kraj šolanja in tudi začetek pouka na posameznih vrstah šol v šolskem središču. V grafičnem prikazu analizira učence po conah oddaljenosti od šol - G (gravitacijskih) zonah, v katerih prikaže delež učencev v odnosu do celotnega prebivalstva (ta se niža z večanjem oddaljenosti).

⁴⁾ Science and
Jean Forbers: Studies in Social/Planning, Edinburg 1974.

- Podobna je raziskava Hallströma in Nordbecka (27), ki analizirata mestno osnovno šolo, katere šolski okoliš pokriva del mesta, glede na oddaljenost učencev od osnovne šole zaradi ureditve mestnega prometa v ta namen. Rasporeditev učencev in dostopnost prikažeta na koordinatnem sistemu.
- Z lokacijo šol se ukvarja Jakobsson. Pri tem je poleg splošnega zakona o centralnosti potrebno upoštevati tudi ustrezno starostno strukturo mladega prebivalstva ob tem pa tudi upoštevati možnost izgradnje stanovanj.
- Andersson in Dahlgren (35) ocenjujeta prostor-regijo iz vidika opremljenosti z izobraževalnimi institucijami - šolami. Pri raziskavi sta dva aspekta:

- A) kvantitativni aspekt - število odgovarjajočih mest za učence v srednjih šolah v regiji
- B) kvalitativni aspekt - spremembe v vsebini šolanja, zlasti pa alokacija novih vej šolanja v manjših naseljih. Zgoraj omenjen aspekt sta gledana iz stopnje prostorske percepcije administrativnih organov (decision-making) od lokalnega do najvišjega in možnosti realizacije njihovih odločitev. Analiza je pokazala, da je prostorska percepcija, ki se nanaša na spremembe v šolski mreži in stopnja njene realizacije višja pri lokalnih administrativnih organih kot pa pri višjih (n.pr. republiških). Glede na ta izhodišča razlikuje več tipov občin (švedskih upravnih enot)
 - a) takšne, ki po socialno-ekonomskih indikatorjih spadajo med poprečno razvite, imajo visoko stopnjo prostorske percepcije, realizacija tega pa je nizka. Vzrok tega je, da so opremljene s poklicnimi šolami, druge srednje in višje šole pa so v drugih občinah,
 - b) občine, ki imajo nizko stopnjo prostorske percepcije, čeprav imajo pogoje za visoko percepcijo. Vzroka sta dva - občine imajo nizko število prebivalcev in imajo izobrazbene možnosti prevelike v primerjavi s številom prebivalstva, druge občine pa so glede lege oddaljene od razvitih predelov in imajo tako slabe pogoje za izobraževanje, da se le-to lahko odvíja le ob intervenciji iz centra,
 - c) občine v najbolj razvitem delu Švedske, povprečne velikosti imajo sicer poprečno prostorsko percepcijo, vendar je

stopnja njene realizacije visoka. Tu so prevelike možnosti za izobraževanje domačega prebivalstva, zato nudijo izobraževanje prebivalstvu iz drugih občin.

Po Hägerstrandu je potrebno pri geografskih proučevanjih kakšne-gakoli procesa, tudi izobraževalnega, združiti čas s prostorom v eno - v notno geometrično prostorsko-časovno sliko s popolno možnostjo nadaljevanja v časovni smeri. Hägerstrandov časovnogeografski model družbe sloni na izhodišču, da so v spremembe v času in prostoru povzročene od posameznikov in družbe kot celote.⁵⁾ In ker je posameznik del družbe, lahko prostorska reagiranja družbe gledano iz vidika posameznika njegovega dnevnega koraka (dail path) oziroma življenjskega koraka gledano skozi uporabo časovnih in prostorskih koordinat. Okolje, prostor z katerim stopi "individualni korak" v kontakt je razdeljen na dve komponenti. Prva je "dnevno-življenjski prostor", ki je geometrično omejen z mejo, katere lokacija je odvisna od možnosti obstoječega transportnega media, ki pomaga individuumu premagovati pot tja in nazaj znotraj specifičnega omejenega dnevnega časovnega intervala. Druga komponenta zajema prostor, v katerem lahko posameznik izbere mesto bivanja za daljši čas njegovega življenja. Akcija posameznika v prostoru je različna, odvisna od treh kategorij omejitev - zmožnosti mobilnosti, nadomeščanja in omejitve s strani širše družbe. Od tega so odvisne dnevne prizme gibanja individua v prostoru in s tem v zvezi tudi kvaliteta prostora - regije glede na čim ugodnejšo kombinacijo življenja posameznikov pri zadovoljevanju potreb po življenjskih dobrinah, skratka kvaliteta življenja v prostoru (quality of life), katere pomembno in vedno važnejšo komponento predstavlja - sestavni in bistveni del družbene potrošnje.

3) Prostorska problematika zdravstva v geografski literaturi

Problem zdravstva, oskrbe in iz tega izvirajoče mreže in strukture zdravstva v težnji pokriti ves poseljeni prostor in nuditi

5) cit. Fred R. Allan: Urbanisation, domestic planning problems and Swedish geographic research, Progress in Geography, London 1973, vol. 5, str. 37.

prebivalstvu na vseh območjih vsaj najosnovnejše zdravstveno oskrbo in nego je povsod po svetu pereč.

V geografiji, ki obravnava problematiko zdravstva, zasledimo več primerov:

- 1) V tako imenovani "medical geography" gre v glavnem za proučevanje razširjenosti različnih vrst bolezni glede na različne naravne in družbene pogoje;
- 2) Več raziskav se ukvarja s prostorsko problematiko zdravstva oziroma osnovne zdravstvene službe v redko poseljenih območjih (polarni svet, puščave, stepe)⁶⁾;
- 3) Zadnji pristop k prostorskem proučevanju zdravstvene službe kot dejavnosti se razvija v najnovejšem času, ko se je začelo sistematično pristopati k planiranju te dejavnosti, tako k reševanju obstoječih razmer in gradnji novih objektov zdravstvene službe in k reorganizaciji obstoječe zdravstvene službe.

Zadnji pristop k raziskovanju zdravstva uporablja kot osnovo demografsko analizo in zlasti rasporeditev prebivalstva v prostoru in iz tega izhajajoče mreže zdravstvene službe. Po Armstrongu obravnava geografija rasporeditev in vzdrževanje zdravstvenih služb za oskrbo prebivalstva, za oskrbo naraščajočega števila in deleža mladega in zelo starega prebivalstva in na koncu za zaščito in izboljšanje zdravega človekovega okolja.⁷⁾ Z računalniško interpretacijo podatkov (od regionalne razporeditve pacientov, obiskov različnih vrst zdravstvene službe, razširjenosti bolezni in "izrabe" kapacitet) v povezavi s planiranjem novih lokacij so dobili spekter indikatorjev, ki kažejo na ugodnost obstoječe zdravstvene mreže. Večina podatkov za raču-

6) Haraldsson S. R. Sixten: Health Planning in Sparsely Populated Areas: with special attention to mobile population of developing countries. Göteborg 1973

7) Armstrong H.W.: Medical Geography and Health Planning in United States: Prospects and Concepts, Medical Geography, Techniques and field studies, London 1972, str. 119 - 133.

nalniško kartiranje je zbrano preko anket in vprašalnikov. Lukerman pravi: "Geografija je katalog vprašanj, in vprašanja - ne fenomen, ne dejstva, ne metoda - so geografska". V geografskih raziskavah zdravstva po Shinkimu ⁸⁾ na ravni upravnih občin so proučene skozi prostorski koncept analize enostavnega sistema zdravstva, to je zdravstvene organizacije in zdravstvene službe razlike med posameznimi območji in postavljen sistem lokacije zdravstvene službe.

Po krajčiru je predmet medicinske geografije prostorska razmestitev elementov iz sfere zdravstva - torej iskanje vzrokov, zves ter odnosov znotraj razmestitve zdravstvenih elementov in skrb za izboljšanje človekovega okolja iz stališč njegovega zdravja. Krajčir pravi, da je medicinska geografija aplicirana geografija človeka. (applied geography of man ⁹⁾).

V domači geografski literaturi se nihče ni ukvarjal posebno s proučevanjem zdravstva. Kot centralno funkcijo obravnavata zdravstvo Vrišer (10) in Kokele (9) vendar je kot storitveno dejavnost v sklopu ostalih storitvenih dejavnosti, ki določajo stopnjo centralnosti naselij. S statistično analizo zdravstvene službe se preko Zavoda SRS za zdravstveno varstvo ukvarjajo Kastelic, Modic in Ravnikar s tem, da kažejo na uspešnost dela zdravstvene službe in na kazalce posameznih vrst zdravstvene službe.

8) Shinkin, D.B: Space, congestion, crowding and isolation: preliminary analysis of problems and potential research, *Man and the Environment - Some Research Needs*, Washington D.C. 1970.

9) Krajčir Alojz: Teoretiška problematika medicinske geografije, *Geografski časopis*, XXIII/1971, št. 4, Bratislava 1971, št. 339 - 353

ŠOLSTVO V SLOVENIJI

Izobraževanje v širšem in šolstvo v ožjem pomenu besede imata v našem času vedno bolj pomembno vlogo v vseh prizadevanjih za nadaljni družbeni razvoj in človeški napredek. Prvič v zgodovini se izobraževanje zavestno ustvarja s "pripravljanjem ljudi" na tip družbe, tip dela in življenja, ki še ne obstaja. Življenske potrebe, ki jih za svoje otroke vidijo starši v izobraževanju ter potrebe, ki jih pri oblikovanju poklicne in delovne usposobljenosti postavlja sodobna organizacija dela tako v industriji kakor tudi v obrtnih dejavnostih, kmetijstvu in uslužnostnih dejavnostih ter družbenih službah so prevrednotile tradicionalno vrednost izobraževanja, katerega namen se je pogosto izražal le v splošni prosvetljenosti in višji kulturni stopnji manjšega dela prebivalstva. Izobraževanje, ki je nudilo prebivalstvu le splošno prosvetljenost in višjo kulturno stopnjo, po svoji funkciji ni pomenilo sestavnega elementa družbenega dela. Zato je imelo večjo družbeno vrednost spontano izobraževanje, ki je potekalo izven vzgojno izobraževalnih ustanov ter se pretežno izražalo kot neposredno prenašanje delovnih izkušenj ob delu samem. Z razvojem proizvajalnih sil ter s hkratnim naraščanjem zahtev prebivalstva po izobraževanju pa je bilo preraščeno staro pojmovanje, da je človeku izobrazba tem bolj potrebna, čim več dela intelektualno kakor tudi v neposredni proizvodni dejavnosti.

S tem ko pridobiva izobraževanje tudi vsakdanjo življensko - delovno vrednost, upoštevamo šolstvo kot trdni sestavni del celovitega družbeno-ekonomskega razvoja tako pri obravnavanju specifičnih vrst šolstva, pri analizi

šolstva v regijah ali pa na manjših območjih.

Izobraževanje je torej pomembno gibalno razvoja družbene skupnosti, sestavni del družbeno-ekonomskih odnosov in razvoja nekega prostora. Ugodne možnosti za izobraževanje pomenijo bistveni dolgoročni element vitalnosti prostora. Če teh možnosti mlada generacija prebivalstva nima, jih bo iskala izven domačega območja. S tem pa so že dani pogoji za migracijo mladih, kar zmanjšuje stabilnost celotnega domačega prebivalstva. Gotovo je, da imajo izobraževalne komisije še posebno v neurbanih območjih pomembno vlogo pri oblikovanju navezanosti mlade generacije prebivalstva na domači kraj.

To pomeni, da je stabilna vitalnost prebivalstva neposredno povezana z močjo in delom zavodov, ki so namenjeni mladim, njihovem izobraževanju ter organizacij, v katerih si mladi zadovoljujejo in oblikujejo širše življenjske potrebe in vrednote. Gotovo je, da imajo v tem smislu najodločilnejšo vlogo vzgojnoizobraževalne ustanove in med njimi šole kot najodločilnejši dejavnik. Zlasti v agrarnih, podeželskih območjih je vloga šole in drugih vzgojnoizobraževalnih ustanov tista, od katere je odvisna vitalnost mlade generacije in njena pripadnost domačemu kraju.

I. OSNOVNA ŠOLA

V procesu oblikovanja mladih generacij ima vsekakor najpomembnejšo vlogo osnovna šola, ki s svojim vzgojnim in izobraževalnim delom postavlja temelj vsega nadaljnjega izobraževanja. Njene vloge v procesu oblikovanja mladih generacij zato ne odloča le močno poudarjena družbena skrb po obveznosti, enotnosti in splošni dostopnosti osnovnega izobraževanja. Od osnovnega šolarja je odvisna ustrezna odločitev mladega človeka za

nadaljnje izobraževanje ter tudi njegova kasnejša ali ne-uspešna priprava za poklic in življenje, za način njegovega načina reagiranja in obnašanja v prostoru.

Vloge osnovne šole v procesu oblikovanja mladega človeka ne moremo reducirati le na učno delo in pouk, temveč izhajamo iz celotnega življenja in dela šole, v okvir katerega sodi tudi njeno širše kulturno in socializacijsko poslanstvo v razvoju prostora, v katerem deluje. V številnih okoljih - zlasti neurbanih je vloga osnovne šole pri socializaciji mladih še bolj poudarjena, ker je prav osnovna šola nemalokrat ne le edini nosilec in posredovalec, temveč tudi poglobitveni oblikovalec širših družbenih in kulturnih vrednot.

Če naj ima osnovna šola odločilno vlogo pri vključevanju mladega človeka v življenje mora osnovna šola ne le kot enota pač pa skupek osnovnega izobraževalnega sistema v mreži osnovnih šol v določenem prostoru zadostiti vsaj trem osnovnim načelom:

- 1) šola naj bo dostopna vsem učencem v vseh oblikah svojega dela,
- 2) šola naj bo v bližini otrokovega doma,
- 3) šola naj v okolju oblikuje širšo kulturo.

Pri analizi mreže osnovnih šol v večji meri upoštevamo pravico vsakega prebivalca do osnovnega izobraževanja kot pa potrebe po izobraževanju v določenem prostoru. V območjih z vitalno demografsko strukturo so te potrebe praviloma večje, v območjih pa, ki stagnirajo, običajno ne zaostajajo le potrebe po izobraževanju, temveč so dani tudi slabši pogoji za izobraževanje.

Glede na stopnjo zrelosti otrok med 6. in 14. letom starosti naj bi bila mreža osnovnih šol takšna, da lahko otrok samostojno obvlada ovire na poti od doma do šole (oddaljenost, prometne

zveze, komunikacije). To vprašanje je pereče v redko poseljenih hribovitih območjih, kjer živi v glavnem kmečko prebivalstvo, že ostarelo, kajti mlado prebivalstvo se je iz teh območij odselilo in si poiskalo zaposlitev v urbanih območjih. Zaradi tega število osnovnošolskih otrok v takih območjih iz leta v leto upada, ob tem pa takoj stopi v ospredje vprašanje obstoja osnovnih šol na takih območjih. Na drugi strani pa se število osnovnih šol v urbaniziranih okoljih zaradi nenehnega dotoka prebivalstva, zlasti mladega nujno večja.

Za boljše osvetlitev problematike osnovne šole na Slovenskem smo si v raziskavi izbrali 3 časovne izseke - šolsko leto 1864-65, šolsko leto 1922-23 in šolsko leto 1973/74, da bomo lahko podali kratko analizo osnovnega šolstva. Tri zgoraj omenjena obdobja so bila izbrana zaradi tega, ker je za prvo in drugo obdobje bilo možno dobiti podatke za celotno slovensko ozemlje (v prvem tudi za celotno etnično slovensko ozemlje). Izdelane so bile tudi 3 karte Mreže osnovnega šolstva v teh treh obdobjih, da se bo v II. fazi raziskave izvedla primerjalna analiza osnovnega šolstva. V tej raziskavi je izvedena analiza osnovnih šol po posameznih časovnih izsekih, na 3 primerih osnovnih šol pa je raziskana dostopnost učencev do osnovne šole in njihovo socialno poreklo.

1. Osnovne šole na Slovenskem etničnem ozemlju v šolskem letu 1864 - 1865

Za ugotavljanje stanja osnovnega šolstva na Slovenskem v 60 letih 19. stoletja je na razpolago enkratni vir. Statistična centralna komisija Avstro-Ogrske na Dunaju je zbrala po inštančni poti šolskega nadzorstva podrobne podatke o stanju osnovnih šol in o šolskem obisku na koncu šolskega leta 1864-65. Izhodišče popisovanja je bila župnija. Župniki so izpolnili vprašalnike za vsako šolo posebej ob pomoči učiteljev

v župniji in jih poslali dekanijskemu šolskemu nadzorstvu. Preko škofij je material dobila državna komisija in "jih poplošila po enotnih vidikih od posamezne šole do vseh šol v monarhiji"¹. Podatki so zajemali tudi diferenciacijo učencev po materinščini in šole po učnem jeziku.

V šolskem letu 1964 - 1965 je delovalo na Slovenskem 743 šol. Kranjska dežela je imela 234 osnovnih šol, Štajerska 225, Primorska 169, Koroška 88 in Prekmurje 27.

1) citat - Vlado Schmidt: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem, 3. knjiga, Ljubljana 1966, str. 278

Tabela: Osnovne šole na Slovenskem ozemlju v šolskem letu 1864-1865

Dežela dekanija		število osnovnih šol	
KRANJSKA	skupaj	234	31,5 %
Ljubljana-mesto		5	
Postojna		9	
Trnovo		7	
Kočevje		13	
Krško		13	
Idrija		3	
Kranj		12	
Ljubljana-okolica		10	
Škofja Loka		9	
Šmarje		9	
Šmartno		3	
Metlika		15	
Moravče		18	
Vrhnika		8	
Novo mesto		16	
Radovljica		20	
Ribnica		14	
Kamnik		18	
Trebnje		12	
Vipava		9	
Cerknica		9	
ŠTAJERSKA	skupaj	225	30,3 %
Celje		8	
Kozje		13	
Braslovče		8	
Sv. Jurij na Ščavnici		9	
Konjice		13	
Velika Nedelja		11	

Jarenina		6	
Hoče		8	
Lenart v Slov. Goricah		8	
Marenberg		6	
Maribor		12	
Šmarje		11	
Šmartno pri Slovenj Gradcu		12	
Nova Cerkev		9	
Gornji grad		11	
Ptuj		10	
Rogatec		9	
Vuzenica		5	
Zavrče		6	
Škale		7	
Laško		12	
Videm		13	
Slovenska Bistrica		10	
Cirkovce		6	
Lučane		2	
PRIMORSKA	skupaj	169	22,7 %
Černiče		7	
Bovec		8	
Kanal		8	
Cerkno		5	
Komen		15	
Sv. Peter pri Gorici		6	
Tolmin		15	
Devin		8	
Ločnik		5	
Gorica		14	
Dolina		16	
Krkavče		2	
Tomaj		9	

Jelšane		9	
Osp		7	
Trst		12	
Koper		6	
Piran		6	
KOROŠKA	skupaj	88	11,9 %
Celovec-mesto		2	
Celovec - okolica		10	
Pliberk		9	
Dobeila vas		9	
Trbiž		4	
Rožek		13	
Tinje		8	
Dravograd		3	
Šmohor		10	
Borovlje		9	
Bezjak		6	
Velikovec		7	
PREKMURJE	skupaj	27	3,6 %
S K U P A J :		743	100,0%

Iz tabele in karte je razvidno, da je bilo na območju Kranjske, ki je obsegala celotno osrednjo Slovenijo - Dolenjsko, Notranjsko, del Primorske, Ljubljansko kotlino, Gorenjsko, Škofjeloško hribovje, Idrijsko, pa Kamniško Bistriško ravnino s Črnim Grabnom, 234 (31,5 %) šol. Kranjska je bila razdeljena na 21 dekanij v okviru katerih so bili zbrani tudi podatki o osnovnih šolah - trivialkah in ljudskih šolah. Ljubljana - središče Kranjske dežele je imela 5 osnovnih šol. Neposredna ljubljanska okolica pa lo šol v Št. Vidu, Studencu - Igu, Devici Mariji v Polju, Dobrovi, Brezovici, Preski, Šmartnem, Črnučah, Sv. Katarini in Želimljah. Od ostalih dekanij je imela dekanija Radovljica največ 20 osnovnih šol, sledile so Moravče in Kamnik z 18 osnovnimi šolami, Novo mesto 16, in Metlika, ki je zajemala celotno Belo Krajino, 15 osnovnih šol. Dekanija Ribnica je imela 14, Krško in Kočevje po 13 osnovnih šol. V Dekanijah Kranj in Trebnje je bilo po 12 šol, ostale dekanije pa so imele po 10 osnovnih šol. 5 dekanij - Cerknica, Vipava, Šmarje, Škofja Loka in Postojna so imele po 9 šol. Dekanija Vrhnika je imela 8, Trnovo pa 7 osnovnih šol. V dekaniji Idrija so bile osnovne šole v Idriji in Spodnji Idriji ter Črnem vrhu, v dekaniji Šmartno pa v Šmartnem, Račečah in Dolah.

Večina šol in sicer 83 ali 35,7 % se nahaja na severnem in vzhodnem delu Kranjske z Ljubljano in njeno okolico. V primerjavi z mrežo osnovnih šol na Notranjskem, delu Primorske in Dolenjskem je mreža šol na Gorenjskem, ljubljanski okolici, Kamniško-Bistriški ravnini ter Črnem grabnu in južno do Save, kjer je bila poselitev prebivalstva zaradi primernejše izoblikovalnosti reliefa - v glavnem ravninski oz. dolinski. V Beli Krajini (dekanija Metlika) je delovalo 18 ali 7,7 % šol. Na Dolenjskem je mreža osnovnih šol leta

1864-1865 nekoliko gostejša v dolini Krke, kjer so bile šole v vaseh Krka, Zagradec, Žužemberk, Dvor, Soteska, Toplice, Vavta vas, Novo mesto (2), Šmihel. Manjša zgoštev mreže osnovnih šol se zabeleži tudi v delu Vipavske doline, ki je pripadala Kranjski in sicer v naseljih Goče, Gabrije, Slap, Vipava, Planina, Šturje.

Dežela Štajerska je imela v šolskem letu 1864 - 1865 225 ali 30,3% šol na Slovenskem. Štajerska je bila razdeljena na 325 dekanij, v okviru katerih so grupirani podatki o osnovnih šolah. Največ osnovnih šol in sicer po 13 je bilo v Dekanijah Kozje na Kozjanskem, Konjice in Videm v Spodnjem Posočju. Dekanije Laško, Šmartno pri Slovenj Gradcu in Maribor so imele po 12 osnovnih šol. V dekaniji Maribor so bile osnovne šole v Mariboru (4), Sv. Petru, Sv. Martinu pri Vurbergu, Sv. Barbari pri Vurbergu, Sv. Marjeti na Dravskem polju, Gornji Sv. Kangoti, Sv. Križu, Kamnici in Selnici ob Dravi. Gornji Grad, Šmarje in Velika Nedelja so imele po 11 osnovnih šol, Ptuj in Slovenska Bistrica pa po 10. Z 9 šolami so izobraževale mladino dekanije Rogatec, Nova Cerkev, in Sv. Jurij ob Ščavnici, z 8 Lenart v Slovenskih goricah, Hoče, Braslovče in Celje. V celjski dekaniji, kot drugi vodilni dekaniji na Štajerskem so bile osnovne šole v Celju, Žalcu, Grižah, Libojah, Teharjah, Šenpetru, Polzeli, in Galiciji. V dekaniji Škale je bilo 7 osnovnih šol, v Cirkovcah, Zavrčah, Mrenberg in Jerenini po 6 osnovnih šol, v Vuzenici pa 5. Najmanj in sicer 2 osnovni šoli v Sv. Duhu pri Lučanah in Kapli je imela dekanija Lučane.

Za celotno Štajersko razen Spodnjega Posavja in južnega dela Kozjanskega ter Haloz velja, da je bila mreža osnovnih šol zelo dobro razpredena po večjih naseljih. Bila je tako gosta kot v severovzhodnem delu Kranjske.

Prekmurje - slovensko ozemlje na levi strani Mure je imelo v šolskem letu 1864-1865 27 naselij z osnovnimi šolami (3,6% šol). Osnovnošolska mreža ni bila tako gosta, kot bi to bilo pričakovati po številu naselij na tem območju. Pri Prekmurju so zajete 3 osnovne šole Doljem in Gornjem Seniku in Štefanovcih v Porabski Sloveniji, ki je po II. svetovni vojni pripadla Madžarski. Na vzhodni meji slovenskega etničnega ozemlja so bile šole v Dolencih, Adrijancih, Križovcih, Sv. Benedeku, Pučincih, Martijancih, Bogojini, Turnišču, Gomilicah, Črenšovcih in Polani.

Primorska je beležila 169 (22,7 %) osnovnih šol v 18 dekanijah. Največ 16 osnovnih šol je bilo v dekaniji Dolina v naslednjih naseljih: Dolina 2, Boljunec, Boršt, Ricmanje, Podgorje, Klanec, Rodik, Brezovica, Slivje, Vatovlje, Škocjan, Divača, Lokve, Gročana in Draga. Po 15 osnovnih šol je bilo v dekanijah Komen in Tolmin, 14 v Gorici v naseljih Gorica 7, Lokve, Bate, Grgar, Št. Maver, Podsabotin, Solkan in Sv. Andraž. Dekanija Trst je imela 12 osnovnih šol v mestu Trst. Po 9 osnovnih šol je bilo v dekanijah Jelšane in Tomaj, po 8 v Bovcu, Kanalu in Devinu (Devin, Zgonik, Opatje selo, Kostanjevica, Mavhinje, Šempotaj, Nabrežina in Doberdob). Po 7 osnovnih šol je bilo v dekaniji Černiče in Osp, po 6 Sv. Peter pri Gorici, Piran in Koper (Koper 2, Mivlje 2, Dekani, Rižana). Po 5 osnovnih šol sta imeli dekaniji Cerčno in Ločnik, 2 osnovni šoli v Šmarjah in Pomjanu pa je imela dekanija Krkavče.

Analiza mreže osnovnega šolstva je pokazala, da je bila 1864-1865 najgostejša mreža osnovnih šol prav v deželi Primorski in sicer v predelu južno od črte Gorica - Ajdovščina in sicer na celotnem slovenskem narodnostnem ozemlju. Le južni del Primorske, ki je mejil na Hrvatsko je imel bolj redko mrežo osnovnega šolstva. Nekoliko redkejša je bila mreža osnovnega šolstva na Tolminskem in Bovškem, kjer se je držala Soča in na območju Opatije Cerčno. Na območju Banjščic je bila osnovna

šola le v Lokvah.

Dežela Koroška je imela leta 1864-1865 88 osnovnih šol razdeljenih v 11 dekanijah. V Celovcu sta bili 2 osnovni šoli, v dekaniji Celovec-okolica pa 10 v vaseh: Vetrinj, Hodiše, Otok, Škofiče, Holjbiše, Poreče, Št.Urh, Možberg, Čajnče in Gospa Sveta. Dekanija Rožek je imela 13 osnovnih šol v naseljih Rožek, Št. Jakob v Rožu, Št.Ilj ob Dravi, Dvor, Skočidol, Lipa, Strmce, Kostanje, Podgorje, Na Dravi in Domačale. Dekanija Šmohor v skrajnem zahodnem delu Koroške je imela 10 osnovnih šol v naseljih: Borlje, Sv.Štefan, Sv. Jurij, na Zilji, Čače, Gorje, Bistrica na Zilji, Blači, Melviče, Brdo in Št. Pavel na Zilji.

V pliberski dekaniji je bilo 9 osnovnih šol in sicer v Pliберку, Št. Danijelu, Prevaljah, Šmihelu pri Pliберку, Kotljah, Sv.Jakobu, Črni in Guštanju. Dekanija Doberla ves je imela osnovne šole Št. Lipš, Škocijan, Št.Vid v Podjuni, Železna Kapla, Reberca, Žitara ves, Globasnica, Doberla ves in Jezersko, dekanija Borovlje pa Kapla pri Dravi, Borovlje, Glinje, Bajtiše, Dveče, Slovenji Pliberk, Bilčovs, Kotmara ves in Žihpolje. Dekanija Tinje je imela 8 šol v Tinjah, Grabštajnu, Žrelcu, Čilberku, Otmanjah, Slovenjem Šmihelu, Pokrčah in Podkrknosu. Velikovška dekanija je imela 7 osnovnih šol (Velikovec, Šmarjeta, Djekše, Vovbre, Grebinj, Ruda in Lipica). Dekanija Beljak je imela 6 osnovnih šol in sicer Sedem Studencev, Brnca, Bekštajn, Loče, Marija na Zilji in Podklošter.

V dekaniji Trbiž so bile na Slovenskem narodnostnem ozemlju 4 osnovne šole v krajih Žabnice, Ukve, Lipalja vas in Vratca. Najmanj - 3 osnovne šole je imela Dekanija Dravograd in sicer v Dravogradu, Št. Janžu na Ojstrici in Libeličah.

Glede na obstoječa naselja je bila mreža osnovnih šol na

Koroškem dobra in je zajemala vsa najpomembnejša naselja. Na severni meji slovenskega etničnega ozemlja so bile naslednje osnovne šole: Sobota, Žvabek, Ruda, Grebinj, Djekše, št. Lipš, Otmarje, Gospa Sveta, Čajnče, Možberk, Kostanje, Domačale, Skočidol, Marija na Zilji, Brnca, Sedem Studencev, Podkloster, Čače, št. Jurij na Zilji, Sv.Štefan v Štebnju, Borlje in Šmohor ter Brdo. Zahodno koroško mejo pa so v obliki klina predstavljale vasi Lipalja ves, Ukve in Žabnice v Trbiški dekaniji.

Vse šole na Slovenskem narodnostnem ozemlju leta 1864-1865 niso bile slovenske. V različnih pokrajinah oziroma delih slovenskega etničnega ozemlja so poučevali tudi v drugih jezikih. Državna statistična centralna komisija je podatke o učnem jeziku na osnovnih šolah zbrala na podlagi dveh vrst vprašalnikov za vsako šolo posebej, ki so bili izpolnjeni iz strani župnikov in učiteljev. Odgovarjati so morali o učnem jeziku v šolah in materinščini učencev.

Tabela: Osnovne šole na slovenskem narodnostnem ozemlju po učnem jeziku v šolskem letu 1864-1865

Osnovna šola	Kranj- ska		Štajer- ska		Pri- morska		Koroš- ka		Prekmur- je		Skupaj	
	abs.št.	%	abs.št.	%	abs.št.	%	abs.št.	%	abs.št.	%	abs.št.	%
Slovenske	204	87,2	82	36,4	141	83,4	73	82,9	-	-	500	67,3
Slovensko-nemške	10	4,3	134	59,6	-	-	5	5,7	-	-	149	20,1
Italijansko-nemške	-	-	-	-	4	2,4	-	-	-	-	4	0,4
Italijanske	-	-	-	-	22	13,0	-	-	-	-	22	3,0
Nemške	20	8,5	9	4,0	-	-	10	11,4	-	-	39	5,2
Slovensko-madžarske	-	-	-	-	-	-	-	-	27	100,0	27	3,6
Srbsko-italijanske	-	-	-	-	2	1,2	-	-	-	-	2	0,3
S k u p a j :	234	100,0	225	100,0	169	100,0	88	100,0	27	100,0	743	100,0

Kor je razvidno iz tabele, je imela Kranjska 204 oz. 87,2% vseh svojih osnovnih šol slovenskih, 20 ali 8,5 % nemških in 10 ali 4,3% slovensko-nemških. Na štajerskem je bilo 82 od skupnih 225 ali 36,4 % slovenskih šol, 134 oziroma 59,6% slovensko-nemških in 9 ali 4 % nemških šol. Primorska je imela 141 ali 83,4 % svojih šol slovenskih, 4 ali 2,4 % italijansko-nemških, 22 ali 13 % italijanskih in 2 ali 1,2 % v Kopru srbsko-italijanskih. Vseh 27 šol v Prekmurju je imelo Slovensko-madžarski učni jezik. Če pa pogledamo vseh 743 osnovnih šol na Slovenskem etničnem ozemlju, jih je bilo 500 oziroma 67,3 % slovenskih, 149 ali 20,1% slovensko-nemških, 4 ali 0,5 % italijansko-nemških, 22 ali 3 % italijanskih, 39 ali 5,2 % nemških, 27 ali 3,6 % slovensko-madžarskih in 2 ali 0,3 % srbsko-italijanskih.

Tabela: Osnovne šole po učnem jeziku po deželah slovenskega etničnega ozemlja v šolskem letu
1864-1865

Osnovna šola	Kranj- ska		Štajer- ska		Primor- ska		Koroš- ka		Prekmur- je		Skupaj	
	abs.št.	%	abs.št.	%	abs.št.	%	abs.št.	%	abs.št.	%	abs.št.	%
slovenske	204	40,8	82	16,4	141	28,2	73	14,6	-	-	500	100,0
slovensko-nemške	10	6,7	134	89,9	-	-	5	3,4	-	-	149	100,0
italijansko-nemške	-	-	-	-	4	100,0	-	-	-	-	4	100,0
italijanske	-	-	-	-	22	100,0	-	-	-	-	22	100,0
nemške	20	51,3	9	23,1	-	-	10	25,6	-	-	39	100,0
slovensko-madžarske	-	-	-	-	-	-	-	-	27	100,0	27	100,0
srbsko-italijanski	-	-	-	-	2	100,0	-	-	-	-	2	100,0
S k u p a j :	234	31,5	225	30,3	169	22,7	88	11,9	27	3,6	743	100,0

Od vseh 500 slovenskih šol na slovenskem etničnem ozemlju jih je največ 204 oziroma 40,6 % na Kranjskem, 141 ali 28,2 % na Primorskem, 16,4 % oziroma 82 osnovnih šol na Štajerskem in 73 (14,6 %) slovenskih osnovnih šol na Koroškem. Leta 1864-1865 je delovalo na Slovenskem 149 slovensko-nemških šol. 134 ali 89,9 % jih je bilo na Štajerskem, 10 (6,7%) na Kranjskem in 5 na Koroškem. Od 39 šol, kjer so poučevali v nemškem jeziku je bilo 20 oziroma 51,3 % v Kranjski, 10 (25,6%) na Koroškem in 9 (23,1%) na Štajerskem. Poleg zgoraj omenjenih šol so bile na Primorskem 4 italijansko-nemške šole, 22 šol z italijanskim učnim jezikom in v Prekmurju 27 šol, kjer so poučevali v slovenščini in madžarščini. V Kopru so v dveh šolah imeli učni jezik srbski in italijanski.

Za zgoraj navedene podatke je potrebno povedati, da so bili dosti bolj realnejši kot pa podatki letnih poročil o jezikovnem stanju osnovnih šol v posameznih deželah, ki so izkazovali neprimerno višje število dvojezičnih šol.

V tem času 2. polovice 19. stoletja so se osnovne šole razlikovale med trivialke in glavne šole. " Trivialke na slovenskem ozemlju praviloma sploh niso bile dvojezične".² Vzrok je iskati v dejstvu, da otroci niso znali toliko tujega jezika, da bi ta lahko bil sredstvo pouka. Izjeme so trivialke v nekaterih večjih krajih Štajerske in ob jezikovni meji, kjer je bilo nemško besedo slišati tudi izven šole.

2) Vlado Schmidt: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem, 3. knjiga, Ljubljana 1966, št. 280.

2.) Osnovne šole na območju današnje Slovenije in tržaškem in goriškem delu slovenskega etničnega ozemlja v šolskem letu 1922-1923

Za analizo osnovnega šolstva smo za drugi časovni izsek izbrali šolsko leto 1922-23, ker smo lahko dobili za to leto podatke za Slovenijo za časa Kraljevine SHS in tudi za Primorsko, ki je pripadala Italiji. Nismo pa dobili podatkov za slovensko Koroško v Avstriji in za Porabsko Slovenijo in zaradi tega nimamo zajetega celotnega slovenskega etničnega ozemlja.

Za podatke smo se naslonili na 2 publikaciji Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji leta 1923, ki ga je sestavil in izdal Višji šolski svet v Ljubljani in na publikacijo Ročni zapisnik Zveze jugoslovanskih učiteljskih društev Julijske Krajine za leto 1923 v Trstu.

V šolskem letu 1922-1923 je bilo na zgoraj omenjenem območju 1127 osnovnih šol. Celotno slovensko ozemlje je bilo razdeljeno na 43 šolskih okolišev. Primorska, ki ni bila priključena kraljevini SHS je imela 7 šolskih okolišev - Gorico, Idrijo, Koper, Sežano, Postojno, Tolmin in Trst. Celotno Prekmurje pa je predstavljalo le eno šolsko regijo.

Tabela: Osnovne šole po šolskih okrajih v šolskem letu
1922 - 1923

Šolski okraj	število osn. šol	delež osn.šol v %
1) Brežice	12	1,0
2) Celje-mesto	2	0,2
3) Celje-okolica	27	2,4
4) Črnomelj	30	2,6
5) Gornji Grad	13	1,2
6) Gornja Radgona	9	0,8
7) Kamnik	44	3,9
8) Kočevje	48	4,3
9) Konjice	20	1,8
10) Kozje	15	1,3
11) Kranj	54	4,8
12) Krško	32	2,8
13) Laško	22	1,9
14) Lenart	8	0,7
15) Litija	32	2,8
16) Ljubljana-mesto	18	1,6
17) Ljubljana-okolica	56	4,9
18) Ljutomer	9	0,8
19) Logatec	20	1,8
20) Marenberg	15	1,3
21) Maribor-mesto	9	0,8
22) Maribor-okolica	42	3,7
23) Novo mesto	43	3,8
24) Ormož	10	0,9
25) Prevalje	13	1,2
26) Ptuj-mesto	2	0,2
27) Ptuj-okolica	27	2,4
28) Radovljica	29	2,6

29) Rogatec	8	0,7
30) Sevnica	7	0,6
31) Slovenska Bistrica	12	1,1
32) Slovenj Gradec	10	0,9
33) Šmarje	13	1,2
34) Šoštanj	12	1,1
35) Vransko	9	0,8
36) Ptuj	87	7,7
37) Gorica	85	7,5
38) Idrija	9	0,8
39) Koper	37	3,3
40) Postojna	51	4,5
41) Sežana	48	4,3
42) Tolmin	66	5,9
43) Trst	12	1,1

S k u p a j : 1127 100,0

V primerjavi z letom 1864-1865, ko je bila na celotnem slovenskem etničnem ozemlju 743 osnovnih šol, se je to število v letu 1922-1923 povečalo na 1127 (številka bi morala biti še večja, ker niso štete osnovne šole na Slovenskem Koroškem in v Porabju!). Gre torej za povečanje osnovnih šol v slabih 60 letih za 51,7 %.

Največji delež šol je imel poleg Prekmurja s 87 oziroma 7,7 % šol šolski okraj Gorica in sicer 85 ali 7,5 % osnovnih šol na Slovenskem. Šolski okraj Gorice je zajemal ves svet Banjščic, Vipavske doline od Ajdovščine naprej pa Goriško, vse do Komenskega Krasa. Delovale so slovenske in italijanske osnovne šole. Tuti šolski okraj Tolmin, ki je presegal meje današnje občine Tolmin je imel 66 ali 5,9 % osnovnih šol, postojnski šolski okraj pa 51 ali 4,5 %, sežanski 48 (4,3%).

V osrednji Sloveniji sta bila največja šolska okraja Ljubljana (okolica in mesto) z 72 (6,5%) osnovnimi šolami (od tega v sami Ljubljani 18), sledi šolski okraj Kranj s 54 (4,8 %), Kočevje 48 oziroma 4,3 % in Kamnik 44 (3,9%) osnovnih šol.

V Litijskem šolskem okraju je bilo 32 osnovnih šol. Ostali osrednje slovenski šolski okoliši so imeli manj kot po 30 osnovnih šol - Radovljica 29, Logatec 20. Šolski okraj Črnomelj, ki je pokrival Belo Krajino je imel 30 osnovnih šol v primerjavi s 15 osnovnimi šolami leta 1864-1865. V bistvu se je osnovnošolska mreža podvojila. Na območju Dolenjske je imel novomeški šolski okraj 43 (3,8%) osnovnih šol, Krški pa 32. Leta 1864/65 je bilo na obeh območjih le 29 šol. Število šol se je več kot podvojilo.

V stajerskem delu Slovenije je bilo največ osnovnih šol v šolskem okraju Maribor (mesto in okolica) in sicer 51 (4,5%). Po številu osnovnih šol sledita Celje in Ptuj (29 osnovnih šol), ki sta bili 2 izmed treh središč tega predela Slovenije.

Šolski okraj Laško je imel 22 osnovnih šol, sosednji okraj Kozje, ki je pokrival osrednje Kozjansko, pa 15 osnovnih šol, šolski okraj Šmarje pa 13. Severni rob Kozjanskega je pokrival šolski okraj Rogatec z 8 šolami,, južnega pa Sevnica s 7 in Brežice z 12 osnovnimi šolami. Zgornjo Savinsko dolino je obsegal šolski okraj Gornji Grad s 13 osnovnimi šolami, delček Vransko z 9 šolami. V Šaleški dolini je bilo v okraju Šoštanj 12 (1,1 %) osnovnih šol, v Mislinški pa 10 (Slovenj Gradec). Na območju Konjic in Slovenske Bistrice, ki sta pokrivali južno Podpohorsko gričevje in svet do Konjiške pregrade, je delovalo 32 ali 2,9 % slovenskih osnovnih šol. Na območju Koroške je bilo 13 osnovnih šol v šolskem okraju Prevalje in 15 v okraju Marenberg. V Slovenskih goricah je bilo naslednje število osnovnih šol - šolski okraj Gornja Radgona 9, Lenart 8 (1864-65 tudi 8 osnovnih šol), Ormož 10, Ljutomer pa 9. Prekmurje, ki je obsegalo ozemlje na levem bregu Mure je imelo v šolskem letu 1922/23 87 ali 7,7 % osnovnih šol, medtem ko jih je imela v šolskem letu 1864-1865 le 27. Število osnovnih šol se je povečalo za 322,2 %. Tako velikega porasta osnovnega šolstva ne beležimo v nobeni slovenski pokrajini.

Po karti Osnovne šole na slovenskem ozemlju v šolskem letu 1922/23 sodeč, je bila najbolj gosta mreža osnovnih šol na Primorskem, kjer je bila osnovna šola-vsaj enorazrednica v vsakem malo večjem naselju. V večjih naseljih so bile navadno ločene dekliške in deške osnovne šole na primer - Sežana, Divača, Tomaj, Nabrežina, Ločnik, Podgora, Trebuša. Zlasti je v primerjavi z letom 1864-1865 beležiti novo ustanovljene šole na Banjšicah v naseljih- Podloka, Banjščice, Zgornji Lokavec, Čepovan, Spodnji Lokavec - Vrata, Babe in Lokve, ki je edina osnovna šola, ki je obstojala že leta 1864-1865. Prav tako se je razširila mreža osnovnih šol na Škofjeloškem ter tudi Notranjskem. Večje število šol je zraslo tudi na Koroškem. Najbolj pa se je število osnovnih šol povečalo v Prekmurju. V večjih slovenskih mestih so imeli po več osnovnih šol - Ljubljana 18, Maribor 9, Celje in Ptuj 4, Kranj

in Kočevje 3 osnovne šole.

3) Osnovne šole v SR Sloveniji v šolskem letu 1973/74

V šolskem letu 1973/74 je v SR Sloveniji delovalo 922 osnovnih šol, ki so imele vse po letu 1922/23 trend upadanja. Osnovne šole v manjših naseljih v gričevnatem in hribovitem svetu so zaradi padanja števila osnovnošolskih otrok v teh območjih so se začele zapirati. Res je, da so se v večjih centralnih naseljih odpirale nove osnovne šole, toda te so bile zelo velike in so sprejemale več kot po 500 učencev, zapiralo pa se je veliko število majhnih v glavnem podružničnih 2-letnih ali štiriletnih osnovnih šol.

Tabela: Osnovne šole in učenci osnovnih šol po občinah
SR Slovenije v šolskem letu 1973/74

Občina	Število osn. šol	Število učencev	Povprečno število učencev na 1 šolo
Ajdovščina	21	2836	135,0
Brežice	12	2663	221,9
Celje	18	6980	387,8
Cerknica	10	1903	190,3
Črnomelj	15	2241	149,4
Domžale	18	4736	263,1
Dravograd	6	1120	186,7
Grosuplje	20	3309	165,5
Hrastnik	4	1286	321,5
Idrija	16	2032	127,0
Ilirska Bistrica	8	1682	210,3
Izola	3	1315	438,3
Jesenice	8	3038	379,8
Kamnik	16	3030	189,4
Kočevje	14	2179	155,6
Koper	18	4267	237,1
Kranj	26	7519	289,2
Krško	12	3354	279,5
Laško	14	2317 ^m	165,5
Lenart	8	2378	297,3
Lendava	14	3038	217,0
Litija	17	2193	129,0
Ljubljana-Bežigrad	9	4325	480,6
Ljubljana-Center	7	4541	648,7
Ljubljana-Moste-Polje	17	5283	310,8
Ljubljana-Šiška	16	7610	447,6
Ljubljana-Vič- Rudnik	33	7281	220,6
Ljutomer	11	2381	216,5
Logatec	5	1082	216,4
Maribor	54	20852	386,1

Metlika	4	887	221,8
Mozirje	15	1983	132,2
Murska Sobota	40	7210	180,3
Nova Gorica	36	5825	215,7
Novo mesto	27	7684	284,6
Ormož	10	2629	262,9
Piran	10	1497	149,7
Postojna	11	1989	180,8
Ptuj	29	9340	322,1
Radlje ob Dravi	16	2564	160,3
Radovljica	14	3308	236,3
Ravne	12	3287	273,9
Ribnica	8	1565	195,6
Sevnica	14	2462	175,9
Sežana	21	2411	114,8
Slovenj Gradec	12	2694	224,5
Slovenska Bistrica	15	4198	279,9
Slovenske Konjice	15	2809	187,3
Šentjur pri Celju	11	2309	209,9
Škofja Loka	22	4551	206,9
Šmarje pri Jelšah	23	4137	179,9
Tolmin	20	2260	113,0
Trbovlje	3	1911	637,0
Trebnje	12	2792	232,7
Tržič	7	1569	224,1
Veljenje	17	4285	252,0
Vrhnika	7	1785	255,0
Zagorje	12	2068	172,3
Žalec	19	4143	218,1
SR Slovenija	922	217.659	236,1

=====

Osnovne šole se med seboj razlikujejo po tem, koliko učencev poučujejo na šoli. Iz podatkov zgornje tabele sledi, da je povprečno število učencev na eno osnovno šolo v SR Sloveniji 236. V ostalih 60 občinah pa so od tega povprečja odstopanja navzgor in navzdol. Najmanj učencev na šolo je bilo v šolskem letu 1973/74 v občini Tolmin in sicer 113 - posamezne podružnične šole imajo manj kot 10 učencev - Livsek 7 in Gorenja Trebuša 9; podružnice v Borjani, Kredu in Krnu pa so bile zaradi premajhnega števila osnovnošolskih otrok ukinjene. V občini Idrija ima povprečno 127 otrok na eni osnovni šoli. Največ učencev v občini 857 ima osnovna šola v Idriji, najmanj pa njena podružnična šola Zavratac-12. Pod slovenskim povprečjem po številu učencev na osnovno šolo so še občine Brežice - 121, Litija - 129, Mozirje 132, Sežana samo 114. To so v glavnem občine, ki pokrivajo hribovit in prepaden svet z redko naselitvijo prebivalstva, kjer mora biti zaradi tega večje število podružničnih šol, ki pa imajo zelo majhno število učencev. Takšen je primer vseh občin, ki imajo nizko povprečno število otrok na šolo. V nasprotju pa so visoko nad republiškim povprečjem občine Ljubljana-Center 648 učencev na šolo, Trbovlje 637 (v celotni občini so le 3 osnovne šole-centralna v Trbovljah s 1860 učenci in podružnični v Dobovcu (27 učencev) in Čečah (24 učencev), Ljubljana-Bežigrad 480, Ljubljana-Šiška 447, sledijo pa še Izola 438, Celje 387, Maribor 386, Jesenice 379, Ptuj in Hrastnik po 321, Ljubljana-Moste-Polje 310 učencev na osnovno šolo. Občine, ki imajo visoko nadpovprečno število učencev na eno osnovno šolo, pa so tiste, v katerih so obenem demografsko najugodnejša območja - območja koncentracije prebivalstva in navadno zavzemajo ugodna reliefna območja - Ljubljansko in Celjsko kotlino, obalno območje, Zasavje, Gorenjsko in občino Maribor, kjer je zaradi Maribora kot industrijskega središča skoncentrirano veliko število prebivalstva.

Tudi število šol po občinah Slovenije je različno, ne toliko od velikosti površine občine pač pa od števila prebival-

stva, ki živi v občini. Tako ima največ 54 ali 5,9% slovenskih osnovnih šol občina Maribor, ki pokriva poleg severnega dela Dravskega polja tudi Pohorje in severozahodni del Slovenskih goric do meje in zahodni del Kozjaka. 40 oziroma 4,3 % slovenskih osnovnih šol ima občina Murska Sobota, kjer je pose-
litev prebivalstva v nižinskem delu prava panonska v velikih vaseh, ter malo bolj raztresena na območju Goriškega. 36 (3,9%) ima občina Nova Gorica. Tako veliko število šol je brez dvoma posledica dediščine šol na Primorskem iz let 1922/23. Nad 30 osnovnih šol in sicer 33 je le še v občini Ljubljana-Vič-
Rudnik, ki zajema zaledje Ljubljanskega barja proti Notranjski.

Na osnovi karte Mreža osnovnih šol in njihovi šolski okoliši v SR Sloveniji v šolskem letu 1974/75 lahko zaključimo, da mreža osnovnih šol, ki je kot je bilo rečeno že preje, podvržena ne le tipu reliefa, pač pa tudi prometni prehodnosti in povezanosti in seveda tudi tipu poselitve, ki je izraz družbenega razvoja. Če položimo karto Demografska območja Slovenije leta 1969⁺ na karto Mreža osnovnih šol v SR Sloveniji, vidimo, da gre za koncentracijo šol na demografsko neogroženih območjih, kjer gre za koncentracijo in sicer zlasti v okolici Ljubljane in na sever proti Kamniku, Kranju, Radovljici in Jesenicam, pa v Celjski kotlini, na območja Dravskega polja s središči v Mariboru in Ptuju, v Šaleški dolini, jedro v Zasavju in dolini Krke, na Novogoriškem in v obalnem območju. To so obenem območja kjer je mreža osnovnih šol zelo ugodna in kjer dostop učencev do osnovnih šol ni težak. Tem najugodnejšim demografskim in "šolskim" območjem sledi demografsko agrarno območje v Pomurju, kjer je osnovnošolska mreža s svojimi šolskimi okoliši zaradi ugodnega reliefa in ugodne poselitve v večjih naseljih odgovarjajoča in tako lahko učenci pridejo v osnovno šolo v manj kot 30 minutah peš hoje, v primeru večje oddaljenosti (Goričko) pa se lahko poslužujejo koles ali pa šolskih ovtobusov.

⁺ Vladimir Klemenčič, ATLAS RPP, Razvojne težnje 1, Ljubljana 1971

Na drugi strani pa so bolj gričevnata ali pa hribovita območja kar tiče dostopa osnovnih šol bolj problematična - pa naj si gre za Slovenske gorice, Halose, Kozjansko, dolensko gričevje, Berkine, ali pa tista bolj hribovita - Pohorje, območje Koroške in Zg.Savinjske doline, visokih notranjskih planot, škofjeloškega hribovja, Idrijskega ali Tolminskega območja. Za vsa ta območja je značilno, da so okoliši osnovnih šol veliki in sledijo raztreseni poselitvi po slemenih in ozkih dolinah. Ker pa so vsa ta območja demografsko ogrožena, se pravi, da je veliko odseljevanje prebivalstva - zlasti mladega, da se prebivalstvo, ki ostaja stara. Posledica tega je nizki naravni prirastek prebivalstva, kot konsenkvenca tega nizko ali včasih prenizko število osnovnošolskih otrok in posledica zapiranje osnovnih šol.

Tako so bile v začetku šolskega leta 1973/74 ukinjene ali so začasno prenehale z delom (malo otrok, ni učitelja, reorganizacija šolske mreže šole v naslednjih občinah - Črnomelj 3 in sicer v vaseh Tribuče, Sinji vrh in Stara Lipa, v Idriji ena v Čehovniku, v Ilirski Bistrici v Dolnjem Zemonu, v občini Koper v Gradinu in in Pregani, v Laškem v Jagnjenici, v Logatcu osnovna šola Rovtarska Žibrše, v mariborski občini v Puščavi, Planici in Dobovi, v občini Nova Gorica, v Srednjem Lokavcu, Kožbani, Vipolžah in Zavrh - Testeni Levpi, v novomeški občini v Gorenjih Sušicah, Poljanah pri Žužemberku in Straži, v občini Radlje ob Dravi osnovna šola Josipdol na Pohorju, v Sežani Zazid in Štjak, v Šmarjah pri Jelšah Olimlje, v tolminski občini pa celo 6 osnovnih šol in sicer Borjana, Kred, Krn, Idrija pri Bači, Pečine in Ponikve. V tržiški občini je bila ukinjena osnovna šola Dolina, na Vrhniki pa osnovna šola Log-Zaplana. Z Gornjimi podatki smo potrdili dejstvo, da se večina osnovnih šol ukinja v občinah, kjer je vsaj del ozemlja hribovit in redko poseljen in obenem nerazvit.

Poleg osnovnih šol delujejo tudi posebne osnovne šole, ki jih je v Sloveniji 73. Delujejo kot samostojne šole, kot oddelki

pri navadnih osnovnih šolah ali pa pri vzgojnih zavodih. V nekaterih občinah zlasti ljubljanskih deluje po več (celo 3 - 4) posameznih osnovnih šol namenjenih otrokom z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

Med 922 osnovnimi šolami je na mešanem s Slovenci in Madžari poseljenem ozemlju v Prekmurju na območju občin Murska Sobota in Lendava delovalo v šolskem letu 1973/74 12 dvojezičnih šol ter 2 dvojezična oddelka pri osnovni šoli. Dvojezične osnovne šole v slovenskem in madžarskem učnem jeziku so v naslednjih naseljih Čentiba, Dobrovnik, Dolina, Domanjševci, Gaberje, Gentrovci, Hodoš, Kobilje, Lendava, Motvarjevci, Pelišovci, in prosenjakovci ter dvojezična oddelka v Fokovcih in Šalovcih. V teh šolah se je šolalo 1544 otrok, od tega 927 ali 60% vseh učencev na dvojezični osnovni šoli Drago Lugarič v Lendavi.

Na italijanskih osnovnih šolah na Koprskem v 9 naseljih se je šolalo 395 učencev italijanske osnovne šole so bile v naseljih Bertoki, Izola, Kolomban, Koper, Lucija, Piran, Sečovelje, Semedela in Strunjan.

Trend opuščanja osnovnih šol je velik. Če vzamemo v poštev več časovnih obdobjaj ugotovimo naslednje:

Tabela: Osnovne šole na Slovenskem od leta 1864 do 1974

leto	število šol		
1864 - 1865	734	100	100
1922 - 1923	1127	151,7	151,7
1958 - 1959	1198	163,2	106,2
1962 - 1963	1129	151,9	94,2
1968 - 1969	1037	139,5	91,8
1972 - 1973	944	127,1	91,0
1973 - 1974	922	124,1	97,7

V primerjavi z leti 1864-1865 s 734 osnovnimi šolami je bilo leta 1922 - 1923 za 51,7 % več šol in sicer 1127. Po II. svetovni vojni se je število osnovnih šol leta 1958 - 1959 dvignilo na 1198, od tega obdobja naprej, ko je bil v 60.tih letih sprejet zakon o osnovnem šolstvu, pa število šol neprestano pada. Leta 1962/63 je v Sloveniji 1129 šol - skoraj toliko kot leta 1922/23, leta 1968/69 1037 (upad za 8,2 % v primerjavi z letom 1958/59). V šolskem letu 1972/73 je imela SR Slovenija 944 osnovnih šol, ki so v naslednjem šolskem letu 1973 /74 zmanjšale za 22 šol indeks 97,7), bilo jih je 922.

Ker je mogoče raziskati osnovne šole po Sloveniji v različnih pogojih, v katerih delujejo, smo se odločili za 3 sondne raziskave osnovnih šol v 3 različnih predelih Slovenije.

- v občini Lendava na obmejnem nacionalno mešanem s Slovenci in Madžari poseljenem prostoru, kjer je raven nižinski panonski svet z velikimi gručastimi vasmi in ugodno demografsko strukturo, kajti število osnovnošolskih otrok v tem sicer nerazvitem prostoru ne upada s takšnim tempom kot v drugih nerazvitih območjih,

- na primeru osnovne šole Petrovče, katere šolski okoliš obsega del Spodnje Savinske doline med Celjem in Žalcem torej ob slovenski prometni osi v razvitem prostoru, kjer je ugodna demografska struktura, okoliš pa je v nižinskem svetu, del pa v območju severnega terciarnega gričevnatega obrobja Savinjske doline,

- v občini Tolmin, nerazvitem, obmejnem alpskem prostoru, z redko poselitvijo prebivalstva in s skrajno neugodno strukturo prebivalstva v hribovitih delih občine, kjer se ob raztreseni poselitvi odpirajo vprašanja ohranitve slovenskega kulturnega prostora:

a) primer osnovne šole Petrovče v občini Žalec

Pri geografskem proučevanju funkcije izobraževanja prihaja v osrednje vprašanje dostopnosti prebivalstva do šol - osnovnih

in nadaljevalnih. Gre za vprašanje časovne dostopnosti do šol manj pa za dejansko dostopnost do šol izraženo v kilometrih zlasti zaradi pester konfiguracije reliefa je izbran faktor časovne oddaljenosti.

Ob analizi oddaljenosti učencev od osnovne šole je cona, v kateri lahko pridejo učenci v šolo peš v manj kot 20 minutah povsem normalna. Takšni so več ali manj povsod primeri pri osnovnih šolah, ki so locirana v mestu. Slika pa se spremeni na osnovnih šolah izven mesta, na podeželju, še posebno pa v hribovitih območjih.

20 - minutna gravitacijska cona do osnovne šole je normalna oddaljenost, ki jo lahko učenec - tudi v nižjih razredih osnovne šole - brez večjih težav premaga. V tej coni hodijo učenci v šolo navadno peš. Naslednje gravitacijske cone (G pasovi) so po 10 minut še bolj oddaljeni od šole. Učenci, ki prebivajo na območjih, kjer potekajo G pasovi, katerih oddaljenost od šole je večja od 20 minut, se učenci v šolo vozijo s kolesi. Oddaljenost večja od 50 minut (G 50) pa je že taka, da učenci kombinirajo pešhojo do postajališča z avtobusnim prevozom do šole.

Kot ilustracija zgoraj omenjeni trditvi služi primer oddaljenosti učencev od osnovne šole v Petrovčah. To je centralna osnovna šola (osemletka), ki ima v svojem sestavu dve podružnični osnovni šoli v Veliki Pirešici in Galiciji, ki sta nižje organizirani osnovni šoli s prvimi štirimi razredi.

Ožji šolski okoliš centralne šole, to je ozemlje, iz katerega hodijo otroci v osnovno šolo Petrovče, pokriva urbanizirano območje dvojnega centralnega naselja Petrovče - Dobriša vas, in še urbanizacijskim vplivom podvrženih vasi Arja vas, Drešinja vas, Levec. Šolski okoliš leži v glavnem v ravnini, ima dobre prometne zveze in zaradi tega dostop učencev do osnovne šole ni težak. V nobenem primeru oddaljenost učencev do šole

ni večja kot 45 minut pešhoje, pa še v takih primerih se učenci v šolo vozijo s kolesi, iz Levca in Male Pirešice pa z rednim avtobusom, ki vozi vsake pol ure. Vse zgoraj opisano se nanaša na ožji šolski okoliš osnovne šole Petrovče, se pravi, da ta opis ne zajema šolskih okolišev podružničnih šol Velika Pirešica in Galicija, ki sicer predstavljata širši šolski okoliš osnovne šole Petrovče.

Bistveno drugačna je slika šolskih okolišev obeh podružničnih šol v Veliki Pirešici in Galiciji, iz katerih se učenci po končanem četrtem razredu osnovne šole prešolajo na centralno osnovno šolo v Petrovče. Reliefne razmere so v obeh šolskih okoliših podružničnih šol bistveno drugačne od nižinskega ožjega šolskega okoliša osnovne šole Petrovče. Šolska okoliša zavzemata gričevnat oziroma hribovit svet. Vasi so raztresene po slemenih, v nekaterih primerih se pojavljajo tudi samotne kmetije. Prometna povezanost med vami je slaba razen ceste, ki povezuje Veliko Pirešico in Galicijo. Le redki učenci se lahko pri prihajanju v šolo poslužujejo kolesa. Večina jih mora zaradi hribovitega sveta v šolo peš. Najbolj je kričeč primer vasi Gorice (del), od koder se zjutraj otroci (v šolskem letu 1974/75 štirje otroci) vozijo zjutraj v šolo z avtobusom, iz šole pa morajo domov peš in sicer več kot uro hoda. Otroci iz hribovskih vasi Zavrh in Hramše imajo do osnovne šole v Galiciji po pol ure hoda in več, Jasno pa je, da se njihova pot pozimi zaradi slabo vzdrževanih poti še dosti bolj podaljša (časovno).

Po končanem četrtem razredu osnovne šole pa obiskujejo otroci iz podružničnih osnovnih šol osnovno šolo v Petrovčah, razen otrok iz Hramš, ki se prešolajo na osnovno šolo v Dobrno. Organizirane imajo do osnovne šole v Petrovčah avtobusne prevoze z rednimi avtobusnimi zvezami iz vasi Velika in Mala Pirešica ter Levec in s šolskim avtobusom iz Galicije in Zavrha. Do avtobusne postaje nimajo otroci več kot

15 minut, avtobu prevoz pa na razdalji 8 km iz Galicije traja najdalj in sicer 20 minut. Toda kljub temu morajo otroci iz Zavrha, ki je od avtobusne postaje najbolj oddaljena vas na postajo pol ure peš. Izjemno neugoden položaj pa imajo otroci iz Gorice, ki lahko prihajajo v višje razrede osnovne šole v Petrovčah le s kolesi (40 minut vožnje), pozimi pa peš (več kot uro in pol hoda).

Časovni ali G (gravitacijski pasovi oddaljenosti so odvisni od konfiguracije reliefa in od prometnih poti. Bolj kot je relief položen (ravnine doline), so G pasovi podobni krogom, ob večji razgibanosti površja pa se podvržejo reliefu izoblikovanosti in prometnim potem - v našem primeru šolskega okoliša osnovne šole.

V alpskem prostoru je problem osnovno šolske mreže iz vidika oddaljenosti učencev še posebno zanimiv. Zaradi redke poselitve prostora in reliefne razgibanosti in obenem migracije prebivalstva na eni strani in na drugi strani težnje po ohranitvi poselitve tega prostora, je mreža osnovnih šol pa čeprav podružničnih še kako pomembna. Šola v takem prostoru ni le vzgojno izobraževalni ampak širši kulturni faktor. Prav šola ima navadno v majhnem naselju - vasi vlogo gibala razvoja prostora. Ob dejstvu, da se hribovita oziroma alpska območja praznijo, da iz njih odhaja prebivalstvo zlasti mlado, se postavlja v ospredje koncept "šola k otroku" pred že ustaljenim konceptom "otrok k šoli".

Tabela: Delež učencev od celotnega števila prebivalstva po naseljih šolskega okoliša centralne šole Petrovče v šolskem letu 1974/75

Naselje	Število prebivalcev 1971	Število učencev v šolskem letu 1974/75	
		abs.št.	% od celotnega preb.
Arja vas	483	62	12,8
Dobriša vas	643	33	5,1
Drešinja vas	328	42	12,8
Galicija	411	69	16,8
Gorica (del)	112	11	9,8
Hramše	131	5	3,8
Karaze	815	34	4,2
Levec	337	29	8,6
Mala Pirešica	63	5	7,9
Migojnice (del)	40	3	7,5
Pernovo	258	16	6,2
Petrovče	650	77	11,9
Ruše	45	6	13,3
Vel. Pirešica	444	48	10,8
Zaloška gorica	79	11	13,9
Zavrh (del)	137	15	10,9
Železno	112	8	7,2
S k u p a j :	5043	474	9,4

=====

Tabela: 2

Struktura učencev osnovne šole Petrovče, Vel. Pirešica -Galicija
po tipu gospodinjstev v naseljih šolskega okoliša osnovne šole
Petrovče v šolskem letu 1974/75 in strukture gospodinjstev po na-
seljih leta 1971

Naselje	Učenci po tipu gospodinjstev			Struk. gospod.1971	K	M	N	Skupaj
	kmečko	mešano	nekmečko					
1. Arja vas	2	1	59	62	44	30	94	168
	v % 3,2	1,6	95,2		26,2	17,9	55,9	
2. Drešnja vas	1	4	37	42	15	16	66	97
	v % 2,4	9,5	88,1		15,5	16,5	68,0	
3. Dobriša vas	1	3	23	27	12	13	104	129
	v % 3,7	11,1	85,2		9,3	10,0	80,6	
4. Galicija	15	23	31	69	18	40	38	96
	v % 21,7	33,3	44,9		18,8	41,7	39,6	
5. Hramše	1	4	-	5	10	18	1	29
	v % 20,0	80,0			34,5	62,1	3,4	
6. Kaszce	2	2	30	34	16	13	255	284
	v % 5,9	5,9	88,2		5,6	4,5	89,5	
7. Levec	1	10	18	29	24	6	106	136
	v % 3,4	34,5	62,1		17,6	6,2	77,2	
8. Mala Pirešica	3	-	2	5	2	6	11	19
	v % 60,0		40,0		10,5	31,6	57,9	
10. Pernovo	2	1	13	16	12	13	26	51
	v % 12,5	6,3	81,2		23,5	25,5	51,0	
11. Ruše	2	-	4	6	1	4	7	12
	v % 33,3		66,7		8,3	33,3	58,4	
12. Velika Pirešica	1	11	36	48	2	20	66	88
	v % 2,1	22,9	75,0		2,3	22,7	75,0	
13. Zavrh	7	2	6	15	6	16	2	24
	v % 46,7	13,3	40,0		25,0	66,7	8,3	
14. Železno	-	2	6	8	2	5	25	32
		25,0	75,0		6,3	15,6	78,1	
15. Zaloška Gorica	3	2	6	11	4	8	7	19
	27,3	18,2	54,5		21,6	42,1	36,8	

Iz gornjih tabel in kart o socialni strukturi učencev v primerjavi s strukturo prebivalstva po tipu gospodinjstev je razvidno, da izhajajo večji deleži otrok z nekmečkih gospodinjstev kot pa je delež prebivalstva iz nekmečkih gospodinjstev. Delež učencev, ki pripa-

je kmečkim gospodinjstvom je praviloma nižji, kot pa je delež kmečkih gospodinjstev razen iz nekaterih zaselkov (Ruše, Zaloška Gorica) in vasi Zavrh, kjer je še sorazmerno dosti mladih kmečkih družin.

b) Osnovnošolska mreža v občini Tolmin

Zaradi v gospodarski in demografski strukturi nekega prostora, v našem primeru občine Tolmin, pogoji za izobraževanje niso v vseh predelih občine izenačeni. In ker gre pri občini Tolmin za reliefno zelo heterogeno območje, kjer se je življenje skoncentriralo v glavnem ob Soči, kjer poteka glavna prometna pot, in kjer so locirana vsa pomembnejša centralna naselja - Bovec, Kobarid, Tolmin in Most na Soči - in kamor je dostopnost iz višje ležečih vasi zaradi sorazmerno slabih prometnih poti otežkočena, je s tem v zvezi otežkočeno tudi izobraževanje prebivalstva, ki je ena od funkcij človeka v prostoru, pa naj si gre za osnovno posebno pa za nadaljevalno izobraževanje na srednjih, višjih in visokih šolah.

Po naši ustavi ima vsak prebivalec pravico do intenzivnega osnovnega in ustreznega nadaljevalnega šolanja glede na svoje posebne želje in sposobnosti. Izhajajoč iz tega je potrebno otrokom zagotoviti, da bodo lahko obiskovali nižje in višje razrede osnovne šole, ne da bi bil pri tem moten učni proces in da ne bi pri poti iz šole in nazaj izgubili preveč prostega časa.

Zaradi boljše osvetlitve položaja in mreže današnjega osnovnega šolstva, si je potrebno ogledati kratek zgodovinski razvoj le tega. S štirimi časovnimi izseki za leta 1887, ko je bilo možno dobiti prvi statistični pregled o osnovnem šolstvu na Tolminskem, za leto 1922, ki nam označuje osnovno šolo za časa Italije pred fašizmom, pa za šolsko leto 1959/60, ko je bil pred vrati nov zakon o osnovnem šolstvu in ne nazadnje najnovejše stanje za šolsko leto 1974/75.

Leta 1887 je bilo na Tolminskem 17 osnovnih šol. Potrebno je povedati, da so bile šole v Tolminu, Kobaridu in Bovcu štirirazrednice, v Mostu na Soči in v Srpenici dvorazrednice, vse ostale

šole pa le enorazrednice. Toda kljub takemu stanju, je imela najmanjša šola v naselju Soča 66 učencev, sledila ji je šola v Libušnji s 85 učenci, Kamnu s 87 učenci ter v Grahovem 93 učencev. Vse ostale šole so imele več kot po 100 učencev. V Tolminu je bila največja osnovna šola in je imela 389 učencev. Na vseh osnovnih šolah na Tolminskem je bilo leta 1887 2618 učencev.

Podatki zbrani za leto 1922 nam pokažejo povsem drugačno sliko osnovnega šolstva, saj se je število šol skoraj potrojilo. V tem času je delovalo 48 navadnih in 5 potovalnih osnovnih šol. Število učencev je naraslo na 5080. Zaradi večje razdrobljenosti mreže osnovnega šolstva je število učencev po nekaterih šolah nizko. Osnovna šola v Volčanski rut je imela le 31 učencev, Sužid 32 učencev, medtem ko so osnovne šole, ki so obstojale že leta 1887, obdržale približno isto število učencev. Tolminska osnovna šola je imela le 260 učencev, ki so posledica ustanovitve novih šol v okolici Tolmina. Značilno za to obdobje je, da je mreža osnovnih šol zelo razdrobljena in da pokriva v glavnem vse do tedaj naseljeno območje. Nobene šole ne zasledimo le na območju Gorenje Trebuše. S posebno organizacijo potovalnih šol, ki so delovale v dveh krajih na tistih območjih, ki so bila redkeje poseljena na primer Temljine-Loje, Čadrg-Laz, Dolenja Trebuša-Stopnik, Jevšček-Ravne, Vrsno-Krn, je bil rešen problem izobraževanja prebivalstva na obrobni območjih.

V šolskem letu 1959/60 je na območju današnje občine Tolmin delovalo 50 osnovnih šol, ki so skupno imele 3052 otrok. V primerjavi z letom 1922 je opazno rapidno znižanje števila učencev, čeprav je število šol ostalo v bistvu nespremenjeno. Nekatero potovalno šole so se spremenile v redne osnovne šole naprimer Stopnik, Dolenja Trebuša, Krn, Vrsno, Čadrg, Loje. Potovalna šola, ki je leta 1922 delovala v Jevščeku in Livških Ravnah, ni do šolskega leta 1959/60 pustila svojih naslednic, prav tako so bile ukinjene osnovne šole Sedlo, Staro

Selo, Idrsko, Strmec in Kal. Vzrok temu je iskati v dejstvu, da je začelo prebivalstvo iz teh krajev odhajati in da je premajhno število otrok narekovalo ukinitvev zgoraj omenjenih šol. Na drugi strani pa so bile na novo osnovane osnovne šole v okolici Tolmina, kamor se je začelo doseljevati prebivalstvo iz hribovitih krajev. To so osnovne šole Kozaršče in Sela pri Volčah, Porezen v skrajnem zahodnem ter Gorenja Trebuša v skrajnem južnem delu občine. Velikost šol merjena s številom učencev se je rapidno zmanjšala. Kategorije šol, ki imajo manj kot 20 učencev, zabeležimo 15 krat. To so šole, ki so locirane na robu poseljenega območja na Tolminskem, kot so Robedišče, Logje in Podbela na zahodu neposredno ob italijanski meji, Vrsno, Krn, Čadrg, Logje, Stržišče, Porezen v vzhodnem goratem delu občine itd. Sploh se velikost šole glede na število učencev od povprečja 151 - 200 učencev na šolo leta 1887 zniža leta 1922 na 101 - 150, leta 1959/60 pa na 21 - 50 učencev. Le osnovna šola Tolmin je imela 612 učencev.

Takšna situacija je nujno privedla do koncentracije osnovnega šolstva v manjše centralne kraje. Tako imamo v šolskem letu 1974/75 samo 20 osnovnih šol od tega 5 centralnih - Tolmin, Kobarid, Bovec, Most na Soči in Podbrdo in 15 manjših podružničnih šol. Skupno so imele vse osnovne šole 2260 učencev. Šolska mreža se je zreducirala na obstoječih 20 osnovnih šol, ki pokrivajo celoten poseljeni svet občine. Ob današnji mreži osnovnih šol se vsiljuje vprašanje upravičenosti ukinitve toliko števila osnovnih šol.

Podružnične šole v občini Tolmin so imele v šolskem letu 1974/75 manj kot po 50 učencev. V dveh primerih je to število manjše kot 10 - Livek - 7 učencev, Gorenja Trebuša - 9 učencev - 5 podružničnih šol pa manj kot po 20 učencev in sicer Čezsoča, Soča, Drežnica, Kanalski Lom, Kamno. Pet centralnih osnovnih šol je izredno velikih, ker sprejemajo v višje razrede učence iz podružničnih šol.

Učence, ki so bolj oddaljeni od osnovnih šol, prevažata v centralne šole deset šolskih avtobusov, ob ponedeljkih pa en avtobus učence iz Gorenje Trebuše, Šentviške gore in Kanalskega Loma v dijaški dom v Tolmin, kjer bivajo med tednom in obiskujejo osnovno šolo v Tolminu. V šolskem letu 1975/76 je v domu 76 učencev. Pet šolskih kombijev prevažata otroke, ki so oddaljeni od podružničnih šol. Od 1924 učencev petih centralnih šol v občini Tolmin jih je 589 ali 30,6 % oddaljenih od osnovne šole več kot 4 km in se morajo dnevno voziti v šolo. Na podružničnih šolah se šola 356 učencev in je od tega 36 ali 10,7 % takšnih, ki so oddaljeni od šole več kot 4 km in se dnevno vozijo s šolskimi kombiji v šolo. Ob podatku, da je 27,7 % učencev oddaljenih od osnovne šole več kot 4 km, se postavlja vprašanje ali je reduciranje šolske mreže na tem specifičnem hribovitem in obenem redko posajenem svetu bilo utemeljeno. Vprašanje prilagoditve osnovne šole alpskemu in obenem obmejnemu prostoru ob težnjah za ohranitev obstoječe poselitve kaže na vso resnost problema izobraževanja.

S podatki o številu celotnega prebivalstva na Tolminskem in številu učencev osnovnih šol ter na drugi strani številu osnovnih šol po obravnavanih obdobjih so bili ugotovljeni odnosi med posameznimi podatki.

Tabela: Osnovne šole, število učencev in število celotnega prebivalstva občine Tolmin v štirih razdobjih

Leto	Število šol		Štev. učencev		Število celot.prebiv.občine		
	abs.št.	ind.	abs.št.	ind.	abs. št.	ind.	100 -
		100		100			
1887	17	100	2618	100	31075	(1.1880)	100
1922	53	311,8	5080	194,0	31895	(1.1910)	102,6
1959/60	50	294,1	3052	116,6	23503	(1.1961)	75,6
1974/75	20	117,6	2260	86,3	21233	(1.1975)	68,3

Število šol je od leta 1887 na leto 1922 naraslo za 36 oziroma 211,8 %, v letu 1959/60 za 30 šol ali 194 %. V šolskem letu 1974/75 pa je v primerjavi z letom 1887 povečanje le za 17 % (3 osnovne šole). Število učencev leta 1922 v primerjavi z letom

1887 (ko ni bila osnovna šola obvezna za vse osnovnošolske otroke, ampak le za tiste, ki so imeli do šole manj kot 2 km), dvignilo za 94 %. Leta 1959/60 se je število učencev znižalo v primerjavi z letom 1922 na 40 %. V najnovejšem obdobju 1974/75 pa je število učencev spet upadlo za 25,9 %, v primerjavi z letom 1887 pa je nižje za 13,7 %.

Leta 1880 je bilo na Tolminskem 31075 prebivalcev. Do leta 1910 je prebivalstvo naraslo za 2,6 %, medtem, ko se je v razdobju 1887-1922 število učencev povečalo za 94 %, število šol pa celo za 211 %. Od leta 1910 do 1961 je število prebivalstva upadlo za 12 % v razdobju 1922 - 1959/60 pa se je število učencev znižalo za 40 %, število šol pa za 6 %. V najnovejšem obdobju 1975 se je število prebivalcev v primerjavi z letom 1880 zmanjšalo za 32 % oziroma v primerjavi z letom 1961 za 10 %. V nasprotju pa se je število učencev v razdobju 1887 - 1974/75 zmanjšalo za 14 % od 1959/60 do danes pa za 26 %. Pri številu šol je v primerjavi z letom 1887, ko je bilo 17 osnovnih šol, to število poraslo na 20 osnovnih šol v letu 1974/75, iz obdobja 1959/60 do danes pa se je število šol zmanjšalo od 50 na 20.

Iz tega sledi ugotovitev, da prebivalstvo občine Tolmin po letu 1910 ni naraščalo, število učencev osnovnih šol se od svoje najvišje številke 5080 leta 1922 do leta 1959/60 zmanjšalo za 40 %, medtem, ko se je v istem času število celotnega prebivalstva zmanjšalo za 26 %, število osnovnih šol pa le za 6 %.

V zadnjem obdobju zabeležimo spet trend upadanja celotnega prebivalstva za 10 %, učencev za 16 % in šol za 60 %. Zlasti to zadnje je posledica upadanja števila učencev, ki pa vendar ni tolikšno kot upadanje šol.

c) Analiza osnovnošolske mreže v občini Lendava

V šolskem letu 1974/75 je bila na 8 osnovnih šolah v občini Lendava izvedena anketa med učenci 2. in 4. ter 6. in 7. razredov osnovnih šol. Rezultati ankete so zbrani v tabeli.

Tabela: Struktura učencev osnovnih šol po tipu gospodinjstva, kateremu pripadajo po naseljih v občini ~~Polina~~ *Lendava* v šolskem letu 1974/75

osnovna šola naselje	tip gospodinjstva				Skupaj abs.št. %		
	kmečko abs.št.%	mešano abs.št.%	nekmečko abs.št. %				
<u>Osn.šola Bistrica</u>	27	32,9	34	41,5	21	25,6	82
D.Bistrica	7	29,9	11	45,8	6	25,0	24
G.Bistrica	11	33,3	16	48,5	6	18,2	33
Sr.Bistrica	9	36,0	7	28,0	9	36,0	25
<u>Osn.šola Črenšovci</u>	51	38,9	43	32,8	37	28,3	131
Črenšovci	23	35,9	19	29,7	22	34,4	64
Gomilica	-	-	-	-	2	100,0	2
Trnje	15	46,9	12	37,5	5	15,6	32
Žižki	13	39,4	12	36,4	8	24,2	33
<u>Osn.šola Dobrovnik</u>	14	22,6	20	32,2	28	45,2	62
Dobrovnik	11	23,9	14	30,4	21	45,7	46
Strehovci	2	20,0	3	30,0	5	50,0	10
Žitkovci	1	16,7	3	50,0	2	33,3	6
<u>Osn.šola Genterovci</u>	28	50,0	12	21,4	16	28,5	56
Banšta	1	33,3	-	-	2	66,7	3
Genterovci	6	42,9	2	14,2	6	42,9	14
Kamovci	3	75,0	1	25,0	-	-	4
Mostje	4	26,7	4	26,7	7	46,6	15
Radmožanci	17	70,0	5	25,0	1	5,0	20

<u>Osn.šola Kobilje</u>	7	17,0	10	24,4	24	58,6	41
Kobilje	7	17,5	9	22,5	24	60,0	40
Motvarjevci	-		1	100,0	-		1
<u>Osn.šola Lendava</u>	27	7,0	59	15,3	299	77,7	385
Benica	1	20,0	2	40,0	2	40,0	5
Čentiba	3	10,7	9	32,1	16	57,2	28
Dolga vas	3	14,3	5	23,8	13	61,9	21
Dolnji Lakoš	-		2	20,0	8	80,0	10
Dolgovaške gorice	-		1	10,0	9	90,0	10
Dolina	1	5,0	3	15,0	16	80,0	20
Gaberje	5	17,9	4	14,3	19	67,8	28
Gornji Lakoš	6	16,2	10	27,0	21	56,8	37
Kapca	3	12,0	4	16,0	18	72,0	25
Kot	1	20,0	4	80,0	-		5
Lendava	-		2	1,5	130	98,5	132
Lendavske gorice	-		2	18,2	9	81,8	11
Pince	3	37,5	2	25,0	3	37,5	8
Pince Marof	1	33,3	1	33,3	1	33,4	3
Petišovci	-		7	18,4	31	81,6	38
Trimlini	-		1	25,0	3	75,0	4
<u>Osn.šola Odranci</u>	77	60,0	40	24,5	34	22,5	151
Lipa	10	90,9	-		1	9,1	11
Odranci	67	47,9	40	28,6	33	23,5	140
<u>Osn.šola Velika Polana</u>	59	54,6	34	31,5	15	13,9	108
Brezovica	12	66,7	6	33,3	-		18
Hobiza	11	31,4	14	40,0	10	28,6	35
Mala Polana	15	75,0	5	25,0	-		20
Velika Polana	21	60,0	9	25,7	5	14,3	35

Ko smo primerjali strukturo učencev po tipu gospodinjestev z strukturo gospodinjestev po naseljih, smo ugotovili, da je večji delež otrok iz nekmečkih gospodinjestev, kot pa kaže sama struktura po naseljih občine. V osnovni šoli Bistrica, kjer je bilo zajetih

Struktura učencev osnovnih šol občine Lendava po vrsti gospodinjstev v šolskem letu 1974/75

Naselje	Struktura učencev po gosp.1974/75				Struktura gospodinjstev 1971			
	K	M	N	Skupaj	K	M	N	Skupaj
	abs.št. %	abs.št.%	abs.št.%		abs.št. %	abs.št. %	abs.št. %	
Lendava	-	2 1,5	130 98,5	132	20 2,1	42 4,4	891 93,5	953
Petišovci	-	7 18,4	31 81,6	38	55 22,6	106 43,6	82 33,8	243
Trimlini	-	1 25,0	3 75,0	4	18 25,4	24 33,8	29 40,8	71
Dolina	1 5,0	3 15,0	16,80,0	20	61 42,1	57 39,3	27 18,6	145
Lend.Gorice	-	2 18,2	9 81,8	11	35 26,7	34 25,9	62 47,4	131
Dolga vas	3 14,3	5 23,8	13 61,9	21	53 22,2	47 19,7	139 58,1	239
D. Lakoš	-	2 20,0	8 80,0	10	26 24,3	47 43,9	34 31,8	107
Dolgoraška Gorice	-	1 10,0	9 90,0	10	40 30,3	68 51,5	24 18,2	132
Kapca	3 12,0	4 16,0	18 72,0	25	80 46,2	53 33,5	35 20,3	173
Pince Marof	1 33,3	1 33,3	1 33,4	3	19 41,3	18 39,1	9 19,6	46
G. Lakoš	6 16,2	10 27,0	21 56,8	37	68 41,9	51 31,5	43 26,6	162
Gaberje	5 17,9	4 14,3	19 67,8	28	94 52,5	59 32,9	26 14,6	179
Kot	1 20,0	4, 80,0	-	5	28 65,1	14 32,6	1 2,3	43
Čentiba	3 10,7	9 32,1	16 57,2	28	69 31,1	58 26,1	95 42,8	222
Benica	1 20,0	2 40,0	2 40,0	5	6 20,7	10 34,5	13 44,8	29
Pince	3 37,5	2 25,0	3 37,5	8	45 52,9	27 31,8	13 15,3	85
D. Bistrica	7 29,2	11 45,8	6 25,0	24	86 47,5	78 43,1	17 9,4	181
G. Bistrica	11 33,3	16 48,5	6 18,2	33	119 55,9	69 32,4	25 11,7	213
Sr. Bistrica	9 36,0	7 28,0	9 36,0	25	42 40,4	42 40,4	20 19,2	104
Kobilje	7 17,5	9 22,5	24 60,0	40	137 60,1	68 29,8	23 10,1	228
Trnje	15 46,9	12 37,5	5 15,6	32	83 57,3	53 36,5	9 6,2	145
Žižki	13 39,4	12 36,4	8 24,2	33	80 61,5	44 33,8	6 4,6	130

Črenšovci	23	35,9	19	29,7	22	34,4	64	122	46,0	93	35,1	50	18,9	265
Gomilica	-		-		2	100,0	2	102	66,7	42	27,4	9	5,9	153
Žitkovci	1	16,7	3	50,0	2	33,3	6	36	54,5	27	40,9	3	4,6	66
Dobrovnik	11	23,9	14	30,4	21	45,7	46	128	39,5	121	37,3	75	23,2	324
Strehovci	2	20,0	3	30,0	5	50,0	10	50	57,5	35	40,2	2	2,3	87
Odranci	67	47,9	40	28,6	33	23,5	140	259	75,2	62	17,9	24	6,9	345
Lipa	10	90,0	-		1	9,1	11	135	80,8	30	17,9	2	1,3	167
Gentrovci	6	42,9	2	14,2	6	42,9	14	48	59,3	23	28,4	10	12,3	81
Mostje	4	26,7	4	26,7	7	46,4	15	47	32,2	55	45,8	18	15,0	120
Radmožanci	14	70,0	5	25,0	1	5,0	20	101	82,1	19	15,5	3	2,4	123
Banuta	1	33,3	-		2	66,7	3	13	46,4	13	46,4	2	7,2	28
Kamovci	3	75,0	1	25,0	-		4	29	59,2	17	34,7	3	6,1	49
Brezovica	12	66,7	6	33,3	-		18	47	68,1	21	30,4	1	1,5	69
Mala Polana	15	75,0	5	25,0	-		20	82	70,1	24	20,5	11	9,4	117
Velika Polana	21	60,0	9	25,7	5	14,3	35	126	57,8	68	31,2	24	11,0	218
Hotiza	11	31,4	14	40,0	10	28,6	35	127	64,8	49	25,0	20	10,2	196

82 učencev, jih 27 ali 32,9 % iz kmečkih, 34 oziroma 4,5% iz mešanih in 21 (25,6%) iz nekmečkih gospodinjestev. Glede oddaljenosti učencev od šole je situacija takšna, da nihče od učencev nima več kot pol ure hoda od doma do šole. Iz Gornje in Dolnje Bistrice pa se nekateri ostroci vozijo v šolo z avtobusom.

V osnovni šoli Črenšávci smo zajeli populacijo 131 učencev. Šolski okoliš zajema 4 naselja, v katerih smo zajeli različno število učencev- Črenšovci 64, Gomilice 2, Trnje 32 in Žižki 33. Socialna struktura otrok je naslednja: 38,9 % z kmečko, 32,8 % z mešanih in 37 otrok ali 28,3 % iz nekmečkih gospodinjestev. Najbolj oddaljeni so od šole učenci iz dela Trnja, od koder imajo v šolo 40 minut hoda.

Osnovna šola v Dobrovniku s slovenskim učnim jezikom (1973/74 je bila dvojezična) zavzema okoliš treh vasi Dobrovnik, Strehovci in Žitkovci. Večina 45,7 % otrok pripada nekmečkimi gospodinjestvom zaradi neagrarnih dejavnosti Dobrovnika.

Največji del teritorija občine Lendava pokriva centralna osnovna šola "Draga Lugariča" v Lendavi. To je nova dvojezična osnovna šola s štiriimi podružnicami 2 -letnimi osnovnimi šolami v Gaberjah, Petišovcih, Čenbibi in Dolini. Socialna struktura učencev se nagiba z 299 učenci v nekmečka gospodinjestva, saj je vsa večja industrija občine locirana v Lendavi, ki nudi delovna mesta ljudem iz sosednjih naselij. Dostopnost učencev do osnovne šole je povsod ugodna, saj vozijo iz naselij podružničnih šol v Lendavo šolski avtobusi. Le učenci iz območja Lendavskih goric in sicer tistega dela neposredne obmeji, imajo do šole tudi 1 uro hoda.

V ostalih osnovnih šolah -Genterovci, Kobilje in Velika Polana ter Turnišče se otroci, če so od šole oddaljeni več kot 30 minut hoda, vozijo v šolo s kolesi. Razen v Trnišču, kjer je zaradi nove industrije veliko učencev iz nekmečkih gospodinjestev,

je drugod delež učencev kmečkih gospodinjstev 50 % v Genterovcih, 60 % v Odrancih ter 54,6 % v Veliki Polani.

Osnovna šola Odranci zajema poleg Odrance naselje Lipa iz občine Murska Sobota, od koder se učenci vozijo v šolo s kolesi.

V krajih ob jugoslovansko-madžarski meji od Hodoša na severu do Pinc na jugu živijo prebivalci slovenske in madžarske narodnosti bolj ali manj pomešani med seboj. Po letu 1945 so bile tod za pripadnike madžarske narodnosti organizirane madžarske osnovne šole v skladu s smernicami o delu šol narodnih manjšin. Slovenci so imeli slovenske šole, v nekaterih krajih pa so imele šole slovenske in madžarske oddelke. V madžarskih šolah so se otroci učili premalo slovenskega jezika, da bi lahko nadaljevali šolanje na slovenskih srednjih šolah. Zaradi tega so po šoli ostajali doma ali pa so še šolali v Vojvodini, kjer so pozabili še tisto malo slovenskega jezika, ki so ga znali pred odhodom. Posledica teh dejstev je bila, da so starši madžarskih otrok zato vpisovali otroke v slovenske šole in slovenske oddelke, kar ni bilo v skladu z zgoraj navedenimi smernicami. V nekaterih slovenskih oddelkih v Lendavi in Dobrovniku je bilo do 5 % vseh učencev madžarske narodnosti. V letih 1958 in 1959 so o tej problematiki razpravljali na posvetovanjih na različnih ravneh. Na podlagi zaključkov raznih posvetov je bil sprejet dogovor, da se začnejo priprave za postopno uvajanje dvojezičnega pouka na celotnem narodnostno mešanem ozemlju za vse šoloobvezne otroke ne glede na narodnostno pripadnost. V Murski Soboti je bilo organizirano ustrezno izobraževanje učiteljev v slovenskem in madžarskem jeziku. Z mednarodnim dogovorom so se odprle možnosti za izpopolnjevanje v madžarskem jeziku v Budimpešti, na Pedagoško akademijo v Mariboru je pričel lektor za madžarski jezik. O problematiki dvojezičnega pouka je razpravljalo v letu 1970 tudi ustavno sodišče, ki je na pobudo občanov iz Lendave izvedlo postopek za oceno ustavnosti zakona o šolah² italijanskim oziroma madžarskim jezikom in o dvojezičnih šolah v SR Sloveniji. Danes je dopolnjena koncepcija dvojezičnega šolstva na območju občin

Lendava in Murska Sobota, dvojezične šole pa s svojim konceptom in vsebino dela bistveno prispevajo k narodnostni skupnosti ne le med učenci pač pa sploh prebivalstvom obeh narodnosti.

Na območju občine Lendava se je zgoraj omenjeni proces reševanja osnovnošolskega manjšinskega izobraževanja reševal, kot je prikazano vspodnji tabeli.

Tabela: Šole s številom učencev, kjer so od 1. do 4. razreda poučevali v madžarskem jeziku (šol. leto 1939/40), manjšinske šole v šolskem letu 1945/46, dvojezične šole in odelki dvojezični in madžarski leta 1962/63 in dvojezične šole v šolskem letu 1974/75 v občini Tolmin

Šole	1939/40	1945/46	1962/63	1974/75
Čentiba	131	111	67 ¹	-
Dobrovnik	275	203	222 2+3	145
Dolga vas	232	139	-	-
Dolina	84	99	57 ¹	-
Lendava	242	157	574 2+3	986
Gaberje	127	121	191 ¹	-
Genterovci	61	27	157 2+3	137
Gornji Lakoš	158	110	-	-
Kapca	159	120	-	-
Kobilje	-	-	-	94
Mostje	125	117	-	-
Pebišovci	176	135	64 ¹	-
Pinec vas	47	56	-	-
Radmožanci	95	78	-	-
S k u p a j :	1912	1473	1332	1360

¹ dvojezične šole,

2 + 3 dvojezični oddelki - madžarski oddelki

V šolskem letu 1939/40 je delovalo 13 šol, kjer so od 1.-4. razreda poučevali v madžarščini, obiskovalo pa jih je 1912 učencev, leta 1945/46 je to število manjšinskih osnovnih šol ostalo isto 13, le da se je število učencev zmanjšalo za 33 % na 1973. V šolskem letu 1962/63 so delovale dvojezične šole v Čenbibi, Dolini, Gaberjah in Petišovcih, dvojezični in madžarski oddelki pa na osnovnih šolah Dobrovnik, Lendava (2 šoli), in Genterovci. Te šole je obiskovalo 1332 učencev ali 9,6% manj kot takoj po vojni.

V najnovejšem času v šolskem letu 1974/75 so dvojezične osnovne šole le v 4 naseljih - Dobrovnik, Lendava, Genterovci in Kobilje, ki jih obiskuje 1360 učencev.

Pri splošnih možnostih osnovnošolskih otrok glede dostopnosti v šolo v odvisnosti mreže osnovnih šol do mreže naselij in ob "ravnem" panonskem reliefu ugotovimo, da oddaljenost učencev od šol ni v nobenem primeru z izjemo osnovne šole v Lendavi večja od 30 minut peš hoje. Pasovi časovne oddaljenosti ali G-gravitacijski pasovi enake časovne oddaljenosti pri skorajda v koncentričnih krogih sledijo en drugemu. Le v osnovni šoli Lendava so primeri, ko iz najvzhodnejšega dela Lendavskih goric hodijo otroci v šolo včasih celo uro hoda. Iz podružničnih šol vozijo otroke v višje razrede osnovne šole v Lendavo s posebnimi šolskimi avtobusi.

II. SREDNJE ŠOLE

Srednje šolstvo v SR Sloveniji je doživelo svoj zgodovinski razvoj, vendar je bilo v svojih začetkih zelo skromno. Za leto 1922/23 navajamo podatke o srednjem šolstvu. Na ozemlju Kranjske, Štajerske, Primorske in Prekmurja je bilo 37 meščanskih šol. Biše so v naslednjih krajih: Brežice, Celje-mesto 2, Celje okolica 3, Kočevje 2, Kranj 3, Krško 1, Lenart 1, Ljubljana-mesto 6, Ljutomer 1, Maribor-mesto 4, Novo mesto 1, Ptuj-mesto 2, Radovljica 1, Slovenj Gradec 1, v Prekmurju 2, Idriji 2, Postojni 1, Tolmin 1 in v Trstu 1. Poleg zgoraj omenjenih šol so delovale gimnazije in realne gimnazije (13) v Celju, Kamniku, Kočevju, Kranju, Ljubljani 4, Ljubljani-okolici 1, Mariboru 1, Novem mestu 1, Ptuju 1 in v Murski Soboti 1. Razen tega so bile v Litiji, Ljubljani in Mariboru realke. V tistem obdobju so bila učiteljišča za vzgojo učiteljskega kadra v Kranju, Ljubljani in Mariboru po 3 učiteljišča, ter po eno v Postojni in Trstu.

Razen splošnega srednjega šolstva je bilo tudi strokovno šolstvo in sicer tehniška srednja šola v Ljubljani, trgovska državna akademija v Ljubljani, 3 trgovske (dvorazredne) šole v Ljubljani, Mariboru in Novem mestu, trgovski tečaj na mestnem ženskem liceju v Ljubljani. V krajih Celje, v Ljubljani (2) Mariboru in Ptuju so delovale gospodinjske šole, v Mariboru je bila ženska obrtna šola, v Kranju je bila državna strokovna šola za puškarstvo. V Ljubljani je bil sedež Potovalnih košarskih tečajev za Slovenijo, v Radovljici pa Državna učna delavnica za košarstvo. V okviru Državnega osrednjega zavoda za žensko domačo obrt so bile čipkarske šole in tečaji v naslednjih naseljih: Horjul, Kamna gorica, Jeseznice, Polhov gradec, Prevalje, Na Trati, Zagorje ob Savi, Železniki in Žiri.

Srednje šole smo lahko v šolskem letu 1922/23 razdelili na:

- 1) meščanske šole, ki po takratni terminologiji niso spadale k srednjim šolam, pač pa so jih prištevali v posebno skupino,
- 2) splošne srednje šole - to so bile gimnazije, realne gimnazije in realke,
- 3) srednje šole za vzgojo učiteljskega kadra so bila učiteljišča.
- 4) srednje tehnoške šole,
- 5) srednje trgovske šole
- 6) poklicne šole, ki so bile namenjene za vzgojo različnih obrti in ročnih del.

Takšna situacija v srednjem šolstvu je trajala vse do II. svetovne vojne. Po vojni zlasti pa v petdesetih in začetku šestdesetih let pa se je sistem srednjega šolstva močno spremenil in zdiferenciral.

V najnovejšem času ločimo naslednje vrste srednjih šol:

- 1) poklicne šole,
- 2) tehniške in druge strokovne šole,
- 3) šole za izobraževanje učnega kadra
- 4) srednje umetniške šole,
- 5) gimnazije
- 6) šole po zakonu o poklicnem izobraževanju.

Zlasti v okviru zgoraj naštetih vrst srednjih šol je velika diferenciacija šol med posameznimi strokami.

Vzričavi smo želeli prikazati mbežo srednjega šolstva v SR Sloveniji v najnovejšem času v šolskem letu 1973/74. V ta namen je izdelana karta z naslovom Visoko in Višje šolstvo, srednje šole, šole in enote za odrasle, šole za kmetovalce ter šole po zakonu o poklicnem izobraževanju v šolskem letu 1973/74.

PREGLED ŠOL, ODDELKOV, UČENCEV V SR SLOVENIJI V ZAČETKU ŠOLSKEGA
LETA 1973/74 (nadaljevanje)

	Šole	Oddelki	Učenci
Srednje umetniške šole	3	-	271
glasbene	2	-	248
baletne	1	-	23
Gimnazije	36	547	15 596
od tega pedagoške smeri	3	51	1 557
Posebne poklicne šole	5	33	246
za lažje duševno prizadete	1	2	61
za slušno prizadete	1	6	46
za slepe in slabovidne	1	2	37
za telesno invalidne	1	16	66
za vedenjsko in osebno- stno motene	1	7	36
Šole po zakonu o poklicnem izo- braževanju	9	27	659
Šole in enote za odrasle poklicne	31	78	4058
kovinske stroke	3	8	233
za telekomunikacijo	1	1	20
papirniške stroke	1	2	27
prometne stroke	3	7	280
goatinske stroke	6	10	248
trgovske stroke	3	5	182
gozdarske stroke	1	2	38
za miličnike delavce	1	6	197
čevljarske stroke	1	4	89
grafične	1	1	24

elektro šole	1	1	20
administrativne	8	29	2.268
za manipulante PTT prometa	1	2	432
Šole po zakonu o političnem izobraževanju	2	2	47
delovodske	42	82	2.389
poslovodske	8	17	486
Tehnične in druge strokovne šole	90	285	9.973
tehniške	40	132	3.977
gozdarske	1	4	45
ekonomske	25	92	4.141
hotelske	1	2	67
komercialne	14	36	1.211
Upravno-administrativne	6	10	265
zdravstvene	3	9	267
Šole za dopolnilno izobraževanje	92	-	11.557
glasbene	83	-	10.748
baletne in izrazni ples	2	-	358
čipkarske	7	-	451
Šole za izobraževanje po kon- čani šolski obveznosti - šole za kmetovalce	9	21	395
Verska gimnazija	2	7	80
Šolski centri	61	1353	39.904

V stolpcu pod "Šole" so upoštevane samostojne šole, oddelki pri drugih šolah in dislocirani oddelki.

Poklicne šole, ki jih je bilo v šolskem letu 1973/74 v SR Sloveniji 109, je obiskovalo 26 738 učencev. Poklicne šole je Zavod SRS za statistiko razdelil na 16 vrst. Poklicnih šol z več strokami je bilo v Sloveniji 15 in jih je obiskovalo 4.929 učencev. Te vrste poklicnih šol so bile v Murski Soboti, Mariboru, Slovenski Bistrici, Ravnah, Štorah, Zagorju, Ljubljani, Domžalah, Kranju, Jesenicah, Novi Gorici in Kopru, torej v vseh tistih srednješolskih središčih, ki imajo še druge vrste poklicnih in ostalih srednjih šol. V Sloveniji je 21 poklicnih šol kovinarske stroke, na katerih se uči 5273 učencev ali 19,7 % vseh učencev poklicnih šol. Te šole so v naslednjih naseljih - v Lendavi in Mariboru, kjer je vezana na obstoječo industrijo, v Ptuju, Muti in Velenju, Celju, Trbovljah in Krškem, Novem mestu, Črnomlju in Kočevju ter v Radovljici in v Ljubljani. V večini naselij je ta vrsta poklicne šole navezana na kovinsko industrijo. Poklicne šole elektro stroke imajo 1246 učencev in so locirane v 6 naseljih in sicer kot samostojne šole ali pa v sklopu poklicnih šol z več strokami. Poklicna šola stroke elektrozvez s 125 učenci, tapetniške z 22 učenci, pisarniške z 92, fotografske s 37 ter prometne stroke s 155 učenci dekujejo le v Ljubljani. Poklicna šola za tehniško risanje s 57 učenci je v Velenju, steklarske stroke z 82 učenci v Rogaški Slatini, ki je povezana s Steklarno "Borisa Kidriča" v Rogaški Slatini, ter grafične stroke s 519 učenci v Ljubljani. Zgoraj naštetih poklicnih šol, ki so v SR Sloveniji zastopane le v enem kraju, so republiškega pomena (obiskujejo jih učenci iz vse Slovenije) in so zaradi specifične stroke vezane na naselja z istovrstno industrijo.

Z več kot 10 šolami so zastopane poklicne šole trgovske stroke. V 12 šolah se šola 6.822 ali 25,5 % vseh učencev poklicnih šol. Trgovske poklicne šole so najbolj razširjene in obenem najbolj obiskane poklicne šole zaradi velike razširjenosti trgovske mreže po vsej Sloveniji in njenega naglega razvoja trgovin, ki potrebuje vedno več kvalificirane delovne sile tega profila. Glede na delež učencev poklicnih šol sledijo, poklicnim z več strokami in kovinarskim šolam poklicne šole gostinske stroke v 8 naseljih (v Radencih poklicna gostinska

šola in poseben oddelek za poklicne slatinarje, v Mariboru, Celju, Ljubljani, Radovljici in Izoli) se šole 3042 oziroma 11,4 % učencev poklicnih srednjih šol.

Poklicne šole tekstilne stroke v 8 naseljih imajo 1253 (4,7%) učencev in so navezane na naselja, ki imajo tradicijo v tekstilni industriji in sicer v Murski Soboti, Mariboru, Slovenskih Konjicah, v Celju, Metliki, Višnji gori, Ljubljani, Kranju (2 poklicni tekstilni šoli "Staneta Žagarja") ter v Kočevju.

V SR Sloveniji je 8 poklicnih administrativnih šol, ki imajo 596 učencev v Mariboru, Ptuju, Ljubljani, Kranju, Idriji, Novi Gorici, Sežani in Kopru.

Poklicne šole lesne stroke s 607 učenci v naseljih Maribor, Škofja Loka, Nova Gorica (2) ter Ljubljana.

Ostale poklicne šole so razporene z manjšim številom šol in sicer gradbene stroke 3, živilske stroke 2, rudarske stroke (3) (Velenje, Mežica, Zagorje), kmetijske 6 (Zgornja Kungota, Ptuj, Muta, Celje, Šentjur, Šmartno pri Litiji) in 3 poklicne šole za osebne storitve.

Večina poklicnih šol je v treh šolskih središčih, Ljubljana, Maribor, Celje ter tudi Kranj, Nova Gorica, Koper in Novo mesto, Murska Sobotica ter v novo nastalem šolskem centru v Velenju. Specifične poklicne šole (tekstilne, kovinske, lesne, rudarske) pa so vezane na naselja, tudi izven šolskih središč, ki imajo industrijo iste vrste.

Naslednjo kategorijo tvorijo štiriletne srednje šole, ki jih razdelimo na tehniške, ter druge strokovne šole, šole za izobraževanje učnega osebja, srednje umetniške šole in gimnazije.

V SR Sloveniji je bilo v šolskem letu 1973/74, 73 tehniških in drugih strokovnih srednjih šol, na katerih se je šolalo 20.128 učencev. Največji delež od njih tvorijo tehniške srednje šole, med katere sodijo strojne, tekstilne, usnjarske, gradbene, elektro

in lesne tehniške šole. V šolskem letu 1973/74 jih je bilo 25 in so imele 9.083 oziroma 45,1 % vseh učencev tehniških in drugih strokovnih srednjih šol. Tako so bile na primer tehniške šole strojne smeri v Lendavi, Mariboru, Celju, Novi Gorici, Ljubljani, Kranju, Krškem in na Jesenicah. V Sloveniji je 15 ekonomskih srednjih šol s 5036 (25 %) učenci ter 15 zdravstvenih srednjih šol s 2532 učenci. Po številu šol sledijo administrativne srednje šole s 1196 (5,9 %) učencev. Kmetijske srednje šole s 384 učenci so v Murski Soboti, Mariboru in Grmu pri Novem mestu. Ostale srednje šole iz te skupine so locirane le v enem kraju - gozdarska v Postojni, veterinarska in prometna v Ljubljani, hotelska in aranžerska v Ljubljani.

Srednja šola za oblikovanje je v Ljubljani, za notranje zadeve pa v Tacnu pri Ljubljani.

Vzgojiteljske šole spadajo v kategorijo šol za izobraževanje učnega osebja so locirane v 5 krajih in vzgajajo 1749 učencev za vzgojiteljski poklic. Te šole so v Mariboru, Celju, Ljubljani, Kopru in Idriji.

Srednje umetniške šole so v Sloveniji le 3 s 271 učenci. Baletna in glasbena šola sta v Ljubljani, glasbeno srednjo šolo pa ima tudi Maribor.

Gimnazije so tiste srednje šole, ki dajejo najbolj splošno znanje svojim učencem in solidno podlago za študij na višjih ter visokih šolah in fakultetah. V Sloveniji je bilo v šolskem letu 1973/74 36 gimnazij, ki so imele 15.596 učencev, od tega so bile 3 gimnazije pedagoške smeri s 1557 učenci. Pri gimnazijah sta upoštevani tudi italijanski gimnaziji v Kopru in Piranu. V Ajdovščini in Želmaljah sta verski gimnaziji z 80 učenci.

Srednje šole so organizacijsko združene v šolske centre, ki imajo lahko v svojem sestavu poklicne ali pa druge srednje šole. Tako je v Sloveniji 61 šolskih centrov, ki imajo v

1353 oddelkih 39.904 učencev. Šolski centri imajo v središču šolske regije svoj sedež, izven njega pa v drugih manjših naseljih dislocirane oddelke ali pa oddelke pri drugih šolah.

Poleg zgoraj naštetih srednjih šol so tudi šole za dopolnilno izobraževanje, ki jih je bilo v šolskem letu 1973/74 v Sloveniji 92 s 11.557 slušatelji. To so glasbene šole in sicer 83 s 10.748 slušateljev, baletne in izrazni ples 2 v Ljubljani ter 7 čipkarskih šol s 451 slušateljev.

Poleg tega je v Sloveniji 9 šol za kmetovalce, ki spadajo v kategorijo šol za izobraževanje po končani šolski obveznosti. Te šole je obiskovalo 395 slušateljev.

Pri srednjih in poklicnih šolah - vsaj pri nekaterih - obstojijo oddelki in enote za odrasle. Tako je v šolskem letu 1973/74 bilo 31 poklicnih šol oziroma enot za odrasle, ki so imele 4058 slušateljev. To je bilo 6 poklicnih šol gostinske stroke, 8 administrativnih, 3 trgovske, 3 prometne stroke in 3 kovinske stroke. Poleg tega so bile šole za odrasle pri poklicni šoli za telekomunikacijo, poklicni šoli papirniške stroke, gozdarske stroke, čevljarske, grafične, elektro stroke, šole za miličnike in za manipulante PTT prometa.

Razen tega je v šolskem letu 1973/74 delovalo 42 delovodskih šol s 2389 slušateljev, 8 poslovodskih s 486 slušateljev ter 2 šoli po zakonu o političnem izobraževanju.

V rangu štiriletnih srednjih šol je delovalo 90 tehniških in drugih strokovnih šol z enotami za odrasle s 9973 slušatelji. V 40 tehniških šolah se je izobraževalo 3977 odraslih, v 25 ekonomskih srednjih šolah 4141 odraslih, v 14 komercialnih šolah 1211 odraslih. V 6 upravno-administrativnih šolah se je šolalo 265 odraslih, v zdravstvenih srednjih šolah

(3) pa 267 slušateljev. Poleg tega je delovala 1 gozdarska tehniška šola za odrasle v Postojni s 45 slušatelji in hotelska v Ljubljani s 67 slušatelji. Na Šubičevi gimnaziji v Ljubljani je imela enota za odrasle 170 slušateljev.

Na karti, ki je priložena tekstu, so srednje šole prikazane posamezno, ne v šolskih centrih. Posamezno so prikazane poklicne ter srednje šole in šole za odrasle, s tem da so nakazane povezave dislociranih oddelkov z matičnimi šolami. V šolskem letu 1973/74 je bilo v SR Sloveniji 56 naselij, ki so imela kakršnokoli srednjo šolo. Pri tem izstopata Ljubljana in Maribor kot šolska centra najvišje stopnje. Poleg tega izstopajo Celje, Kranj in Nova Gorica kot srednješolski centri nižje stopnje in nato Koper, Novo mesto, Ptuj, Murska Sobota, Velenje še nižje stopnje. Manjši šolski center so še Slovenj Gradec, Ravne, Radovljica, Jesenice in Škofja Loka, Postojna, Piran in Izola. Dokaj pomembni so šolski centri v Kočevju, Črnomlju, Brežicah in Krškem ter v Slovenski Bistrici. V drugih naseljih so le dislocirane enote različnih šol (Metlika, Ilirska Bistrica, Sežana, Tržič, Šmarje pri Jelšah, v nekaterih pa so gimnazije kot n. pr. Ljutomer, Idrija, Brežice.

Izraz osnovnošolske mreže in mreže srednjih šol je analiza vrst šol po številu slušateljev v šolskem letu 1973/74. Analiza je izvedena po občinah SR Slovenije in ne po tistih naseljih, v katerih so dejansko locirane posamezne vrste šol - osnovnih ali pa srednjih. Upoštevali smo podatke za osnovne in srednje šole v posameznih občinah kot velotah, se pravi, da so podatki izraz opremljenosti občin s posameznimi vrstami šol. Izdelana je tudi karta Vrste šol v SR Sloveniji po številu slušateljev v letu 1973/74. V Sloveniji kot celoti se je šolalona osnovnih in srednjih šolah 362.143 to je od 1.773809³ prebivalcev SRS 20,4 %. SRS struktura učencev šol pa je bila naslednja: 60,1 % učencev osnovnih šol, 14 % učencev političnih šol, 5,6 učencev tehniških srednjih in drugih strokovnih šol, 15.676 ali 4,3 % gimnazijcev (pedagoška gimnazija od tega 1557 učencev), 1,9% na posebnih šolah, 5,4% (19.677) sluša-

³Statistični letopis SRS 1974, Zavod za statistiko, Ljubljana 1974

Tabela: Vzste šol po številu slušateljev v SR Sloveniji v šolskem letu 1973/74

Občina	Število učencev po vrstah šol						šolski centri	drugo	skupaj
	osn. šola	poklicna šola	tehniške šole	gimnazije	posebne šole	šole in enote za odrasle			
Ajdovščina	836 v % 80,4	105 3,0	-	321 9,2	153 4,3	-	108 3,2	-	3.486
Brežice	2663 v % 63,5	307 7,3	-	355 8,6	31 0,7	16 0,4	143 3,4	675 16,1	4.190
Celje	6980 v % 38,7	2300 12,6	1680 9,3	1334 7,2	346 1,8	1456 8,0	289 1,0	3760 20,5	18.313
Cerknica	1903 v % 92,4	-	51 2,5	-	-	-	105 5,1	-	2.059
Črnomelj	2241 v % 82,9	96 3,6	-	171 6,3	82 3,0	27 1,0	87 3,2	-	2.704
Domžale	4736 v % 78,8	359 6,0	277 4,6	-	201 3,3	12 0,2	426 7,2	-	6011
Dravograd	1120 v % 97,1	-	-	-	-	-	34 2,9	-	1.154
G. Radgona	2736 v % 80,6	308 9,1	-	-	173 5,0	21 0,6	159 4,7	-	3.397
Grosuplje	3309 v % 89,9	-	-	174 4,7	161 4,4	36 1,0	-	-	3.680
Hrastnik	1286 v % 85,3	-	-	-	29 1,9	-	192 12,8	-	1.507
Idrija	2032 v % 65,0	79 2,5	-	190 6,1	60 1,9	-	158 5,1	438 14,0	3.126
Ilirska Bistrica	1682 v % 92,2	-	-	-	-	32 1,8	110 6,0	-	1.824
Izola	1315 v % 53,5	479 19,5	63 2,6	-	63 2,6	-	102 4,2	435 17,6	2.457
Jesenice	3038 v % 53,7	171 3,0	430 7,5	355 6,3	101 1,8	135 2,4	217 3,8	1218 21,5	5.660
Kamnik	3030 v % 80,5	-	-	273 7,3	170 4,5	70 1,9	220 5,8	-	3.763
Kočevje	2179 v % 66,5	281 8,6	-	286 8,7	96 2,9	118 3,6	91 2,8	223 6,9	3.274
Koper	4267 v % 51,0	349 4,2	533 6,4	650 7,8	76 0,9	738 8,8	265 3,2	1387 16,5	8.361
Kranj	7519 v % 46,3	1610 9,9	1426 8,8	539 3,3	196 1,2	791 4,9	304 1,9	3866 23,8	16.251

	o	p	r	q	p						
Krško	3354 v% 63,9	194 4,0	384 7,2	-	91 1,9	148 3,1	112 2,4	612 12,5	-	-	4.895
Laško	2317 v% 91,5	-	-	-	127 5,0	-	88 3,5	-	-	-	2.532
Lenart	2378 v% 97,2	-	-	-	23 0,9	-	47 1,9	-	-	-	2.448
Lendava	3038 v% 84,2	64 1,8	107 2,9	-	89 2,5	-	142 3,9	168 4,7	-	-	3.605
Litija	2193 v% 87,7	20 0,8	-	-	77 3,1	120 4,8	91 3,6	-	-	-	2.501
Ljubljana- Bežigrad	4325 v% 25,4	2599 15,2	977 5,7	825 4,8	167 1,0	5542 32,5	478 2,8	2142 12,6	-	-	17.055
Ljubljana- Center	4541 v% 19,2	2789 11,8	3520 14,9	2542 10,6	582 2,5	2197 9,3	1016 4,3	6263 26,5	sred.umet. 172 0,7	š.za iz. uč.oseb. 55 0,2	23.677
Lj.Moste- Polje	5283 v% 68,8	611 7,9	-	571 7,4	-	133 1,7	385 4,8	747 9,6	-	-	7.727
Ljubljana- Šiška	7610 v% 69,4	959 8,6	531 4,9	503 5,0	-	227 2,0	555 5,0	571 5,1	-	-	10.956
Ljubljana-Vič Rudnik	7281 v% 64,4	305 2,7	2101 18,6	531 4,7	89 0,8	508 4,5	488 4,3	-	-	-	11.303
Ljutomer	2381 v% 83,7	-	-	143 5,0	116 4,1	-	204 7,2	-	-	-	2.844
Logatec	1082 v% 95,5	-	-	-	-	-	51 4,1	-	-	-	1.133
Maribor	20852 v% 47,3	4780 10,8	3420 7,8	1949 4,4	567 1,3	3136 7,1	749 1,7	7771 17,7	sred.umet. 99 0,2	šola za iz. uč.oseb. 761 1,7	44.084
Metlika	887 v% 82,1	120 11,1	-	-	-	-	73 6,8	-	-	-	1.080
Mozirje	1983 v% 100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.983
Murska Sobota	7210 v% 62,5	1105 9,6	712 6,2	473 4,1	111 1,0	301 2,6	282 2,5	1335 11,5	-	-	11.529
Nova Gorica	5825 v% 46,3	1786 14,2	754 6,0	495 3,9	117 0,9	569 4,5	353 2,8	2675 21,4	-	-	12.574
Novo mesto	7684 v% 67,8	761 6,7	770 6,8	492 4,3	120 1,1	272 2,4	169 1,5	1071 9,4	-	-	11.339
Ormož	2629 v% 92,0	-	-	-	82 2,9	-	147 5,1	-	-	-	2.858
Piran	1497 v% 55,1	-	586 21,6	258 9,5	231 8,5	16 0,6	129 4,7	-	-	-	2.717

Postojna	1989	-	140	353	149	240	195	288	-	3.354	
	v% 59,3		4,2	10,5	4,4	7,2	5,8	8,6			
Ptuj	9340	309	272	237	118	17	100	-	-	10.393	
	v% 89,9	3,0	2,6	2,3	1,1	0,2	0,9				
Radlje ob Dravi	2564	27	-	-	-	-	-	?	-	2.591	
	v% 98,9	1,1									
Radovljica	3308	357	31	-	218	242	211	357	-	4.724	
	v% 79,0	7,6	0,6		4,6	5,1	4,5	7,6			
Ravne na Kor.	3287	367	77	564	69	233	138	598	-	5.333	
	v% 6,6	6,9	1,4	10,6	1,3	4,4	2,6	11,2			
Ribnica	1565	923	-	-	32	-	100	-	-	1.697	
	v% 92,3				1,8		5,9				
Sevnica	2462	145	-	-	53	-	-	-	-	2.660	
	v% 92,5	5,5			2,0						
Sežana	2411	-	-	-	-	105	102	-	-	2.618	
	v% 92,1					4,0	3,9				
Slovenj Gradec	2694	416	398	-	58	287	115	892	-	4.860	
	v% 55,4	8,6	8,2		1,2	5,9	2,4	18,3			
Slov.Bistrica	4198	277	-	-	156	160	115	-	-	4.906	
	v% 85,6	5,6			3,2	3,3	2,3				
Slov.Konjice	2809	24	-	-	44	118	101	-	-	3.096	
	v% 90,7	0,8			1,4	3,8	3,3				
Šentjur pri Celju	2309	105	-	-	17	-	-	-	-	2.431	
	v% 95,0	4,3			0,7						
Škofja Loka	4551	605	283	283	141	520	120	647	-	6.867	
	v% 66,3	8,8	4,1	4,1	2,0	7,5	1,8	9,4			
Šmarje pri Jelšah	4137	82	-	-	143	71	-	-	-	4.433	
	v% 93,6	1,6			3,2	1,6					
Tolmin	2260	-	35	256	113	81	111	-	-	2.856	
	v% 79,1		1,2	9,0	4,0	2,8	3,9				
Trbovlje	1911	268	526	260	41	221	216	-	?	3.453	
	v% 55,3	7,8	15,5	7,5	1,2	6,4	6,3				
Trebnje	2792	-	-	-	65	26	57	-	-	2.940	
	v% 94,9				2,3	0,9	1,9				
Tržič	1569	-	-	-	18	85	96	-	-	1.768	
	v% 88,7				1,0	4,9	5,4				
Velenje	4285	824	354	220	120	379	277	1372	-	7.832	
	v% 54,9	10,5	4,5	2,8	1,5	4,8	3,5	17,5			
Vrhnika	1785	-	-	-	55	-	97	-	-	1.937	
	v% 92,1				2,8		5,1				
Zagorje	2068	499	-	-	69	82	136	355	-	3.209	
	v% 64,4	15,6			2,1	2,6	4,2	11,1			
Žalec	4143	-	-	-	163	24	143	-	-	4.473	
SR Slovenija	217659	27133	20163	15676	6741	19677	12263	40811	1749	271	362.143
	v% 60,1	7,4	5,6	4,3	1,9	5,4	3,4	11,3	0,5	0,1	

teljev na šolah in enotah za odrasle, 3,4 % učencev za dopolnilno izobraževanje, 11,3 % slušateljev pa na šolskih centrih, 0,5 % (1749) na šolah za izobraževanje očnega osebja ter le 271 na srednjih umetniških šolah.

Analiza in karta pokažeta, da je v občinah Mozirje, Logatec, Radlje, Dravograd in Lenart v strukturi šol po številu slušateljev z več kod 98 % zastopana osnovna šola, kar z drugimi besedami pomeni, da so v tem občinah le osnovne šole in šole za dopolnilno izobraževanje in eventuelno še posebne šole. Najbolj pestra struktura šol po številu slušateljev in kjer je obenem število osnovnošolskih učencev manjše kot 50 % vseh slušateljev osnovnih in srednjih šol, je v občinah Ljubljana-Center (le 19 % učencev osnovnih šol), Ljubljana-Bežigrad (25,4%), Celje (38,7 %), Maribor (47,3%), Kranj (46,3%) in Nova Gorica (46,3 %). To so obenem naselja oziroma središča srednjih šol in sicer:

- 1) Osrednje slovensko, ki pokriva Ljubljansko kotlino in Gorenjsko, Ljubljano in Kranjem kot šolskima središčima
- 2) Celjsko srednješolske središče
- 3) Mariborsko srednje šolsko središče
- 4) Novogoriško srednješolsko središče

Ta središča najbolj izstopajo tako kot po številu slušateljev kot po strukturi srednjih šol.

V drugo kategorijo lahko štejem občine, ki imajo več kot 60 % učencev v osnovnih šolah. To so Koper 51,0 %, Postojna 59,3 %, Jesenice 53,7 %, Trbovlje 55,3 %, Velenje 54,9 %, Slovenj Gradec 55,4 %. To so srednješolska središča, ki zaposljujejo vmesni gravitacijski prostor srednješolskih središč iz prve kategorije. Tukaj pogrešamo izrazitejša šolska središča na Dolenjskem v Novem mestu, kjer je delež osnovnošolskih učencev 67,8 % in se sicer približuje drugi kategoriji, vendar

Je še vedno premajhno, ter srednješolsko središče v skrajni severovzhodni Sloveniji, kjer je Murska Sobota, ki ima 62,5% učencev osnovnih šol, tudi premajhno srednješolsko središče, da bi lahko pokrivalo celotno svoje ozemlje.

Poleg zgoraj omenjenih občin so še občine, ki se po deležu srednješolskih slušateljev nad 35 % približujejo drugi kategoriji in sicer Brežice ter Ravne. Druga malo večja srednješolska središča, ki pa pokrivajo manjše gravitacijsko območje so še Videm-Krško, Zagorje ob Savi, Kočevje, Škofja Loka, Radovljica, in še posebno Izola in Piran, ko imata skorajda več kot 1/2 slušateljev v srednjih šolah.

Kot primer srednješolske regije smo raziskali celjsko srednješolsko središče. Raziskava je bila sondna in je zajela 30 % učencev celjskih srednjih šol v šolskem letu 1974/75.

Z vprašalnikom, s katerim smo skušali zgotoviti regionalno in socialno poreklo učencev celjskih srednjih šol, ali prejema štipendije ali ne ter kje bivajo v času šolanja, smo zajeli vse učence 2. letnikov celjskih srednjih šol. Vprašalnik je bil izveden na gimnaziji ter pedagoški gimnaziji, ekonomski in administrativno srednji šoli, tehniški srednji šoli, medicinskem šolskem centru, na šolskem centru Borisa Kidriča (poklicne šole kovinarske, avtomehanične, frizerske in oblačilne stroke), na gostinskem šolskem centru, šolskem centru za blagovni promet ter na vrtnarsko-kmetijski šoli na Kmetijskem izobraževalnem centru Celje.

Na osnovi analize odgovorov 1271 učencev 2. letnikov celjskih srednjih šol smo ugotovili, da 173 oziroma 13,6 % učencev pripada čistim kmečkim gospodinjstvom, 113 (8,9 % mešanim delavsko-kmečkim gospodinjstvom ter 985 ali 77,5 % čistim nekmečkim gospodinjstvom. V celoti vzeto dobiva štipendije 796 ali 62,6 % učencev prejema štipendije (šteti so tudi učenci poklicnih šol z vajeniškimi nagradami). Na Celje samo kot središče srednješolske regije odpade 129 ali 10,1 % celotne za-

jete populacije vzorca. Struktura učencev po tipu gospodinjstev, katerim pripadajo, pa je bistveno drugačna, kot povprečna struktura za celotni vzorec. 217 učencev ali 99 % pripada nekmečkim gospodinjstvom, po 1 učenec pa mešanemu in čistemu kmečkemu gospodinjstvu.

a) regionalno poreklo učencev 2. letnika celjskih srednjih šol v šolskem letu 1974/75.

Kakor kažejo podatki analize vzorca, obsega celjska srednješolska regija območje Zgornje in Spodnje Savinjske doline, Šaleške ter dela Mislinjske doline, ves svet Dobruško - Vitanjskega hribovja do jugozahodnih Podpohorskih goric, celotno območje občine Slovenske Konjice. Na vzhodu pa sega območje regije do republiške meje, s tem da zajema občine Šentjur ter Šmarje pri Jelšah, nato obsega celotno Kozjansko, in sega v Posavje na območju občin Brežice, Krško in Sevnico. Na jugu in jugozahodu pa segajo gravitacijski vplivi regije do občine Sevnica z najbolj zahodno ležečim naseljem Zagrad, ter območje Zasavskega hribovja, in Zasavja v občinah Trbovlje, Zagorje in Hrastnik, od koder hodijo učenci v tiste srednje šole, ki jih zasavski srednješolski središči v Trbovljah in Zagorju nimajo.

V celoti vzeto obsega srednješolska regija Celje naslednje občine: Celje, Šentjur, Šmarje, Brežice, Krško, Sevnica, Laško, Zagorje, Trbovlje, Hrastnik, Žalec, Mozirje, Šoštanj, Velenje, Slovenj Gradec, Slovenske Konjice. Zajema torej 17 od vseh 60 občin SR Slovenije.

Gravitacijsko območje celjskega srednješolskega središča se prepleta z gravitacijskimi vplivi sosednjih manjših šolskih centrov in sicer Velenjskega, Zasavskega (Trbovlje in Zagorje) in Krškega. Ob tem je potrebno povedati, da hodijo iz teh območij učenci le v tiste srednje šole, ki jih na domačem območju nimajo in sicer zlasti v medicinski šolski center, kmetijski šolski center (vrtnarska šola), v gostinsko šolo

(razen iz Zasavja), pedagoško gimnazijo in nekatere vrste poklicnih šol - zlasti oblačilne in frizerske stroke. Prav zaradi teh specifičnih vrst srednjih šol gavitacijski vpliv celjskih srednjih šol obsega tako veliko območje.

Poleg iz zgoraj omenjenih občin prihajajo v celjske srednje šole (vrtnarska, poklicna avtomehanične smeri) se iz drugih občin - Ajdovščina 1, Izola 1, Jesenice 1, Kamnik 2, Kranj 2, Litija 1, Ljubljana-Bežigrad 1, Ljubljana-center 8 (zlasti za poklicno šolo avtomehanične smeri), Ljubljana-Moste 1, Ljubljana-Šiška 1, Ljubljana-Vič 1, Logatec 1, Maribor 4 (vrtnarska šola), Murska Sobota 1, Postojna 1, Ptuj 3, Radlje ob Dravi 2, Ravne na Koroškem 2 (zdravstveni šolski center), Tršič 1, iz območja SR Hrvatske v glavnem iz Hrvatskega Zagorja pa 7 učencev.

Na karti dijaki drugih letnikov celjskih srednjih šol v šolskem letu 1974/75 po krajih stalnega bivanja in bivanju v času šolanja lahko ugotovimo, da bivajo v dijaškem domu v Celju učenci iz Posavja na območju občin Brežice in Krško ter dela Sevnice, učenci iz osrednjega dela Kozjanskega (Planina, Pilštaj, Buče), od koder je dnevni dostop do Celja zaradi oddaljenosti krajev od ceste, kjer je redna avtobusna zveza s Celjem, prevelika (več kot pol ure hoda in več. V dijaškem domu bivajo med šolskim letom tudi učenci, ki so doma iz Zasavja, Zgornje Savinske doline in hribovitih predelov občin Šoštanj ter Velenje iz območja Mislinjske doline. Poleg tega pa učenci zdravstvenega šolskega centra zaradi narave študija (dežurstva v bolnišnici, itd.) navadno, če se iz oddaljenih krajev vozijo v Celje, bivajo v dijaškem domu. Del učencev iz razloga, ker ne dobijo prostih mest v dijaškem domu, bivajo privatno v Celju ali okoliških krajih, da lahko obiskujejo srednjo šolo v Celju.

b) Struktura učencev srednjih šol (2. letnik v šolskem letu 1974/75) po tipu gospodinjestev, iz katerih izhajajo. V celoti vzeto, je 13,6 % učencev iz čistih kmečkih gospodinjestev,

8,9 % z mešanih ter 77,5 % učencev iz nekmečkih gospodinjstev. Kakor je razvidno iz karte, dijaki drugih letnikov celjskih srednjih šol v šolskem letu 1974/75 po krajih stalnega bivanja in tipih gospodinjstev, iz katerih izhajajo, prihajajo dijaki iz kmečkih gospodinjstev v glavnem iz območja Kozjanskega, kjer je še ohranjena zlasti v manjših naseljih klasična agrarna struktura. To so naselja Hrastje, Krivica, Prevoje, Gubno, Kirštanj, Dobležiče, Verače, Prelasko, Buče, Klake, Vrenske Gorca, Lesično, Loke pri Planini, Straška gora v vzhodnem in delu osrednjega predela Kozjanskega, ter Dobje, Ravne, Završe, Mišji dol, Planinca ter Osredek in Lipovec v osrednjem delu Kozjanskega, nekatera naselja v severnem delu Kozjanskega. Iz vasi Posavja, ki so locirana izven dolinskega območja. Prav tako so v tej kategoriji zastopana naselja zahodnega dela občine Žalec ter hribovitega dela mozirske občine in občine Slovenske Konjice. Splošna slika je takšna, da se delež učencev iz čistih kmečkih gospodinjstev zmanjšuje bolj kot se približujemo občinskim središčem in osredju Celjske kotline. Ob prometnih poteh se med naselja z učenci iz kmečkih gospodinjstev v bolj oddaljenih vaseh in naselja z učenci iz nekmečkih gospodinjstev v centralnih naseljih ob prometnih poteh mešajo naselja z učenci iz nemešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev, ki so že v tisti coni, iz katere je možna dnevna migracija delovne v zaposlitvena središča. V občinskih središčih je struktura učencev po tipu gospodinjstev iz našega vzorca, ki jim pripadajo naslednja: Uelje 99 % učencev iz nekmečkih gospodinjstev, Slovenske Konjice, Žalec, Velenje, Šoštanj, Hrastnik, Zagorje, Trbovlje, Sevnica, Urško, Šentjur, ter Šmarje imajo učence le iz nekmečkih gospodinjstev, Laško 12,5 % učencev tudi iz kmečkih gospodinjstev in Mozirje 7,7 % iz kmečkih gospodinjstev. Tudi v večjih centralnih naseljih - zaposlitvenih središčih prevladujejo učenci iz nekmečkih gospodinjstev. V naseljih oziroma vaseh, ki pa so oddaljena od prometnih poti in centralnih naselij in na območjih, kjer so ugodni pogoji za kmetijstvo (Savinjska dolina), pa se struktura učencev nagiba k kmečkima

gospodinjstvom.

c) Analiza štipendistov.

Po podatkih vzorca dobiva štipendijo 796 ali 62,6 % učencev - pri tem so zajeti tudi učenci poklicnih šol z vajenskimi nagradami. Iz karte štipendisti in neštipendisti - dijaki drugih letnikov celjskih srednjih šol v šolskem letu 1974/75 po krajih stalnega bivanja je razvidno, da so učenci - študenti enakomerno razporejeni po celotnem teritoriju regije. Pri tem so zastopana tudi naselja iz nerazvitih območij (npr. Kozjansko) v čemer je tudi smisel študentske politike. Delež študentov po naseljih je manjši v dolinskih bolj razvitih območjih - n.pr. Savinjska dolina, bližnja okolica Celja tudi učenci nekaterih naselij iz občine Krško.

Ob zaključku analize lahko rečemo, da je večina učencev vzorca in tudi sploh vseh celjskih srednjih šol iz Celja samega, neposrednega območja Celja, Savinjske doline, Voglajnskega podolja ter iz občinskih središč posameznih občin regije. Tudi ostala območja so pri deležu učencev srednjih šol zastopana, vendar manj kot zgoraj omenjena območja. Šolska regija je tako obsežna zaradi specifičnih srednjih šol, ki so locirane v Celju, pri Kmetijskem izobraževalnem centru pa so zastopani učenci tudi iz nekaterih drugih občin Slovenije.

V II. fazi raziskave bo potrebno raziskati možnosti dostopa učencev do srednjih šol iz različnih predelov regije tako po dejanski oddaljenosti, časovni oddaljenosti in načinu prihoda v šolo (peš, s kolesom, avtobusom, vlakom). Na osnovi tega bomo dobili pasovne enake časovne oddaljenosti v regiji.

III VIŠJE IN VISOKO ŠOLSTVO

13. julija 1919 leta je bila ustanovljena z odlokom regenta Aleksandra v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev Univerza v Ljubljani. To je bila prva visokošolska inštitucija, ki je delovala v domačem slovenskem jeziku. Univerza je imela 5 fakultet in sicer filozofsko, juridično, medicinsko, tehniško in teološko fakulteto.

Od začetkov pa do danes se je študij na višjih in visokih šolah povečal tako po obsegu kot po številu študentov.

Tabela: Visokošolski zavodi v SR Sloveniji po številu slušateljev leta 1973/74

Visokošolski zavodi	štev. šol	štev. slušateljev	Število študentk abs.št.	%
Višje šole	10	5.908	3464	58,6
Visoke šole	3	5.318	1763	33,1
Fakultete	10	13.658	5864	42,9
Umetniške akademije	3	323	127	39,3
Teološka fakulteta	1	321	10	3,2
S k u p a j	26	25.207	11218	44,5

V študijskem letu 1973/74 je na visokošolskih zavodih študiralo 25207 slušateljev. Od tega je bilo 44,5% študentk.

54,1% študentov je študiralo na fakultetah, 23,4 % na višjih in 21,1 % na visokih šolah.

Po podatkih Univerze v Ljubljani, je bilo v študijskem letu 1973/74 na Univerze v Ljubljani vpisanih 13900 študentov, to je 2.361 ali 16,9 % kot v šolskem letu 1972/73 ter 3.253 ali 23,4 % več kot v študijskem letu 1969/70, ko je bilo vpisanih 10.656 študentov. Rednih študentov je 12171 ali 87,5 % vseh študentov.

V študejskem letu 1973/74 se je vpisalo na Univerzo 5897 novincev. Priliv novincev je iz posameznih regij Slovenije že več kot ustaljen. Tudi letos se je vpisalo največ novincev iz Ljubljanskega območja in sicer 39,9 %, sledijo novinci iz Gorenjske s 14,9 %, iz Slovenskega Primorja in Notranjske 13,1 %, s Koroške in Štajerske 7,3 %, iz Zasavsko-savinjskega območja 6,6 %, s podravsko - pomurskega 3,9 % in iz Dolenjske 7,1 %.⁴ Podobna je tudi struktura vseh študentov na univerzi v Ljubljani.

Po fakultetah pa je številčno stanje študentov naslednje: filozofska fakulteta 2416 študentov, pravna 1465, ekonomska 2615, fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo 788 študentov, fakulteta za naravoslovje in tehnologijo 1679, fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo 1005, fakulteta za elektroniko 1066, fakulteta za strojništvo 1032, medicinski fakulteti 921 in biotehnični fakulteti 922 študentov. Teološka fakulteta pa ima 321 slušateljev.

V Ljubljani so še višje šole in sicer Višja upravna šola z 876 slušatelji, Višja šola za socialne delavce s 366 študenti, Višja tehniška varnostna šola z 99 študentov, Višja šola za zdravstvene delavce z 842 slušateljev ter Pedagoška akademija z 1182 slušatelji.

Poleg zgoraj omenjenega je v Ljubljani bila v letu 1973/74 še Visoka šola za telesno kulturo s 326 slušatelji, ter 3 akademije in sicer za glasbo, gledališče, radio, film in televizijo ter za likovno umetnost s 323 študenti.

Drugi visokošolski center je Maribor, ki je v šolskem letu 1973/74 imel 2 visoki šoli in sicer Visoko tehniško šolo s 1811 študenti ter Visoko ekonomsko-komercialno šolo s 3181 slušatelji. Poleg tega je v Mariboru pedagoška akademija s 627 študenti, višja pravna šola s 731 študenti ter visoka tehniška šola z 212 slušatelji. To so podatki za leto 1973/74, do šolskega leta 1974/75 pa se je situacija v visokošolskem sistemu v Mariboru bistveno spremenila, saj je Maribor dobil

univerzo. Analiza tega pa bo izvedena v II. fazi raziskave.

Razen obeh najvežnjih visokošolskih ventrov v Ljubljani in Mariboru, sta še dva manjša centra v Kranju in Piranu s specializiranim visokošolskima ustanovama. Tako je v Kranju višja šola za organizacijo dela s 659 slušatelji, od katerih je le 227 rednih, vsi ostali pa se izobražujejo ob delu. Podobno je v Piranu, kjer je na višji pomorski šoli od 314 slušateljev 185 rednih.

V zadnjem šolskem letu so nastale bistvene spremembe pri mreži visokošolskih ustanov. V fazi je nova tendenca odpiranja dislociranih enot višjih in visokih šol tako za redne in izredne slušatelje. Toda več govora o tem bo v II. fazi raziskave.

PROSTORSKO RELEVANTNI PROBLEMI FUNKCIJE IZOBRAŽEVANJA

Analiza osnovnošolske mreže v Sloveniji v treh časovnih issekkih 1864-65, 1922-23, 1974-75 v primerjavi med obdobji je pokazala nekatere tendence razvoja osnovnega šolstva.

Razvoj osnovnega šolstva na Slovenskem lahko vzporejamo s razvojem upravno politične razdelitve. Razvojno gledano beležimo ustanovitve prvih osnovnih šol v drugi polovici 18. stoletja v mestih in trgih, na podeželju pa v tistih vaseh, ki so bile sedeš župnije. Šolski okoliši so se praviloma pokrivali z mejami župnij. Po uvedbi splošne osemletne obveznosti leta 1869 so osnovne šole ustanavljali v naseljih (kasneje sedeših fare), kjer je bilo v razdalji ene ure hoda - 4 km oddaljenosti - določeno število otrok. Najgostejša mreža osnovnih šol je bila v Prekmurju, kjer so zaradi težnje po madžarizaciji ustanavljali eno in dvo-razredne šole skorajda v vsakem naselju. A alpskem svetu s redko in raspršeno poselitvijo, kjer so bile fare velike, so poleg osnovne šole v farnem središču ustanavljali nižje organizirane osnovne šole v manjših naseljih fare, da so omogočili šolanje otrokom iz samotnih kmetij.

Osnovnošolska mreža se je razvijala v smislu večanja števila osnovnih šol od 763 šol leta 1864/65 na 1127 leta 1922/23, ko je bila tendenca prenesti osnovne šole v vsako centralno vas. Bolj hribovit je bil teren in bolj kot je bila raspršena poselitev prebivalstva, večje je bilo število eno in dvo-razrednih osnovnih šol (število otrok v teh šolah se je večkrat gibalo pod 10).

Po drugi svetovni vojni še zlasti pa v šestdesetih letih v času "šolskih reform" se je kot posledica demografskega razvoja v Sloveniji (migracija prebivalstva iz oddaljenih in obrobnih območij - alpski in kraški svet, terciarno gričevje predalpske hribovje - v dolino k zaposlitvenim središčem v "razvojnem polmeseču" Slovenije) zmanjšalo tudi število osnovnih šol od 1193 leta

1958/59 na 922 leta 1973/74. Opasno je opuščanje nižje organiziranih osnovnih šol v redko poseljenih alpskih in kraških območjih ter koncentracija osnovnega šolstva v razvitih predelih Slovenije.

Kot potrditev zgoraj omenjeni trditvi in za ilustracije heterogenosti slovenskega osnovnega šolstva in njegove problematike so bile izvedene štiri sondne raziskave v štirih predelih Slovenije; na primeru občin Tolmin, Lendava, Slovenska Bistrica in osnovne šole Petrevče v občini Žalec.

Glede na izoblikovanost reliefa in splošne fizično geografske pogoje in glede na tip poselitve prostora in mrežo centralnih naselij je analiza dostopnosti učencev do osnovnih šol po sondah različna:

a) v občini Tolmin kot alpski, redko poseljeni in gospodarsko nerazsviti se je število osnovnih šol od 53 leta 1922 znižalo na 20 v letu 1974/75. Vzroke za opustitev tako velikega števila osnovnih šol je iskati v velikem odseljevanju mladih ljudi iz naselij oddaljenih od doline Soče in Bače in s tem staranje prebivalstva in posajkanje otrok v vaseh ob robu neposeljenega alpskega sveta, ob italijanski meji in v krajih Gorenje in Dolenje Trebuše, ki spadajo med najslabše razvita območja Slovenije. Z analizo časovne oddaljenosti učencev od osnovne šole se je pokazalo, da časovni pasovi sledijo konfiguraciji površja - dolinam in prometnim poteam in so zaradi tega nepravilnih oblik. Zaradi izredno slabe prometne povezanosti posameznih predelov v občini Tolmin gre trend razvoja osnovnošolske mreže v smislu ukinjanja podružničnih šol, saj izata podružnici v Livku le 7, v Gorenji Trebuši pa 9 učencev. Iz Dolenje Trebuše na primer morajo voziti otroke v prve razrede osnovne šole v Gorenji Trebuši, ker so šole v domačem kraju ukinili. Zaradi slabe razvite prometne mreže in redke poselitve je prevoz učencev do višje organiziranih osnovnih šol v petih naseljih občine otežkočen - dogaja se, da morajo učenci od doma do postaje avtobusa ali kombija tudi po eno uro peš. Ob današnji mreži odnosnih

Šol na Tolminskem se vsiljuje vprašanje upravičenosti ukinitve tolikoega števila osnovnih šol, ki so predstavljale zadnji ostanek širše kulturne gonilne sile v oddaljenih vaseh.

b) V občini Lendava, ki se tudi uvršča med nerazvite slovenske občine, je položaj osnovnega šolstva povsem drugačen. Zaradi ravninskega reliefa ter zgoščene panonske poselitve je dostop učencev do osnovnih šol - tako slovenskih kot dvojezičnih na narodnostno mešanem s Slovenci in Madžari poseljenem območju sorazmerno lahak. V šolo hodijo navadno peš ali pa s kolesi, iz podružničnih šol je organiziran avtobusni prevoz učencev v centralno osnovno šolo v Lendavi. Nekoliko otežkočen je le dostop učencev iz Dolgevaških in Lendavskih goric, kjer je zaradi razgibanega površja slabša prometna dostopnost. Šolski okoliši osnovnih šol v občini Lendava zavzemajo navadno le dve do tri vasi s pasovi časovne oddaljenosti učencev od šole v obliki koncentričnih krogov. Na narodnostno mešanem območju občine Lendava delujejo štiri dvojezične osnovne šole, ki s svoje vzgojno izobraževalno funkcije prispevajo k sožitju med narodnostma.

c) V občini Slovenska Bistrica, ki je nekje na meji med razvitimi in nerazvitimi občinami, se problematika osnovnega šolstva spreminja glede na fizično geografske razmere v katerih so locirane šole - v podpohorskih goricah je dostopnost do osnovnih šol v Oplotnici in Šmartnem težja, kot pa nekje v dolini ob Ločnici in ob glavni prometni cesti. Neugodne so tudi razmere v osnovnem šolstvu "makolskega" območja občine, ki s svojim šolskim okolišem sega v pobočja Haloz. Iz Haloških slemen s razpršeno poselitvijo je dostop učencev do šol težaven. Vzporedno s tem se kaže tudi slabša uspešnost otrok v šoli.

d) Položaj šolskega okoliša osnovne šole Petrevče je glede na njegovo lego v neposredni bližini Celja z oddaljenostje 10 km ugodnejši kot pa v zgoraj omejenih primerih. Kljub legi v dolini z mejnim območjem v terciarnem gričevju in kljub sorazmerno dobrim prometnim zvezam je dostopnost učencev iz dveh mejnih vasi otežkočena in traja tudi do eno uro hoda v enem primeru in samo

s kolesom (45 min. vožnje) v drugem primeru.

Glede na zgornje navedbe in glede na splošni razvoj slovenskega osnovnega šolstva lahko potegnemo naslednje zaključke:

1. Osnovnošolska mreža na Slovenskem je razvojno sledila spremembam upravno politične razdelitve Slovenije.
2. Krčenje osrežja osnovnih šol po letu 1960 (po šolskih reformah) je bilo rezultanta fizičnogeografskega in prometnega faktorja ter demografskega in socialnega razvoja Slovenije.
3. Ukinitve so najbolj prizadele nižje organizirane osnovne šole v alpskem, predalpskem, kraškem hribovitem svetu, kjer je bil glavni varok opuščanja neugodna ostarela demografska struktura in primanjkljaj otrok v teh območjih.
4. Nove in zlasti večje osnovne šole so se odpirale in koncentrirale v razvojnih središčih Slovenije s koncentracijo prebivalstva in s tem prispevale k oblikovanju kvalitetnejše izobrazbene strukture prebivalstva in oblikovanju urbaniziranega prostora.
5. Večje število podružničnih osnovnih šol kaže na nerazvitost območja. To nam potrjuje primeri občine Tolmin za alpsko območje, za kraški svet območje osnovne šole Kanal s 6 podružnicami ali pa Kozina tudi 6, za belokranjsko območje osnovni šoli Semič in Vinica s 4 podružnicami, v Zasavskem hribovju Litija s 7 podružničnimi šolami, na Kozjanskem Rimske Toplice 5, Šmarje pa 4.
6. Ob konceptu policentričnega razvoja Slovenije in težnji po ohranitvi obstoječe poselitve ima šolstvo kot primarni faktor družbene potrebnje širšo vlogo ne le kot vzgojno izobraževalni pač pa tudi kot širši inovacijski faktor. Šola je v oddaljenih, hribovitih naseljih zadnji dejavnik, ki je še ostal in predstavlja edino gonilno življensko silo v teh vaseh.
7. Ker je razvitost šolstva indikator razvitosti območja, je poznavanje zakonitosti razvoja šolstva in njegovega učinka na

prostor, pomemben faktor pri politiki regionalno prostorskega razvoja Slovenije.

6. V alpskem in kraškem svetu se postavi v diskusijo koncept "šola k otroku" v nasprotje obstoječemu konceptu "otrok k šoli".

Problematika srednjega šolstva je bila prikazana na primeru celjske šolske regije. Zaključki analize, ki jo lahko posplošimo za celotno Slovenijo so naslednji:

- 1) SR Slovenija je podedovala enostavno mrežo srednjega šolstva. To so bile meščanske šole (37) gimnazije in realne gimnazije (13), učiteljsišča (11), od strokovnega šolstva pa tehniško šolo, državno trgovsko akademijo in dvorazredne trgovske šole, poleg tega pa še nekaj drugih obrtnih šol. Večina teh šol je bila locirana v Ljubljani in Mariboru ter v važnejših mestih (Celje, Ptuj, Koper, Novo mesto).
- 2) Današnja mreža in struktura srednjega šolstva je v bistvu rezultat razvoja izobraževanja kot dejavnosti v petdesetih in šestdesetih letih. Današnje potrebe po kadrih narekujejo nadaljni razvoj šolstva tudi izven obstoječih šolskih središč.
- 3) Srednje šole v Sloveniji so locirane v centralnih naseljih, ki imajo najmanj tretjo stopnjo centralnosti (po Vrišerju). Večina srednjih šol je koncentrirana v razvojni osi Slovenije od Maribora preko Celja, Velenja in Zasavja do Ljubljane in proti Kranju. Srednješolski centri so še Koper, Nova Gorica, Novo mesto, Murska Sobota, Ptuj in Ravne.
- 4) Naselja s srednjimi šolami so gravitacijska središča za območje, ki ga šole pokrivajo, in je lahko širše kot pa neposredno območje centralnega kraja.
- 5) Najgostejšo mrežo imajo srednje šole splošnega pomena kot so gimnazije, ekonomske srednje šole, poklicne šole npr. trgovska smer. Večja kot pa je specializacija srednje šole, redkeje se te šole pojavljajo in ni nujno, da so zastopane v vsakišolski regiji. Glede na te faktorje ločimo:

- srednje šole, ki so splošnega pomena in služijo kot podlaga za nadaljevanje šolanja ali pa srednje šole, ki imajo širok spekter zaposlitve pri obstoječi strukturi delovnih mest. Te vrste šol so zastopane v vseh centralnih naseljih, ki imajo stopnjo centralnosti IV in so odvisne od dostopnosti učencev do njih
- srednje šole, ki so specializirane, katerih profil kadrov je ozek in so nujno navezane na obstoječo specializirano industrijo ali pa dejavnost. S svojim okolišem pokrivajo večji del Slovenije ali pa tudi včasih celotno Slovenijo. Te vrste šol ni nujno da so v šolskih središčih, pač pa so lahko v naseljih z industrijo ali kakšno drugo dejavnostjo (steklarske, lesne, usnjarske, gostinske, hotelske, itd.) in so običajno internatskega tipa.

6) Srednje šole, še posebno pa višje in visoke, so vsrok in posledica koncentracije prebivalstva in gospodarskega razvoja regije, v kateri so locirane.

Na primeru celjskega srednješolskega središča kot sondne raziskave je bilo ugotovljeno:

- Območje, ki ga pokriva celjsko srednješolsko središče in njegovo prepletanje s sosednjimi regijami,
- Poleg šol v centru regije so specialne šole locirane v naseljih s specializirano industrijo - Štore, Rogaška Slatina, v Velenju pa se oblikuje nov šolski center z usmerjenostjo v metalurgijo. Struktura srednjega šolstva je odvisna od usmerjenosti gospodarstva v regiji od stopnje njegovega razvoja.
- Regionalno poreklo učencev celjskih srednjih šol (sajete 30 % populacije) glede na kraj bivanja v času šolanja. Učenci iz obrobja regije morajo zaradi neugodnih prometnih povezav bivati v Celju v internatih ali pa pri zasebnikih. Z večanjem časovne oddaljenosti od šolskega središča se manjša število učencev, ki hodijo v srednje šole.

- Glede na dostopnost do srednjih šol v Celju se izločijo območja z ugodno možnostjo dostopa - vsa spodnja Savinska dolina pa na severu do Vojnika, Voglajnsko podolje do Štor in na jug do Laškega. Iz teh območij prevoz do šole ne traja več kot 30 minut. Kot najneugodnejše pa se je izkazalo celotno območje Kozjanskega, Spodnjega Posavja, Zgornje Savinjske doline in hribovitega predela občin Velenje in Slovenske Konjice, od koder prihajajo učenci v celjske srednje šole. Zaradi tega bivajo učenci v času šolanja začasno v Celju.
- Analiza učencev po poreklu gospodinjstev iz katerih ishajajo, je izkazala neprimerno višji delež učencev iz nekmečkih gospodinjstev kot pa kaže struktura gospodinjstev po naseljih. Beležino izredno nizek odstotek učencev iz čistih kmečkih gospodinjstev. Še najvišji je ta delež na osrednjem Kozjanskem, kjer se je ohranila stara agrarna struktura.
- Štipendijaska politika je tisti indikator, ki usmerja tok izobraževanja v nekem območju v smeri potreb po kadrih. Poleg tega omogoča nadaljevanje šolanja otrokom nižjih socialnih slojev in iz bolj oddaljenih nerasvitih območjih (Kozjansko, Posavje, Vitanjsko podolje) regije in s tem prispeva k izravnavanju socialnega in regionalnega rasvoja saostalih območij regije.

7) Glede na opremljenost s srednjimi šolami ločimo v Sloveniji 12 šolskih regij (po Lejku), ki med seboj varirajo po možnosti izbora vrste srednje šole in po možnosti dostopa do nje. Pri tem so vedno najbolj problematična mejna območja med šolskimi regijami, ki jih običajno predstavlja hribovit ali gričevnat svet iz katerega je težka dostopnost do srednješolskih središč in s tem možnost nadaljevanja šolanja (alpski svet s predgorjem, kraške planote, večji del Notranjske, Suha Krajina, Kozjansko, Halose, Slovenske Gorice in deloma Prekmurje) - torej robne pokrajine ali pa pokrajine s slabo razvito mrežo srednjih šol, ki so saostale v gospodarskem rasvoju, ki ne more zaradi svoje

niske razvojne stopnje pogojevati nastanka novih šol.

8) Pregrado težke dostopnosti in sploh možnosti za šolanje na srednjih šolah lahko omili usmerjena štipendijska politika, ki ne le usmerja in omogoča izobraževanje, pač pa tudi ob odpiranju ustreznih delovnih mest lahko sadri mlado prebivalstvo v domačem kraju.

ZDRAVSTVO V SR SLOVENIJI

Zdravstvo ena od panog kvartarne dejavnosti, je kot faktor posebnega družbenega pomena, pomemben dejavnik centralnosti naselij in oblikovanja njihovih gravitacijskih območij. Glede na organizacijsko strukturo zdravstvene službe je ta vezana na različne kategorije centralnih naselij. Tako je najosnovnejša zdravstvena mreža ambulant - predvsem splošnih najbolj zastopana po različnih krajih Slovenije.

Najosnovnejši podatki o zdravstvu za leto 1973 (stanje 31. dec. 1973) so naslednji: 19 zdravstvenih domov, znotraj njih pa 920 ambulant različnih vrst od tega 297 ali 32,3 % ambulant splošne prakse, 392 oziroma 42,6 % zobnih ambulant (splošnih - šolskih), 102 (11,1 %) obratnih ambulant, 94 (10,2 %) specialističnih ambulant kar nam pokaže najbolj grobo sliko o osnovni zdravstveni dejavnosti v Sloveniji. Leta 1973 je bilo v SR Sloveniji 358 dispanzerjev različnih vrst, 309 posvetovalnic za zdravstveno varstvo otrok in žena ter 553 drugih zdravstvenih služb (patronažna, babiška služba, nega bolnika na domu, fizioterapija-rehabilitacija, laboratoriji, sterilizacija, higiensko-epidemiološka služba in reševalne postaje). Poleg tega je imela SR Slovenija leta 1973 9 zavodov za zdravstveno varstvo, 8 zdravilišč (6 kopalniških naravnih zdravilišč - 3 klimatska zdravilišča) ter 36 matičnih lekarn.

Celotna zdravstvena mreža je organizacijsko razdeljena na 9 zdravstvenih regij in sicer naslednjih: Celje, Gorica, Koper, Kranj, Ljubljana, Maribor, Murska Sobota, Novo mesto in Ravne. Vsaka izmed regij ima svoj Zavod za zdravstveno varstvo razen Raven, ki spadajo pod Maribor, v Ljubljani pa sta 2 Zavoda za zdravstveno varstvo, in vsaj po eden zdravstveni dom in sicer:

zdravstvena regija Celje 2 zdravstvena domova, Gorica 1, Koper 2, Kranj 2, Ljubljana 6 (štet tudi Železničarski zdravstveni dom), Maribor 3 (štet tudi Železničarski zdravstveni dom), Murska Sobota 1, Novo mesto 1 in Ravne na Koroškem 1 zdravstveni dom. Vsaka od regij ima tudi najmanj eno splošno bolnišnico in porodnišnico in sicer - Celje 2, Gorica 1, Koper 2, Kranj 2, Ljubljana 7 (vključene tudi Klinične bolnice Ljubljana), Maribor 2, Murska Sobota 1, Novo mesto 1 in Ravne 1 bolnišnico v Slovenj Gradcu.

Posamezne zdravstvene regije (glej Statistično poročilo o delu zdravstvene službe za leto 1973, Zavod za zdravstveno varstvo v Ljubljani, Zdravstvena statistika, Ljubljana junij 1974) zajemajo naslednje občine:

- 1) Zdravstvena regija Celje: občine Brežice, Celje, Laško, Mozirje, Sevnica, Slovenske Konjice, Šentjur, Šmarje, Velenje, Žalec
- 2) Zdravstvena regija Nova Gorica: občine Ajdovščina, Nova Gorica, Tolmin
- 3) Zdravstvena regija Koper: občine Ilirska Bistrica, Izola, Koper, Piran, Postojna, Sežana
- 4) Zdravstvena regija Kranj: občine Jesenice, Kranj, Radovljica, Škofja Loka, Tržič
- 5) Zdravstvena regija: Ljubljana: občine Cerknica, Domžale, Grosuplje, Hrastnik, Idrija, Kamnik, Kočevje, Litija, Ljubljana-Bežigrad, Ljubljana-Center, Ljubljana-Moste, Ljubljana-Šiška, Ljubljana-Vič-Rudnik, Logatec, Ribnica, Trbovlje, Vrhnika, Zagorje
- 6) Zdravstvena regija: Maribor: Lenart, Maribor, Ormož, Ptuj, Slovenska Bistrica
- 7) Zdravstvena regija Murska Sobota: Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer, Murska Sobota
- 8) Zdravstvena regija Novo mesto: Črnomelj, Krško, Metlika, Novo mesto, Trebnje

- 9) Zdravstvena regija Ravne: občine Dravograd, Radlje,
Ravne, Slovenj Gradec

Tabela: Mreža zdravstvenih delovnih organizacij in organizacijskih enot leta 1973 po zdravstvenih regijah

Vrsta zdravstvenih del. org. in enot	Skupaj SRS	Celje	Nova Gorica	Koper	Kranj	Ljubljana	Mari-bor	Murska Sobota	Novo mesto	Ravne
Zdravstveni domovi										
abs.št.	19	2	1	2	2	6	3	1	1	1
%	100,0	10,5	5,3	10,5	10,5	31,6	15,7	5,3	5,3	5,3
Ambulante										
abs.št.	920	128	53	65	96	276	148	58	53	43
%	100,0	13,9	5,9	7,1	10,5	30,0	16,0	6,3	5,8	4,7
Dispanzerji										
abs.št.	358	49	18	26	31	109	58	20	28	20
%	100,0	13,7	5,0	7,3	8,7	30,4	15,9	5,6	7,8	5,6
Posvetovalnice										
abs.št.	309	53	38	18	16	43	89	15	27	10
%	100,0	17,2	12,3	5,8	5,2	13,9	28,8	4,9	8,7	3,2
Druge službe										
abs.št.	553	88	41	35	41	170	91	37	35	15
%	100,0	15,9	7,4	6,3	7,4	30,7	16,6	6,7	6,3	2,7
Splošne bolnišnice in porodnišnice										
abs.št.	19	2	1	2	2	7	2	1	1	1
%	100,0	10,5	5,3	10,5	10,5	36,8	10,5	5,3	5,3	5,3
Specialne bolnišnice in zavodi										
abs.št.	10	1	1	2	3	3	-	-	-	-
%	100,0	10,0	10,0	20,0	30,0	30,0	-	-	-	-

Iz gornje tabele je razvidno, da dobra tretjina zdravstvenih domov Slovenije odpade na ljubljansko zdravstvenonregijo, ki pokriva največji teritorij v primerjavi z ostalimi regijami, saj pokriva poleg 5 ljubljanskih še 13 drugih občin, kar znaša 30 % vseh občin SR Slovenije. Poleg tega ima ljubljanska regija s središčem v Ljubljani centralno funkcijo kot republiško središče, kjer so koncentrirane zdravstvene ustanove specialnih in posebnih namenov. Ljubljanska zdravstvena regija ima 276 oz. 30 % vseh slovenskih ambulant, 109 (30,4%) dispanzerjev za žene in otroke, 43 (13,9%) posvetovalnic in 170 (30,7 %) drugih služb. Zlasti pri številu posvetovalnic, se pravi zdravstvene službe, ki ima tisto najosnovnejšo posvetovalno funkcijo o zdravstveni zaščiti, ima ljubljanska regija glede na svoje obsežno območje malo. Od tega jih je na širšem območju mesta Ljubljane 17, ostale pa so locirane v centralnih naseljih regije. Ljubljanski regiji predvsem pa Ljubljani daje značaj republiškega zdravstvenega središča 7 splošnih bolnišnic in porodnišnic od 19 za celotno SR Slovenijo, še posebno vlogo in republiški pomen pa imajo Klinične bolnice Ljubljana in 3 specialne bolnišnice in zavodi.

Po opremljenosti z zdravstvenimi ustanovami sledi ljubljanski regiji zdravstvena regija Maribor - zdravstveno središče severovzhodne Slovenije. V mariborski regiji so zajete občine Lenart, Maribor, Ormož, Ptuj, Slovenska Bistrica. Regija ima 3 zdravstvene domove (15,7 % vseh v SRS), 148 oziroma 16,0 % ambulant 57 (15,9%) dispanzerjev 89 ali 28,8 % posvetovalnic - od tega jih je le 15 v Mariboru, ostalih 64 pa je lociranih po večjih naseljih regije. Regija ima 2 splošni bolnišnici in porodnišnici v obeh največjih naseljih regije v Mariboru in Ptuju.

in

Zdravstvena regija Celje pokriva celotno Zgornjo, Spodnjo Savinjsko dolino, Šaleško dolino, območje občine Slovenske Konjice, celotno Kozjansko in sega v območje ob Savi v občini Sevnica in Brežice. Zajema skupno 10 ali 16,7 % vseh slo-

venskih občin. Po velikosti teritorija je regija Celje na tretjem mestu za regijama Ljubljana in Maribor. Ima zdravstvena domova v Celju in Velenju, v okviru katerih deluje 128 (13,9 %) ambulant, 49 ali 13,7 % dispanzerjev, 53 (17,2 %) posvetovalnic in 88 drugih oblik zdravstvene službe. V regiji sta 2 splošni bolnišnici in porodnišnici v Celju in Brežicah in Zavod za rehabilitacijo invalidov Laško.

Regija Kranj obsega 5 "gorenjskih" občin - Jesenice, Kranj, Radovljica, Škofja Loka in Tržič. Ima 2 zdravstvena domova na Jesenicah in v Kranju, 2 splošni bolnišnici in porodnišnici Jesenice in Kranj, 3 specialne bolnice in zavode v Begunjah, Golniku in Jezerskem. V regiji je 96 (10,5 %) ambulant, 31 ali 8,7 % dispanzerjev, 16 oziroma 5,2 % posvetovalnic in 41 (7,4 %) drugih zdravstvenih služb.

Regija Koper obsega 3 obalne občine in občine Sežana, Postojna in Ilirska Bistrica. V regiji sta 2 zdravstvena domova v Kopru in Postojni, 2 splošni bolnišnici in porodnišnici v Kopru in Postojni, 2 specialni bolnišnici in zavoda v Valdoltri in Sežani, ter še 65 (7,1 % ambulant, 26 (7,3%) dispanzerjev, 18 (15,8%) posvetovalnic in 35 ali 6,3 % drugih služb.

Regija Nova Gorica z občinami Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin ima zdravstveni dom in splošno bolnišnico in porodnišnico v Novi Gorici in specialno bolnišnico v Rožni dolini, poleg tega pa še 53 ambulant, 18 (5,0 %) dispanzerjev, 38 oziroma 12,3 % posvetovalnic, kar presega povprečje, ki ga zavzema regija, ter 41 ali 7,4 % drugih zdravstvenih služb.

Regija Murska Sobota zajema Prekmurje z občinama Ljutomer in Gornja Radgona. V regiji sta zdravstveni dom in splošna bolnišnica in porodnišnica v Murski Soboti, 58 ali 6,3 % ambulant, 20 dispanzerjev, 15 (4,9 %) posvetovalnic ter 37 drugih zdravstvenih služb.

Zdravstvena regija Novo mesto obsega 5 občin se pravi Belo Krajino ter Dolenjske in občine Krško. Tudi ta regija ima v središču regije v Novem mestu zdravstveni dom in splošno bolnišnico in porodnišnico. V regiji je 53 ambulant, 28 (7,8 %) dispanzerjev, 27 (8,7 %) posvetovalnic ter 35 ali 6,3% drugih zdravstvenih služb.

Zdravstvena regija Ravne ali koroška zdravstvena regija pokriva 4 občine in ima zdravstveni dom na Ravnah, splošno bolnišnico-porodnišnico v Slovenj Gradcu. To je obenem edina regija, v kateri se splošna bolnišnica ne nahaja v središču regije v Ravnah pač pa v Slovenj Gradcu. Regija ima na svojem območju 43 (4,7 %) ambulant, 20 ali 5,6 % dispanzerjev, 10 oziroma 3,2 % posvetovalnic in 15 drugih zdravstvenih služb.

Tabela: Velikost zdravstvenih regij in spolna struktura prebivalstva leta 1973 (30.6.1971)

Zdravstvena regija	površine v km ²		gostota preb.2 na km	p r e b i v a l s t v o 1973			delež preb. po regijah		
	abs. št.	%		vsi	moški	ženske			
RZZV Celje	2 941	14,5	91,4	268 963	130.326	48,4	138637	51,6	15,2
RZZV Nova Gorica	1 896	9,5	50,1	94997	46.298	48,7	48702	51,3	5,4
RZZV Koper	2 015	9,9	58,4	117743	58.201	49,4	59542	50,6	6,7
RZZV Kranj	2 136	10,5	74,4	158893	75565	47,6	83237	52,4	8,9
RZZV Novo mesto	2 006	9,9	59,0	118282	57441	48,5	60841	51,5	6,8
RZZV Ljubljana	4 715	23,3	105,5	497666	237440	47,7	260226	52,3	28,1
RZZV Maribor	2 168	10,7	144,3	312948	151762	48,5	161186	51,5	17,7
RZZV Murska Sobota	1 336	6,6	97,3	130012	63006	48,5	67006	51,5	7,4
RZZV Ravne	1 041	5,1	63,9	66621	33044	49,6	33577	50,4	3,8
SR Slovenija	20.254	100,0	87,7	1776125	853171	48,0	912954	52,0	100,0

=====

Zdravstvene regije se med seboj razlikujejo po velikosti, torej deležu površine, ki ga zavzemajo, po številu prebivalstva in po deležu prebivalstva in po gostoti prebivalstva po posameznih regijah. Zdravstvena regija Ljubljana pokriva 23,3 % površine SR Slovenije, na kateri živi 497.666 oziroma 28,1 % slovenskega prebivalstva. Regija ima gostoto prebivalstva 105 prebivalcev na km². V regiji živi 47,7 % prebivalstva moškega in 52,3 % ženskega spola. Mariborska regija pokriva 10,7 % ozemlja Slovenije, vendar živi tam 17,7 % prebivalcev, njihova gostota pa je najvišja v SR Sloveniji in sicer 144,3 prebivalcev na km². 48,5 % prebivalcev je moškega spola. V celjski regiji, ki zajema 14,5 % Slovenije in je večja kot Mariborska za 3,8 % površine ali za 773 km². Vendar živi v celjski regiji le 15,2 % slovenskega prebivalstva (v mariborski 17,7 %), gostota prebivalstva je 91 prebivalcev na km². Kranjska regija pokriva 10,5 % slovenskega ozemlja, na njenem območju pa živi 158.893 ali 8,9 % prebivalstva. Gostota prebivalstva je nižja kot je slovensko povprečje (87 ljudi na km²) in sicer 74 prebivalcev na km². Vse ostale regije pokrivajo območja, ki so manjša kot po 10 % slovenskega ozemlja in imajo manj kot po 8 % slovenskega prebivalstva. Izstopa zlasti regija Murska Sobota, kjer je gostota prebivalstva 97 prebivalcev na km² in kjer na 6,6 % slovenskega ozemlja živi 7,4 % ljudi. Najnižja gostota prebivalstva je v regiji Nova Gorica in sicer 50 ljudi na 9,5 % ozemlja SRS živi le 5,4 % prebivalstva. Zdravstvena regija Novo mesto pokriva 9,9 % ozemlja Slovenije, na njem živi 6,8 % slovenskega prebivalstva. Gostota prebivalstva je 59 prebivalcev na km². Regija Ravne, najmanjša zdravstvena regija, ki pokriva le 5,1 % površja Slovenije, ima 3,8 % prebivalstva SR Slovenije, gostota prebivalstva pa znaša 63,9. Glede spolne strukture je situacija takšna, da je v vseh regijah več moškega kot ženskega prebivalstva. V SR Sloveniji je 853.171 ali 48 %

OSNOVNA ZDRAVSTVENA SLUŽBA V SLOVENIJI 1973

1 Regija občina	2 A m b u l a n t e splošne prakse	3 specialne specialistič- ne	4 in splošne zobne	5 šolske zobne	6 medicina dela in obratna ambulanta	7 zdrav.var. šolske mladine	8 zdravstveno predšolskih otrok posvetoval. dispanz.	9 varstvo otrok dispanz.	10 zdravstveno posvetov. dispanz.	11 varstvo žena dispanz.	12 Pneumo- ftizio- loška služba	13 Kožno-me- dicinski dispanzer	14 Patro- naža	15 nega boln- nika	16 babice
CELJE	42	3	38	14	10	11	51	11	25	13	8	1	26	1	37
Brežice	5	-	5	1	1	1	1	1	1	1	1	-	2	-	5
Celje	4	-	4	4	2	1	4	1	4	1	1	1	1	1	4
Laško	4	-	3	2	-	-	3	-	-	1	-	-	3	-	3
Mozirje	5	1	5	-	-	2	7	1	3	1	1	-	5	-	4
Sevnica	2	1	2	1	1	1	1	2	2	1	1	-	2	-	2
Slov.Konjice	4	-	4	1	1	1	4	1	2	1	1	-	3	-	3
Šentjur	4	-	2	2	1	2	5	1	2	1	-	-	2	-	2
Šmarje	6	-	6	2	1	-	16	1	5	1	1	-	3	-	7
Velenje	3	1	3	-	1	2	4	2	2	2	1	-	1	-	2
Žalec	5	-	4	1	2	1	6	1	4	3	1	-	4	-	4
NOVA GORICA	17	2	12	8	5	4	36	4	10	4	3	1	11	-	21
Ajdovščina	2	1	2	1	1	1	9	1	2	1	1	-	2	-	6
N.Gorica	10	1	6	6	3	2	23	2	4	2	1	1	5	-	10
Tolmin	5	-	4	1	1	1	4	1	4	1	1	-	4	-	5
KOPER	23	4	14	10	5	7	19	6	11	6	6	1	7	-	13
Ilirska Bistrica	4	1	2	1	-	1	4	1	1	1	1	-	1	-	1
Izola	1	-	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-	1	-	1
Koper	5	1	3	2	1	1	5	1	1	1	1	-	1	-	6
Piran	3	-	1	1	-	1	1	1	1	1	1	-	1	-	2
Postojna	5	1	2	2	2	2	3	1	2	1	2	1	2	-	2
Sežana	5	1	5	3	1	1	5	1	5	1	1	-	1	-	1
KRANJ	20	7	16	9	7	7	21	7	9	8	4	2	7	-	7
Jesenice	4	1	3	1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	-	1
Kranj	6	1	5	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Radovljica	5	3	3	3	3	3	12	3	3	3	-	-	3	-	3
Škof.Loka	4	1	4	1	1	1	4	1	4	2	1	-	1	-	1
Tržič	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-	1	-	1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
LJUBLJANA	71	18	62	52	39	30	54	26	41	26	15	3	43	15	36
Cerknica	3	2	3	3	1	2	3	2	3	2	1	-	3	-	3
Domžale	5	-	5	2	2	2	5	2	4	1	1	-	4	1	4
Grosuplje	5	2	4	6	-	2	3	2	2	2	1	-	2	-	2
Hrastnik	2	-	1	1	1	1	2	1	1	1	-	-	1	1	1
Idrija	2	1	2	2	1	1	1	1	2	1	1	-	2	-	2
Kamnik	2	-	1	1	3	1	1	1	1	1	1	-	1	-	1
Kočevje	7	1	3	3	-	1	1	1	1	1	1	1	4	1	2
Litija	3	-	3	1	1	1	5	1	1	1	1	-	1	-	1
Lj.-Bežigrad	2	1	3	2	4	2	2	2	2	2	1	-	2	1	1
Lj.-Center	6	1	7	7	10	1	1	1	3	2	2	-	1	1	1
Lj.-Moste	7	2	7	5	5	2	4	2	2	2	1	-	2	1	2
Lj.-Šiška	7	2	8	6	5	4	5	3	3	3	1	-	4	3	4
Lj.-Vič- Rudnik	11	1	8	7	2	3	9	2	7	2	1	-	9	2	5
Logatec	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-	1	-	1
Ribnica	4	-	3	1	-	1	3	1	3	1	-	-	2	1	2
Trbovlje	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	-	1	1	1	1
Vrhnika	2	2	2	2	1	2	4	1	2	1	1	-	2	1	2
Zagorje	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
MARIBOR	50	8	44	13	15	24	77	7	19	3	9	2	28	1	36
Lenart	3	2	2	1	-	3	7	-	7	-	1	-	6	-	5
Maribor	24	3	23	6	12	14	32	3	6	1	3	1	14	1	14
Ormož	6	-	5	1	-	1	7	1	1	1	1	-	1	-	5
Ptuj	12	1	10	3	2	1	17	2	1	1	1	1	3	-	8
Slov.Bistrica	5	2	4	2	1	5	14	1	4	-	3	-	4	-	4
MURSKA SOBOTA	25	3	16	6	1	5	18	4	4	4	6	3	4	-	16
Gornja Radgo- na	4	-	4	1	-	1	3	1	1	1	1	-	1	-	3
Lendava	4	1	4	1	-	1	4	1	1	1	1	1	1	-	2
Ljutomer	5	1	2	1	-	2	4	1	1	1	1	1	1	-	3
Murska Sobota	12	1	6	3	1	1	7	1	1	1	3	1	1	-	8

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	16	16
NOVO MESTO	20	-	15	6	4	7	27	5	12	6	6	3	8	-	15	
Črnomelj	3	-	3	2	-	1	3	1	3	1	1	1	2	-	2	
Krško	5	-	4	2	1	2	6	1	4	2	1	1	1	-	6	
Metlika	1	-	1	-	-	1	1	1	1	1	-	-	1	-	1	
Novo mesto	8	-	4	1	3	2	15	1	3	1	3	1	4	-	4	
Trebnje	3	-	3	1	-	1	3	1	1	1	1	-	-	-	2	
RAVNE	12	3	11	9	3	5	11	5	9	5	3	1	1	-	1	
Dravograd	1	-	1	1	-	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	
Radlje	5	1	4	4	-	2	4	2	4	1	1	-	-	-	-	
Ravne	4	1	4	3	2	1	4	1	2	2	1	1	1	-	1	
Slovenj Gradec	2	1	2	1	1	1	2	1	2	1	1	-	-	-	-	
SR Slove- nija	280	48	228	127	89	100	314	75	140	75	59	17	135	17	182	

prebivalstva moškega spola in 912.954 oziroma 52 % ženskega. Od vseh regij je to razmerje najbolj uravnovešeno v zdravstveni regiji Ravne, kjer je 49,6 % moških in 50,4 % žensk, sledi regija Koper z razmerjem 49,4 % moškega in 50,6 % ženskega prebivalstva. Najbolj neugodna spolna struktura prebivalstva pa je v obeh osrednje slovenskih zdravstvenih regijah Kranj - 47,6 % moških in 52,4 % žensk ter Ljubljana 47,7 % moškega in 52,3 % ženskega prebivalstva.

Ker nam podatki o zdravstvenih delovnih organizacijah v Sloveniji, kjer so zajeti zdravstveni domovi (19), splošne bolnišnice (19), specialne bolnišnice (10) ter mreža lekarniške službe ter zdravilišča (8), poleg tega pa še zavodi za zdravstveno varstvo (9) in posebni zdravstveni zavodi (Zavod za farmacijo in preiskovanje zdravil, Zavod za transfuzijo krvi, Zavod za varstvo pri delu, Zavod SRS za rehabilitacijo invalidov, Institut za načrtovanje družine in Otroški dom), ne pokažejo, ker so locirani v večjih mestih Slovenije, navadno v središčih zdravstvenih regij ali pa posameznih občin, prave slike zdravstvene mreže v Sloveniji. Zaradi tega smo se v raziskavi odločili za prikaz osnovne zdravstvene mreže po naseljih, kjer te zdravstvene službe tudi delujejo. Omejili smo se v glavnem na evidentiranje osnovne zdravstvene službe, nismo pa zajeli vrednotenja posameznih služb; n. pr. pogostost obratovanja, zdravstveni okoliš, ki ga pokriva posamezna služba po številu zaposlenih zdravstvenih delavcev, po kvaliteti prostorov, v katerih delujejo itd., kar bo naloga II.faze raziskave.

Tabela: Naselje z zdravstveno službo po zdravstvenih regijah SR Slovenije leta 1973

Zdravstvene službe v naseljih Ljubljana-Maribor so štete le kot 1 enota

Regija	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Celje	42	3	38	14	10	11	51	11	25	13	8	1	26	1	37
Nova Gorica	17	2	12	8	5	4	36	4	10	4	13	1	11	-	21
Koper	23	4	14	10	5	7	19	6	11	6	5	1	7	-	13
Kranj	20	7	16	9	7	7	21	7	9	8	4	2	7	-	7
Ljubljana															
od tega mesto	55	13	44	39	16	25	48	23	36	20	10	2	38m	10	32
Lj.	17	6	19	14	24	6	7	4	6	7	6	-	6	6	5
Maribor															
od tega mesto	48	8	31	10	7	15	67	5	17	3	9	2	22	1	30
MB	9	1	14	4	9	10	14	3	3	1	1	1	7	1	7
Murska Sobota	25	3	16	6	1	5	18	4	4	4	6	3	4	-	16
Novo mesto	20	-	15	6	4	7	27	5	12	6	6	3	8	-	15
Ravne	12	3	11	9	3	5	11	5	9	5	3	1	1	-	1
SR Slovenija	256	43	197	121	48	86	295	70	133	69	54	16	124	12	172

1) Analiza ambulant različnih vrst

V SR Sloveniji je 256 takšnih naselij, v katerih obratujejo ambulante splošne prakse. Iz karte Mreža osnovne zdravstvene službe je razvidno, da so ambulante v centralnih naseljih posameznih občin tako, da pokrivajo celotna območja občin.

V celjski zdravstveni regiji je 42 krajev z ambulantami splošne prakse. Po občinah, ki spadajo v regijo Celje, pa so porazdeljene takole - v Brežicah v 5 naseljih (Brežice, Bizeljsko, Cerklje, Dobova, Pišece), v občini Celje v 4 naseljih (Celje, Dobrna, Štore, Vojnik), v laški občini v 4 naseljih (Laško, Jurklošter, Radeče, Rimske Toplice), v Mozirju v 5 naseljih (Mozirje, Gornji grad, Ljubno, Luče, Nazarje), v občini Sevnica le v 2 naseljih (Sevnica, Krmelj), v občini Slovenske Konjice v 4 (Slovenske Konjice, Loče, Vitanje, Zreče), v šentjurski občini v 4 naseljih (Šentjur, Dramlje, Planina, Ponikva), v občini Šmarje v 6 krajih (Šmarje, Bistrica, Kozje, Podčetrtek, Rogaška Slatina, Rogatec), v velenjski občini v Velenju, Šoštanju in Šmartnem, v občini Žalec pa v 5 vodilnih krajih Žalec, Liboje, Polzela, Prebold, Vransko.

V največji ljubljanski zdravstveni regiji delujejo ambulante splošne prakse v 55 krajih. Na območju mesta Ljubljane obratuje 17 ambulant splošne prakse. Po ostalih občinah regije pa delujejo ambulante v 5 krajih v občinah Domžale in Grosuplje, v Ribnici v 4 naseljih, v Cerknici in Litiji v 2 naseljih, v Hraстniku, Kamniku, Idriji in Litiji v 2 naseljih, v občinah Logatec, Trbovlje in Zagorje pa le v središčih teh občin. Občina Kočevje, ki pokriva območje, ki je reliefno zelo razgibano, pa ima ambulante v 7 naseljih

in sicer v Kočevju, Banja Loki, Fari, Osilnici, Predgradu in v Strugah. Vse Ljubljanske občine skupaj imajo 33 ambulant, vendar jih od tega 17 odpade na mesto Ljubljana.

Mariborsko zdravstveno regijo pokriva 50 ambulant splošne prakse, ki se nahajajo v 42 različnih naseljih občine ker obsega regija 5 občin, je število krajev z ambulantami sorazmerno visoko. V Lenartu so ambulante le v 3 naseljih, v občini Maribor v 16 naseljih, v Ormožu v 6 naseljih, v Ptujju v 12 naseljih (občina zavzema na jugozahodnem in vzhodnem delu sorazmerno hribovit oziroma gričevnat svet Haloz in Slovenskih goric in je zaradi slabe dostopnosti mreža ambulant gostejša). Občina Slovenska Bistrica ima 5 naselij z ambulanto splošne prakse.

Tudi analiza mreže ambulant splošne prakse po ostalih zdravstvenih regijah (Murska Sobota 25, Koper 23, Kranj in Novo mesto po 20, Nova Gorica 17 in Ravne 12 ambulant splošne prakse) kaže, da so le-te locirane v vodilnih naseljih občin, ki so med seboj oddaljeni več kot 15 minut vožnje z avtobusom ali v kilometrih od 7 - 25 km (odvisno od konfiguracije reliefa).

Bistveno drugačna slika je pri specialnih in specialističnih ambulantah, ki so navadno vezane na bolj opremljene prostore z različnimi zahtevnimi aparaturami. V vsej SR Sloveniji je le 43 takšnih naselij, ki imajo specialne in specialistične ambulante. Samo mesto Ljubljana, ki ima posebno vlogo pri zdravstvenem varstvu kot republiško središče, ima 6 specialnih in specialističnih ambulant. Sicer pa so ambulante te vrste vezane na glavna mesta občin razen specialnih ambulant v naseljih Bled, Bihinjska Bistrica, Stari trg (občina Cerknica), Ivančna gorica, Vevče (občina Ljubljana - Moste),

Borovnica (občina Vrhnika) in Poljčane. Po drugi strani pa nekatera občinska središča - Brežice, Laško, Slovenske Konjice, Šentjur, Šmarje, Žalec, Tolmin itd. imajo specialnih in specialističnih ambulant

V Sloveniji je 228 splošnih zobnih ambulant, ki delujejo v 197 naseljih. V mestu Ljubljana deluje 19 splošnih zobnih ambulant, v Mariboru pa 14. Zobne ambulante so vezane na naselja, kjer delujejo ambulante splošne prakse. Edina v Škofijah v občini Koper deluje zobna ambulanta ne da bi bila tam tudi ambulanta splošne prakse. Splošne zobne ambulante so locirane v centralnih naseljih višje stopnje, kot pa to velja za ambulante splošne prakse, ki dejansko predstavljajo osnovno zdravstveno mrežo. V zdravstveni regiji Ljubljana so splošne zobne ambulante v 44 naseljih, v regiji Maribor v 31 krajih, v Celju v 38 naseljih (torej več kot v mariborski regiji), v regijah Kranj - Murska Sobota je po 16 naselij s splošnimi zobnimi ambulantom, v regiji Novo mesto 15, Koper 14, Nova Gorica 12 in Ravne 11. Splošne zobne ambulante so locirane v vseh 60 središčih slovenskih občin, poleg tega pa še v drugih 137 naseljih. Šolske zobne ambulante namenjene za mladino, ki obiskuje šole, obratujejo v 121 naseljih, v tistih, ki so srednješolska središča, in pa v večjih naseljih občin, kjer so obenem tudi ambulante splošne prakse in splošne zobne ambulante. Mesto Ljubljana ima 14 šolskih zobnih ambulant, Maribor pa 4. Po regijah pa je število naselij z ambulantom naslednje: regija Celje 14, Nova Gorica 8, Koper 10, Kranj 9, Ljubljana 39, Maribor 10, Murska Sobota 6, Novo mesto 6 in Ravne 9.

Obratne ambulante in medicina dela so vezane na večje delovne organizacije, po katerih delujejo, poleg tega pa

ima vsako občinsko središče tudi svojo ambulanto medicine dela. V Sloveniji obratuje 89 obratnih ambulant in ambulant medicine dela. Locirane so v 58 naseljih. Res pa je, da je zlasti medicina dela v razvoju. V zdravstveni regiji Ljubljana obratuje 39 obratnih ambulant: ambulant medicina dela (od tega 24 v mestu Ljubljana), ostala naselja, kjer le-te delujejo, pa so: Cerknica, Domžale, Jarše, Hrastnik, Idrija, Kamnik, Črna pri Kamniku, Duplica, Litija, Vevče, Logatec, Trbovlje, Vrhnika, Zagorje. Na območju občin Ribnica - Kočevje ta vrsta zdravstvene službe v letu 1973 še ni delovala. V regiji Maribor je bilo 15 obratnih ambulant in ambulant medicine dela, od tega 9 v samem Mariboru. Če primerjamo število obratnih ambulant in medicine dela v Ljubljani (24) in Mariboru (9), ki zaposluje v industriji več delovne sile kot Ljubljana, je število obratnih ambulant zelo nizko. V ostalih regijah pa delujejo ta vrsta zdravstvene službe v Celju v 10 krajih, v Novi Gorici v 5, Kopru 5, Kranju 7, Murski Soboti le v enem, Novem mestu v 4 in Ravnah v treh naseljih.

Osnovna zdravstvena mreža ambulant leta 1973 v SR Sloveniji prikazana na karti kaže, da je največje število le-teh lociranih v centralnih naseljih II. stopnje (Vrišer: Mala mesta v SR Sloveniji, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, Ljubljana 1969) in v centralnih naseljih višjih stopenj. S tem je mreža ambulant tista najbolj razširjena in najosnovnejša zdravstvena služba, ki pokriva celotno ozemlje SR Slovenije.

2. Analiza zdravstvenega varstva predšolske in šolske mladine ter žena

Poleg ambulant, ki opravljajo splošne zdravstvene usluge, ima zdravstvo sorazmerno razširjeno mrežo zdravstvenega

varstva samo za določene dele prebivalstva. Tako deluje zdravstveno varstvo za šolsko mladino, ki v Sloveniji obratuje v 86 različnih naseljih, namenjene pa je za zdravstvene preglede vsej mladini, ki obiskuje šole - tako osnovne, srednje ter višje in visoke šole (redni slušatelji). Poleg tega ostoja še zdravstveno varstvo predšolskih otrok, ki deluje v dveh različnih oblikah - posvetovalnicah in dispanzerjih. Posvetovalnice imajo bolj značaj svetovalne, usmerjevalne in preventivne službe, dispanzerji pa opravljajo splošne zdravstvene storitve. V Sloveniji je leta 1973 (31. december 1973) delovalo 314 posvetovalnic za zdravstveno varstvo predšolskih otrok v 295 naseljih. To je najbolj razširjena zdravstvena oblika pri nas, ki dejansko skuša pokrivati vse dele Slovenije in stremi za tem, da ta zdravstvena svetovalna služba deluje v čim več slovenskih naseljih. Na drugi strani pa je dispanzerjev za zdravstveno varstvo predšolske mladine manj in sicer 75 v 70 naseljih Slovenije. Naslednja oblika zdravstvenega varstva je zdravstveno varstvo žena, ki tudi deluje v obliki posvetovalnic in dispanzerjev. Služba posvetovalnic za zdravstveno varstvo žena je razširjena v 133 naseljih, služba dispanzerjev pa v 69 naseljih Slovenije.

Zdravstveno varstvo šolske mladine je zdravstvena služba, ki deluje v 86 naseljih v Sloveniji. Po zdravstvenih regijah pa je ta služba zastopana različno. V Ljubljanski regiji je 29,1 % (25) naselij, v katerih je zdravstveno varstvo šolske mladine. Naselja pa so naslednja: Cerknica, Stari trg, Domžale, Mengeš, Grosuplje, Ivančna gorica, Hrastnik, Idrija, Kamnik, Kočevje, Litija, Črnuče, Vevče, 6 postaj te službe v Ljubljani, Medvode, Šentvid, Tacen, Polhov gradec, Logatec, Ribnica, Trbovlje, Vrhnika, Borovnica, Zagorje. Zajeta so vsa središča občin te regije in navadno še po drugo vodilno naselje v občini. Izjema je 5 ljubljanskih občin, kjer je mreža zdrav-

stvenega varstva zaradi visoke koncentracije prebivalstva zajeta na lo krajih.

V mariborski regiji je 16 naselij z zdravstvenim varstvom šolske mladine, kar predstavlja 18,6 % naselij, ki imajo to vrsto zdravstvene službe. V občini Lenart so 3 naselja s to službo in sicer Lenart, Cerkvjenjak in Gradišče. Občina Maribor ima zdravstveno varstvo šolska mladina v naslednjih naseljih - Jakobski dol, Lovrenc na Pohorju, Malečnik, Fala, v Mariboru pa obratuje lo ambulant; občina Ormož in Ptuj imata to službo le v vseh občinskih središčih, v občini Slovenska Bistrica pa je zdravstveno varstvo šolske mladine v naseljih Slovenska Bistrica, Makole, Oplotnica, Poljčane, Pragersko.

Celjska zdravstvena regija ima 11 naselij z zdravstvenim varstvom šolske mladine. To je 12,8 % slovenskih naselij s to službo in sicer v vseh občinskih središčih občin razen v Laškem, Mozirju in Šmarju ter še v Gornjem gradu, Nazarjih, Planini, ter Šoštanju.

V treh zdravstvenih regijah je po 7 naselij, in imajo zdravstveno varstvo šolske mladine. V regiji Kranj so to naslednja naselja - Jesenice, Kranj, Radovljica, Bled, Bohinjska Bistrica, Škofja Loka, Tržič, v regiji Koper poleg 6 občinskih središč še Pivka, v regiji Novo mesto pa poleg 5 glavnih mest občin še Senovo.

V zdravstveni regiji Murska Sobota je zdravstveno varstvo šolske mladine v naslednjih krajih Gornja Rdgona, Lendava, Ljutomer, Veržej, Murska Sobota, v Regiji Ravne pa v Dravogradu, Radljah, Vuzenici, Ravnah, Slovenj Gradcu.

V zdravstveni regiji Nova Gorica pa so le 4 naselja z zdravstvenim varstvom šolske mladine in sicer Ajdovščina, Nova Gorica, Šempeter, Tolmin.

Ob tej obliki zdravstvenega varstva se postavlja vprašanje odprtja še po ene službe zdravstvenega varstva šolske mladine v občinah, kjer deluje ta služba le v enem naselju občine - bodisi v središču občine ali pa v kakšnem drugem vodilnem naselju občine.

Zdravstveno varstvo predšolske mladine deluje v obliki posvetovalnic in dispanzerjev. Zdravstveno varstvo predšolskih otrok je najbolj razširjena oblika zdravstvenega varstva, saj v Sloveniji 295 naselij s posvetovalnicami in 70 naselij z dispanzerji te zdravstvene službe.

Največja zdravstvena regija Ljubljana ima 48 (162 %) naselij s posvetovalnicami in 23 (32,9%) dispanzerjev zdravstvenega varstva predšolskih otrok. Delež posvetovalnic je sorazmerno nizek, če primerjamo regijo Ljubljana v deležu teritorija, ki ga pokriva in deležu prebivalstva, ki živi na njem in se giblje okoli 30 %. Vzrok je v tem, da so posvetovalnice za zdravstveno varstvo predšolskih otrok tiste zdravstvene službe, ki imajo bolj mesto izven velikih naselij, saj je njihova vloga posvetovalna, usmerjevalna.

Regija Maribor ima 64 (21,8 %) naselij s posvetovalnicami in 5 (7,1 %) z dispanzerji zdravstvenega varstva predšolske mladine. Regija Maribor se v nasprotju z Ljubljano odlikuje po tem, da je tu delež naselij s posvetovalnicami višji, kot pa je participacija regije pri deležih površja in prebivalstva.

Celjska zdravstvena regija z 51 (17,3%) naselji 4 s posvetovalnico in 11 (15,8 %) z dispanzerjem pri tej zdravstveni službi prekoračuje deleže, ki jih zajema pri svoji participaciji v primarjavi z ostalimi zdravstvenimi regijami.

Ostale zdravstvene regije Slovenije imajo zdravstveno varstvo predšolskih otrok v tistih sorazmerjih, kot to velja za njihov delež prebivalstva, ki pa imajo v zdravstveni oskrbi, razen regije Nova Gorica, kjer je mreža posvetovalnic zelo gosta;

obsega 36 naselij, kar je 12,2% slovenskih naselij s to vrsto službe. V občini Ajdovščina je 9 naselij s to službo, v Novi Gorici 23, v Tolminu pa 4. Pri deležu dispanzerjev izstopa regija Ravne, ki ima 5 naselij (7,1% vseh slovenskih naselij) z dispanzerji za zdravstveno varstvo predšolskih otrok.

Zdravstveno varstvo žena po svoji mreži ni tako razširjeno kot zdravstveno varstvo predšolske mladine, če primerjamo mrežo posvetovalnic obeh služb. V Sloveniji je 133 naselij s posvetovalnicami in 69 naselij z dispanzerji zdravstvenega varstva žena, medtem ko je pri posvetovalnicah za zdravstveno varstvo predšolskih otrok zastopanih 295 naselij, pri dispanzerjih pa 70.

Ljubljanska zdravstvena regija je s 27,2 % (36) naselij pri posvetovalnicah in 28,9 % (20) naselij pri dispanzerjih približana svojemu proporcu pri zdravstvenih službah glede na mesto in vlogo, ki jo zavzema med 9 slovenskimi zdravstvenimi regijami.

Regija Maribor je pri posvetovalnicah z 17 (12,9 %) naselij enako zastopana kot pri ostalih zdravstvenih službah, pri dispanzerjih le v 3 naseljih pa je globoko pod deležem, ki bi ga morala doseči. Zlasti na področju dispanzerjev bo v regiji Maribor potrebno storiti korake naprej.

Zdravstvena regija Celje je zelo dobro opremljena s službami zdravstvenega varstva žena. V regiji je 25 (18,8 %) naselij s posvetovalnicami in 13 (18,9%) naselij z dispanzerji. Obe vrsti službe sta v vseh središčih in večjih vodilnih naseljih občin.

V kranjski zdravstveni regiji je mreža dispanzerjev neprimerno bolj urejena in tudi bolj gosta kot pa mreža posvetovalnic pa naj si gre za zdravstveno varstvo predšolske mladine ali pa žena.

Pri dispanzerjih je situacija naslednja: 7 (10,0 %) naselij z dispanzerji za predšolske otroke in 8 (11,6 %) naselij z dispanzerji za zdravstveno varstvo žena.

Druge zdravstvene regije, zlasti Ravne, so sorazmerno dobro opremljene s to vrsto zdravstvene službe, regija Murska Sobota pa je najslabše opremljena, saj ima pri posvetovalnicah in dispanzerjih za zdravstveno varstvo žena le po 4 naselja in sicer Gornja Radgona, Lenčava, Ljutomer in Murska Sobota se pravi le občinska središča. Pri tej zdravstveni službi bo v prihodnje potrebno ukrepati v smislu razširitve mreže tudi na druga vodilna naselja.

Ob analizi karte Mreža osnovne zdravstvene službe po občinah SR Slovenije leta 1973 ugotovimo, da je najbolj razširjena oblika zdravstvenega varstva zdravstveno varstvo predšolske mladine s 314 posvetovalnicami v 295 naseljih Slovenije, sledi zdravstveno varstvo žena s 140 posvetovalnicami v 132 naseljih. Posvetovalnice za zdravstveno varstvo žena so v naseljih, kjer so tudi posvetovalnice za zdravstveno varstvo predšolskih otrok. Zdravstveno varstvo šolske mladine ter dispanzerji za zdravstveno varstvo predšolskih otrok in žena pa se vežejo na naselja, kjer so že obstoječe posvetovalnice za zdravstveno varstvo predšolskih otrok in žena.

3) Analiza zdravstvene službe posebnega pomena

Pri analizi zdravstvene službe posebnega pomena smo upoštevali naslednje službe: pneumoftiziološko službo, kožno-venerični dispanzerij kot zdravstveni službi posebnega pomena ter patronažne postaje, postaje nege bolnika in postaje babiške službe kot zdravstvenih služb, ki spadajo med osnovno zdravstveno službo. V SR Sloveniji je bilo leta 1973 54 naselij

s pneumoftiziološko službo, 17 naselij s kožno-veneričnim dispanzerjem, 124 naselij s patronažno postajo, 12 krajev s postajo nege bolnika in 172 naselij z babiško službo.

Pneumoftiziološka služba in služba za ugotavljanje pljučnih obolenj je v Sloveniji locirana v naseljih, v Ljubljani sami pa je 6 ambulant te službe. V Ljubljanski regiji je 10 naselij, kjer ta služba deluje in sicer v vseh središčih občin, razen v Logatcu, Ribnici in Trbovljah ter v Ljubljani na 6 krajih. V regiji Maribor deluje služba za ugotavljanje pljučnih obolenj v vseh 5 središčih občin in naseljih - Ruše, Šentilj, Oplotnica in Poljčane. V zdravstveni regiji Celje deluje pneumoftiziološka služba v 8 naseljih in sicer v vseh 8 občinah po eno naselje - Brežice, Celje, Laško, Nazarje, Sevnica, Slovenske Konjice, Šentjur, Šmarje, Velenje, Žalec. Kranjska, novogoriška in koperska regija imajo te vrste zdravstveno službo le v središčih občin (le v Izoli je ni), regija Novo mesto v Črnomlju, Krškem, Novem mestu, Žužemberku, Šentjerneju in Trebnjem, regija Murska Sobota v 4 občinskih središčih in Petrovcih ter Gradu, Regija Ravne pa v Radljah, Ravnah in Slovenj Gradcu.

Kožno venerični dispanzerji se nahajajo v 16 slovenskih naseljih. Vsaka regija ima vsaj po en kožno-venerični dispanzerij in sicer regije Celje, Nova Gorica, Koper ter Ravne po enega v Celju, Novi Gorici, Postojni in Ravnah. V kranjski in mariborski regiji sta po 2 - Jesenice in Kranj, Maribor in Ptuj. V regijah Ljubljana so kožno -venerični dispanzerji v Kočevju in Trbovljah, v Murski Soboti v Lendavi, Ljutomeru in Murski Soboti, v zdravstveni regiji Novo mesto pa v Črnomlju, Krškem in Novem mestu.

Postaje nege bolnika so le v 17 naseljih Slovenije. Ena postaja nege bolnika je v Celju, ena v Mariboru, 15 postaj nege bolnika je v ljubljanski zdravstveni regiji, od tega 6 v sami

Ljubljani, druge postaje nege bolnika pa so v Domžalah, Hrastniku, Kočevju, Medvodah, Šentvidu, Ribnici, Trbovljah, Vrhniki in Zagorju.

Patronaža deluje v 124 naseljih Slovenije, 7 postaj patronaže v Mariboru, 6 postaj pa v Ljubljani. Babiška služba deluje v 172 slovenskih naseljih (mesto Ljubljana 5 postaj pabiške službe, Maribor 7), in je za zdravstvenim varstvom predšolskih otrok (295 naselij) in ambulantami splošne prakse (256 naselij) najbolj razširjena zdravstvena služba v Sloveniji.

V zdravstveni regiji Ljubljana je 38 (30,7 %) naselij s postajami patronaže in 32 postaj babiške službe (5 postaj babiške službe je v mestu Ljubljana). Postaje patronaže so locirane v večjih vodilnih naseljih občin. V občini Cerknica na primer sta obe vrsti postaj v 3 naseljih - Cerknici, Novi vasi in Starem trgu. V Domžalski občini sta obe vrsti postaj v Domžalah, Lukovici, Mengšu in Moravčah, v Grosupeljski v Grosuplju in Ivančni gorici, pa še v Htastniku, Idriji in Cerknem, Kamniku, Kočevju in Osilnici (patronažna postaja tudi v Fari in Predgradu), Litiji, Logatcu, Ribnici (babiška tudi v Loškem potoku, patronažna v Sodražici), v Trbovljah, Zagorju ter Vrhniki in Borevnici. V petih ljubljanskih občinah so poleg postaj v mestu samem še postaje (oboje) v Vevčah, Medvidah, Šentvidu, Vodicah, Vnanjih Goricah, Velikih Laščah, Škofljici in Polhovem gradu. Patronaža je tudi v naslednjih naseljih - Črnuče, Horjul, Ig in Podpeč. V regiji Ljubljana je postaj patronaže več kot pa postaj babiške službe, v vseh ostalih regijah pa je situacija ravno obratna.

V regiji Maribor je patronaža v 22 (17,7%) naseljih, babiška služba pa v 30 naseljih. Zlasti v občinah Ormož (5 naselij) in Ptuj (8 krajev) je babiška služba zelo razvita. V Celjski

zdravstveni regiji je patronaža v 26 (20,9 %) naseljih, babiška služba pa v 37. Pri mreži in organizaciji te vrste zdravstvene službe celjska regija prednjači pred ostalimi regijami. V novogoriški regiji je 11 naselij s patronažno službo, 21 pa z babiško. V Kranju sta obe službi zastopani v 7 naseljih, v Kopru pa v 7 oz. 13 (babiška služba). Zdravstvena regija Murska Sobota ima patronažo le v občinskih središčih, babiško službo pa v 16 naseljih regije. Tudi v regiji Novo mesto imajo 8 patronažnih postaj na eni strani, babiška služba pa deluje v 15 naseljih. Le v ravenski zdravstveni regiji imajo patronažo in babiško službo le v enem naselju in sicer v Ravnah. Zlasti v tej regiji bi bilo potrebno povečati število postaj patronaže in babiške službe.

4. Lekarniška služba v Sloveniji

Po podatkih Zveze lekarn Slovenije deluje v letu 1975 36 matičnih lekarn, 63 enot lekarn in 40 lekarniških postaj.

Tabela: Lekarne z enotami v SR Sloveniji leta 1975

Kraj matične lekarne	E n o t e	
	lekarna	lekarniška postaja
Ajdovščina	1	-
Beltinci	-	-
Bled	-	1
Brežice	-	-
Celje	8	5
Črnomelj	-	-
Gornja Radgona	-	-
Idrija	-	1
Ilirska Bistrica	2	3
Jesenice	-	1
Kamnik	2	1
Kočevje	1	-
Koper	2	3
Kranj	2	4
Krško	-	1
Lendava	-	1
Ljubljana	22	4
Maribor	8	1
Metlika	-	-
Velenje	2	-
Murska Sobota	-	2
Nova Gorica	2	2
Novo mesto	-	2
Ptuj	1	2
Radlje ob Dravi	-	-
Radovljica	-	-
Ravne na Koroškem	3	-
Sevnica	-	2
Slovenska Bistrica	-	1
Slovenj Gradec	1	1
Tolmin	3	-

Trbovlje	-	-
Trebnje	-	1
Vrhnika	2	1
Zagorje	1	-
<hr/>		
SRS - 36	63	40

SEZNAM LEKARN Z ENOTAMI V SR SLOVENIJI Leta 1975

===== E N O T E =====		
LEKARNA - MATIČNA	Lekarna	Lek.postaja
Centralna lekarna AJDOVŠČINA	Vipava	
Lekarna "Štefan Kovač" BELTINCI		
Lekarna "Zlatorog" BLED		Bohinjska Bistrica
Lekarna B r e ž i c e		
Celjske lekarne CELJE	Center Nova lekarna Laško Radeče Rog.Slatina Slov.Konjice Šentjur Žalec	Vransko Gaberje Podčetrtek Šmarje Celje -Lekarna V.prekomo ^{Otok} .brig.
Lekarna ČRNO MELJ		
Lekarna GOR.RADGONA		
Lekarna IDRIJA		Cerkno
Lekarna ILIRSKA BISTRICA	Postojna Sežana	Divača Komen Pivka
Lekarna JESENICE		Kranjska gora

Lekarna KAMNIK	Domžale Litija	Mengeš	
Lekarna KOČEVJE	Ribnica		
Obalne lekarne KOPER	Izola Piran	Kozina Portorož Senedela	
Gorenjska lekarna KRANJ	Škofja Loka Tržič	Gorenja vas Stražišče-Delov- ska Železniki Žiri	
Lekarna KRŠKO		Kostanjevica	
Lekarna LENDAVA		Dobrovnik	
Centralna lekarna LJUBLJANA	Gospodsvetska 4 Titova 55 Miklošičeva 24 Trg ml.del. brigad 2 Zaloška 47 Vevče 11 Lestikov trg 9 Celovška 425 Celovška 87 Trubarjeva 78 Postojnska 24 c	Ajdovščina Bežigrad Miklošič Mirje Moste Polje Levstik Šentvid Šiška Tabor Vič	Ivančna gorica Grosuplje Medvode Stari trg p.Ložu
Lekarna LJUTOMER			
Mariborske lekarne MARIBOR	Center Nevlje Planika Pri Gradu, Partizanska 1 Studenci, Gorkega 18 Trg revolucije, Tabor, Tezno, Postojnska 33 Lenart v Slov.Goricah Ruše	Šentilj v Slov. goricah	

Lekarna

METLIKA

Združene lekarne

VELENJE

Mozirje

Šoštanj

Lekarna

MURSKA SOBOTA

Grad

Petrovci

Centralna lekarna

NOVA GORICA

Šempeter

Kanal

Dobrovo

Dornberk

Lekarna

NOVO MESTO

Dol. Toplice

Šentjernej

Mestna lekarna

PTUJ

Ormož

Središče ob Dravi

Majšperk

Lekarna

RADLJE OB DRAVI

Lekarna

RADOVLJICA

Lekarna

RAVNE NA KOROŠKEM

Mežica

Prevalje

Črna

Lekarna

SEVNICA

Krmelj

Senovo

Lekarna

SLOVENSKA BISTRICA

Poljšane

Lekarna

SLOVENJ GRADEC

Dravograd

Mislinja

Lekarna

TOLMIN

Bovec

Kobarid

Most na Soči

Mestna lekarna
TRBOVLJE

Lekarna
TREBNJE

Mokronog

Lekarna
VRHNIKA

Cerknica
Dol. Logatec

Borovnica

Zasavska lekarna
ZAGORJE

Hrastnik

Ob številki 139 naselij, ki imajo eno od lekarniških služb, lahko ugotovimo, da je mreža te vrste zdravstvene dejavnosti v nekaterih slovenskih občinah zadovoljiva - n.pr. Ljubljana, Maribor, Celje, Nova Gorica, Koper, Kamnik, Ilirska Bistrica, Vrhnika.

Centralna lekarna Ljubljana pokriva območje 5 ljubljanskih občin in občino Grosuplje. Na tem območju deluje 22 lekarn in 4 lekarniške postaje (Ivančna gorica, Grosuplje, Medvode, Stari trg pri Ložu), Mariborske lekarne imajo na območju občine Maribor 8 lekarn in 1 lekarniško postajo v Šentilju. Celjske lekarne pokrivajo skoraj celotno celjsko zdravstveno regijo razen občin Velenje in Sevnica ima 8 lekarn - 2 v Celju, in še v Laškem, Radečah, Rogaški Slatini, Slovenskih Konjicah, Šentjurju in Žalcu. Poleg tega obratuje na tem območju še 5 lekarniških postaj in sicer lekarna Otok, ter Gaberje v Celju, Vransko, Podčetrtek in Šmarje. Gorenjska lekarna Kranj ima poleg matične lekarne v Kranju še lekarni v Škofji Loki in Tržiču, lekarniške postaje pa v Gorenji vasi, Stražišču, Železniki in Žireh. Obalne lekarne Koper pa imajo lekarne v Izoli, Piranu, lekarniške postaje pa v Kozini, Portorožu in Smedeli. Vendar pa v občinah, kjer deluje le po ena lekarna, situacija ni zadovoljiva. Pri organizaciji mreže lekarniške službe bi bilo skrbeti za to, da bi se lekarniške službe odprle v vseh tistih krajih, kjer imajo poleg splošne ambulante, splošne zobne ambulante, zdravstveno varstvo predšolskih otrok in žena ter patronažna in babiška služba.

Na ostalih območjih, ki jih ne pokrivajo zgoraj omenjene matične lekarne, je mreža lekarn slabša - še posebno na območju Slovenskih goric, kjer deluje lekarna le v Lenartu in še nekatere lekarne na območju Goric.

Vrsta zdrav.delov.org- nizacij in organizacij- skih enot	SRS skupaj	Celje	Gorica	Koper	Kranj	Ljub- ljana	Mari- bor	Murska Sobota	Novo mesto	Ravne
Zdravstveni domovi	19	2	1	2	2	6 ^x	3 ^x	1	1	1
Organizacijske enote v ZD:										
A m b u l a n t e										
Ambulante splošne prakse	297 v % 32,3	42 32,8	17 32,1	23 35,4	21 21,9	79 27,5	51 34,4	26 44,8	28 52,8	13 30,3
Specialistične am- bulante	94 v % 10,2	10 7,8	2 3,8	5 7,7	21 21,9	31 11,3	15 10,1	4 6,9	-	6 13,9
Zobne ambulante- splošne	263 v % 28,6	44 34,5	16 30,2	19 29,2	20 20,8	69 25,0	49 33,1	17 29,4	18 33,9	11 25,6
Zobne ambulante- šolske	129 v % 14,0	19 14,8	8 15,1	10 15,5	9 9,4	49 17,7	13 8,8	6 10,3	6 11,4	9 20,9
Obratne ambulante	102 11,1	11 8,5	7 13,2	6 9,2	12 12,5	41 14,9	17 11,5	3 5,2	1 1,9	4 9,3
Ambulante za športni- ke	11 v % 1,2	-	1 1,9	1 1,5	6 6,2	1 0,4	1 0,7	1 1,7	-	-
Ambulante za šoferje	10 v % 1,1	1 0,8	2 3,7	1 1,5	-	4 1,4	1 0,7	1 1,7	-	-
Ambul.za osebję živil. stroke	14 v % 1,5	1 0,8	-	-	7 7,3	1 1,8	0 0,7	-	-	-
S k z p a j :	920 v % 100	128 100	53 100	65 100	96 100	276 100	148 100	58 100	53 100	43 100

Mreža zdravstvenih organizacij in organizacijskih enot leta 1973 po zdravstvenih regijah

Vrsta zdrav.delovnih organizacij in organi- zacijskih enot	SRS									
	skupaj	Celje	Gorica	Koper	Kranj	Ljub- ljana	Mari- bor	Murska Sobota	Novo mesto	Ravne
<u>Bolnišnični zavodi</u>										
Splošne bolnišnice in porodnišnice	19 v % 100,0	2 10,5	1 5,3	2 10,5	2 10,5	7 ⁺ 36,8	2 10,5	1 5,3	1 5,3	1 5,3
Specialne bolnišnice in zavodi	10 v % 100,0	1 10,0	1 10,0	2 20,0	3 30,0	3 30,0	-	-	-	-
-specialistične ambul.	151 v % 100,0	18 11,9	11 7,3	13 8,6	14 9,3	44 29,1	25 16,6	9 5,9	11 7,3	6 4,0
-fizioterapija	23 v % 100,0	2 8,7	2 8,7	2 8,7	2 8,7	13 56,6	1 4,3	-	-	1 4,3
-laboratoriji	76 v % 100,0	4 5,4	2 2,6	9 11,8	9 11,8	35 46,1	12 15,8	2 2,6	1 1,3	2 2,6
-sterilizacija	5 v % 100,0	-	-	1 20,0	1 20,0	2 40,0	-	-	-	1 20,0
-trānsfuzija krvi	9 v % 100,0	1 11,1	-	1 11,1	1 11,1	1 11,1	2 22,3	1 11,1	1 11,1	1 11,1
-lekarne	24 v % 100,0	2 8,3	1 4,2	4 16,7	4 16,6	8 33,3	2 8,3	1 4,2	1 4,2	1 4,2
-zobna ambulanta	3 v % 100,0	-	-	1 33,3	-	1 33,3	1 33,4	-	-	-
-center za športno medicino	1 v % 100,0	-	-	-	-	1 100,0	-	-	-	-
-patoanatomska služba	7 v % 100,0	1 14,3	1 14,3	1 14,3	-	1 14,3	1 14,3	-	1 14,2	1 14,3
-reševalna postaja	1 100,0	-	-	-	-	1 100,0	-	-	-	-

Zavodi za zdravstveno varstvo

	9	1	1	1	1	2	1	1	1	-
	v % 100,0	11,1	11,1	11,1	11,1	22,3	11,1	11,1	11,1	-
- strokovne službe	23	2	2	2	3	7	4	1	2	-
	v % 100,0	8,7	8,7	8,7	13,0	30,5	17,4	4,3	8,7	-
- laboratoriji	17	2	2	2	2	4	2	1	2	-
	v % 100,0	11,8	11,8	11,8	11,8	22,4	11,8	5,8	11,8	-
- ambulate za osebje živil.stroke	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-
	v % 100,0	-	-	-	-	100,0	-	-	-	-
- antirabična ambulanta	7	1	1	-	1	1	1	1	1	-
	v % 100,0	14,3	14,3	-	14,3	14,3	14,3	14,2	14,3	-
- ambul.za pomor- ščale	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-
	v % 100,0	-	-	100,0	-	-	-	-	-	-
- kožno-vener. dispanzer	2	-	-	1	-	1	-	-	-	-
	v % 100,0	-	-	50,0	-	50,0	-	-	-	-
- DDD	6	1	-	-	1	1	1	1	1	-
	v % 100,0	16,7	-	16,7	16,7	16,7	16,7	16,6	16,6	-

ZAKLJUČKI

V SR Sloveniji je zdravstvena mreža naslednja: 19 zdravstvenih domov, ki imajo naslednje število organizacijskih enot - 920 ambulant različne vrste, 358 dispanzerjev, 309 posvetovalnic in 553 postaj druge zdravstvene službe. Poleg tega deluje 19 splošnih bolnišnic in porodnišnic ter 10 specialnih bolnišnic in zavodov. V okviru bolnišničnih zavodov je leta 1973 delovalo 151 specialističnih ambulant, 23 fizioterapij, 76 laboratorijev, 5 postaj sterilizacije, 9 postaj transfuzije krvi, 3 zobne ambulante, center za športno medicino v Ljubljani, reševalna postaja v Ljubljani in 7 patoanatomskih služb.

Vsaka zdravstvena regija razen ravenske ima svoj zavod za zdravstveno varstvo, v okviru katerih deluje 23 strokovnih služb, 17 laboratorijev, 1 ambulanta za osebe živilske stroke v Ljubljani, 7 antirabičnih ambulant, 1 ambulanto za pomorščake v Kopru, 2 kožno-venerična dispanzerja v Kopru in Ljubljani. V Sloveniji je 8 zdravilišč, ki spadajo v okvir slovenske zdravstvene mreže. To so kopališko naravna zdravilišča Dobrna, Rogaška Slatina, Čateške Toplice, Radenci, Dolenjske in Šmarješke Toplice in klimatska zdravilišča na Debelem Rtiču in na Rakitni. V okviru zdravilišč je 7 laboratorijev in 6 fizioterapij.

Zdravstvene službe različnih vrst se nahajajo v centralnih naseljih različnih stopenj. Po Igorju Vrišerju (Mala mesta v SR Sloveniji, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, Ljubljana 1969) se v naseljih II. stopnje nahaja zdravnik in izjemoma lekarna, v naseljih III. stopnje zdravnik in veterinar, mala bolnišnica in lekarna, IV. stopnje več zdravnikov in mala bolnišnica in lekarna, V. stopnje večja bolnišnica in lekarna (n.pr. Maribor), VI. stopnje - Ljubljani pa poleg prej naštetih služb še klinika (Klinične

bolnice v Ljubljani).

Približno po tej shemi je organizirana mreža zdravstvene službe po naseljih v Sloveniji. V naseljih II. stopnje centralnosti je poleg zdravstvenega varstva predšolskih otrok in včasih zdravstvenega varstva žena tudi lahko splošna ambulanta. S stopnjo centralnosti pa se število zdravstvenih služb v naseljih povečuje.

Ljubljanska zdravstvena regija s 4 715 km² (23,3%) površine in 497 666 (28,1%) prebivalci leta 1973 je največja zdravstvena regija in zaradi svoje centralne lege ter Ljubljane kot republiškega in prav tako zdravstvenega središča Slovenije tudi najboljše z zdravstvenimi službami opremljena regija. Ima 6 zdravstvenih domov, v okviru njih pa 76 ambulant splošne prakse ali 27,5 % vseh slovenskih ambulant splošne prakse, 31 (11,3 %) specialističnih ambulant, 69 splošnih in 49 šolskih zobnih ambulant, 41 obratnih ambulant. Poleg tega je v regiji 109 različnih dispanzerjev, 43 od 309 slovenskih posvetovalnic ter 170 drugih zdravstvenih služb. V regiji je tudi 6 splošnih bolnišnic in porodnišnic, Klinične bolnice Ljubljana, ter 3 specialistične bolnišnice. Kot republiško središče ima Zavod za farmacijo in preiskušanje zdravil, Zavod za transfuzijo krvi, Zavod za varstvo pri delu, Inštitut za načrtovanje družine. Regija ima tudi 2 zavoda za zdravstveno varstvo v okviru njiju pa 13 različnih zdravstvenih služb. V zdravstveni regiji Ljubljana je 7 matičnih lekarn, 28 lekarn in 7 lekarniških postaj. Iz analize zdravstvenih služb, ki so locirane v Ljubljanski regiji in še posebno v Ljubljani, sledi ugotovitev, da je ta regija najboljše opremljena zdravstvena regija v Sloveniji. Opremljenost je nekoliko slabša v notranjskem delu regije ter v občini Idrija.

Regija Maribor po velikosti druga zdravstvena regija v Sloveniji s površino 2168 km² (10,7 % slovenske površine) in

312.948 (17,7 %) prebivalstva in povprečno gostoto 144 prebivalcev na km², ki je najvišja v Sloveniji, obsega 5 slovenskih občin Lenart, Maribor, Ormož, Prug in Slovenska Bistrica. Regija ima 3 zdravstvene domove, v okviru katerih obratuje 51 ambulant splošne prakse, 15 specialističnih ambulant, 49 splošnih ter 13 šolskih zobnih ambulant, 57 dispanzerjev, 89 posvetovalnic (največ v Sloveniji in sicer 29 % vseh posvetovalnic v Sloveniji) ter 91 postaj drugih zdravstvenih služb. V regiji sta 2 splošni bolnišnici in porodnišnici v Mariboru in Ptuj, v katerih dela 25 specialističnih ambulant in 12 laboratorijev. Regija Maribor ima svoj Zavod za zdravstveno varstvo in 3 matične lekarne, 9 lekarn in 4 lekarniške postaje. Splošna karakteristika regije je, da ima dobro razvito službo posvetovalnic, sorazmerno slabše pa razvito službo dispanzerjev. Na območju občine Ormož pa bo potrebno razširiti mrežo nekaterih služb - n.pr. patronaže, zdravstvenega varstva žena, ki je sedaj le v Ormožu in šolske zobne ambulante, ki obratuje le ena in sicer v občinskem središču.

Zdravstvena regija Celje pokriva območje 10 občin v Savinjski in Šaleški dolini preko Celjske kotline na Kozjansko in Spodnje Posavje v občini Sevnica, in Brežice v velikosti 2941 km² oziroma 14,5 % slovenskega ozemlja, na katerem živi 268.963 občanov (15,2 %). Povprečna gostota je 91 prebivalcev na km². V regiji sta zdravstvena domova v Celju in Velenju z 42 ambulantami splošne prakse, 10 specialističnimi, 44 splošnimi ter 19 šolskimi ambulantami in 11 obratnimi ambulantami. Regija ima 49 dispanzerjev, 53 posvetovalnic 88 postaj drugih služb in po opremljenosti s temi zdravstvenimi službami visoko nad slovenskim povprečjem. Regija ima splošni bolnišnici in porodnišnici v Celju in Brežicah in 18 specialističnih ambulant, ki delujejo v njenem okviru. Lekarniška služba pa je naslednja - matične lekarne v Celju, Brežicah, Velenju in Sevnici, 10 lekarn in 7 lekarniških postaj. Regija je dobro opremljena s službo posvetovalnic in dispanzerjev ter patro-

nažno in babiško službo in prav tako mrežo ambulant različnih vrst.

Kranjska zdravstvena regija zavzema 5 gorenjskih občin z 2136 km² in 158893 (8,9%) prebivalci s povprečno gostoto 74 ljudi na km². V regiji sta 2 zdravstvena domova z 21 ambulanti splošne prakse, 21 specialističnimi ter 29 zobnimi in 12 obratnimi ambulanti, 31 dispanzerji in 16 posvetovalnicami (kar je manj kot je delež regije pri celotnem prebivalstvu) in 41 drugimi zdravstvenimi službami. Poleg tega sta na tem območju 2 splošni bolnišnici in porodnišnici - Kranj in Jesenice, 3 specialistične bolnišnice in 14 specialističnih ambulant v okviru bolnišnic; pa še Zavod za zdravstveno varstvo Kranj in 3 matične lekarne, 2 lekarni in 6 lekarniških postaj.

Obalna zdravstvena regija obsega 6 občin, pokriva površino 2015 km² (9,9%), na kateri živi 6,7 % slovenskega prebivalstva. Gostoto prebivalstva je 58 ljudi na km². Zdravstvena domova sta v Kopru, Postojni in imata naslednje število organizacijskih enot - 65 ambulant, 26 dispanzerjev, 18 posvetovalnic, 35 drugih služb, 2 splošni in 2 specialistični bolnišnici ter Zavod za zdravstveno varstvo v Kopru, od lekarniških služb pa 2 matični lekarni v Kopru in Ilirski Bistrici, 4 lekarne in 6 lekarniških postaj. Ker regija obsega ozemlje Koperskega zaledja in slovenskih kraških visokih planot, je organizacija službe v zaledju občin Ilirska Bistrica in Postojna zaradi težke dostopnosti do centralnih naselij z zdravstvenimi službami, sorazmerno težka.

Zdravstvena regija Murska Sobota z občinami Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer in Murska Sobota meri 1336 km² (6,6%) in živi v njej 7,4 % slovenskega prebivalstva (gostota je 97 ljudi na km²). Regija ima 1 zdravstveni dom s 58 ambulanti, 20 dispanzerji, 15 posvetovalnicami in 37 drugimi službami. V regiji je 1 splošna bolnišnica in porodnišnica in 1 zdrav-

stveni dom. Lekarniška mreža je naslednja 4 matične lekarne in 3 lekarniške postaje, kar je za tako razsežno regijo očitno nezadovoljivo. Regija je pomanjkljivo opremljena s specialističnimi ambulantami, šolskimi zobnimi ambulantami, zdravstvenim varstvom žena in patronažo, ki so le v občinskih središčih, medtem ko je medicina dela in obratna ambulanta le v Murski Soboti. Zlasti slabo so z zdravstveno službo opremljene občine Gornja Radgona in Ljutomer.

Regija Novo mesto (5 občin), ki pokriva jugovzhodno Dolenjsko in Belo Krajino meri 2006 km² in preživlja 6,8 % življa SR Slovenije. Regija ima Zavod za zdravstveno varstvo, splošno bolnišnico in zdravstveni dom v Novem mestu, v okviru katerega je 53 ambulant, 28 dispanzerjev, 27 posvetovalnic in 35 drugih zdravstvenih služb. V občinah Metlika in Trebnje so skorajda vse zdravstvene službe locirane le v občinskih središčih.

Novogoriška zdravstvena regija z občinami Ajdovščina, Nova Gorica in Tolmin ter s 9,5 % slovenskega ozemlja in 5,4 % prebivalstva Slovenije ima svoj zdravstveni dom, splošno ter specialistično bolnišnico in zdravstveni dom v Novi Gorici, v okviru zadnjega pa obratuje 53 ambulant, 18 dispanzerjev, 38 posvetovalnic in 41 različnih drugih služb. Zdravstvena oskrba je problematična v občini Tolmin, kjer je v glavnem le v 4 vodilnih naseljih ob Soči, južni in vzhodni in zahodni del občine pa je slabo "zdravstveno oskrbovan". Zaradi nizke gostote prebivalstva je zdravstvena služba še toliko težja.

Najmanjša zdravstvena regija je Koroška ali ravenska regija, ki ima 5,1 % ozemlja in 3,8 % prebivalstva Slovenije. Splošno bolnišnico in porodnišnico ima v Slovenj Gradcu, zdravstveni dom pa na Ravnah. V njegovem okviru je 43 ambulant, 20 dispanzerjev, 10 posvetovalnic in 91 drugih služb. Regija je brez svojega zavoda za zdravstveno varstvo. Izredno slabo je regija oskrbovana s patronažno in babiško službo - ta je le na Ravnah, v občini Dravograd pa so nekatere zdravstvene službe le v Dravogradu in sicer zdravstveno varstvo šolske mladine, predšolskih

otrok in žena, ter zobni ambulanti in ambulante splošne prakse.

Mreža lekarn pa je naslednja - 3 matične lekarne, 4 lekarne in lekarniška postaja Mislinja.

Problematika zdravstvene mreže je v tej študiji obdelana le analitsko, potegnjeni so glavni obrisi lokacijske mreže in analiza po zdravstvenih regijah, bolj podobna problemska analiza in sinteza bo izvedena v II. delu teme.

Zaključne misli o vlogi in položaju izobraževanja in zdravstva v regionalnem razvoju SR Slovenije

Izobraževanje in zdravstvo sta dejavnosti posebnega družbenega pomena. Po ustavi SFR Jugoslavije ima vsak prebivalec Jugoslavije pravico do osnovnega in njegovim zmožnostim ustreznega nadaljevalnega šolanja ter prav tako do osnovne in ustrezne specialne zdravstvene nege.

Pri geografski raziskavi obeh dejavnosti - izobraževanja v širšem oziru in šolstva v ožjem pomenu besede in zdravstva upoštevamo njuno odvisnost od drugih faktorjev, ki so odločilnega pomena pri oblikovanju mreže obeh dejavnosti. Gre na eni strani za sam tip reliefa v katerem se nahajamo (hribovit, gričevnat, dolinski ali kraški in panonski) na eni strani in zatip poselitve, ki obstojajo v obstoječih regijah - šolskih ali pa zdravstvenih - (rastresena poselitve v gorskem svetu, strajena poselitve v nižjem ali dolinskem svetu v okolici gravitacijskih središč oziru in v območjih koncentracije prebivalstva). Pomemben dejavnik poleg demografskega razvoja prostora je sistem centralnih naselij v neki regiji, kajti posredno od njega je odvisna lokacija šol ali zdravstvenih služb višje stopnje.

Rezultat razvoja šolstva, tako osnovnega, srednjega ter višjega in visokega ter spremembe vloge šolstva v celotnem sklopu družbenega življenja je izobrazbena struktura prebivalstva v celotni Sloveniji in še posebno v različnih območjih Slovenije. Izobrazbena struktura prebivalstva po posameznih območjih Slovenije je eden od indikatorjev razvoja šolskega sistema v nekem območju, toda zaradi stalne horizontalne in vertikalne mobilnosti prebivalstva nam podatek o izobrazbeni strukturi prebivalstva vendar ne da prave slike razvoja šolstva v nekem območju.

Zaradi zgoraj navedenega dejstva in zaradi vloge obeh dejavnosti kot faktorjev centralnosti naselij bo v nadaljevanju raziskave v II. fazi obravnavana regionalna analiza in vrednotenje obeh dejavnosti iz stališča poselitve slovenskega prostora in njene vloge pri regionalnem razvoju različnih regij v Sloveniji.

L i t e r a t u r a :

1. Jože LOJK: Družbeno geografski vidiki visokošolskega izobraževanja, Teorija in praksa šte. 8-9 str. 1128 - 1142, Ljubljana 1970
2. Jože LOJK: Mreža šol in šolske regije Slovenije, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, tipkopic, Ljubljana 1969
3. Jože LOJK: Šolstvo in družbeno geografski razvoj SR Slovenije (regionalna izobraževalna struktura), geografski vestnik 1970/XLII
4. Vladimir BRAČIČ: Strokovni kadri, osnovna vprašanja nadaljnjega razvoja Severovzhodne Slovenije, Geografica Slovenica 2, Maribor 1975, str. 23-32
5. Jože LOJK: Novogoriška šolska regija, Geografski obzornik 1966/XII, št. 3-4
6. Jože LOJK: Mreža dominantnih storitvenih dejavnosti (Lokacijski sistem infrastrukture) Programska zasnova raziskovalne naloge, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, tipkopic, Ljubljana 1969
7. Vlado SCHMIDT: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem Ljubljana 1948, 1965
8. Vladimir KLEMENČIČ: Klasifikacija občin SR Slovenije po razmerju med deležem teritorija s funkcionalno in nefunkcionalno strikturo. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana, 1972
9. Vladimir KOKOLE: Centralni kraji v SR Sloveniji. Geografski zbornik Acta Geographica 1971/XII, Ljubljana 1971
10. Igor VRIŠER: Mala mesta v SR Sloveniji. problemi njihovega

obstoja in nadaljnjega razvoja. Inštitut
za geografijo univerze v Ljubljani, Ljub-
ljana, 1969

11. Darka URANJEK: Izobraževanje in zdravstvo v občini
Slov. Bistrica. Inštitut za geografijo uni-
verze v Ljubljani, tipkopolis, Ljubljana 1974
12. Etbin BOJČ: Šole in učiteljstvo na slovenskem Štajerskem
pred sto leti, Časopis za zgodovino in naro-
dopisje šte. : 7/1971, Maribor 1971
13. Branko REISP: Višje šole na Slovenskem ozemlju v 17. in
18. stoletju. Kronika 1962/X šte. 3
14. Rihard OREL: Slovensko šolstvo ob jezikovni meji na Go-
riškem leta 1910, Jadranski koledar 1962,
Trst 1961
15. Drago PAHOR: Zakon o slovenskem šolstvu v Italiji,
Jadranski koledar 1962, Trst 1961
16. Vilma PIRKOVIČ: Materialne osnove šolstva, kulture in
zdravstva v novomeškem okraju, Dolenjski
zbornik 1961, Novo mesto 1961
17. Franc SEDMAK: Razvoj in perspektive šolstva v žalski
občini, Savinjski zbornik II, Celje 1965
18. Milojka VORANT: Višje šole v Sloveniji in drugih re-
publikah, Prikazi in študije 1966/XII šte. 6
19. Milokje VIRANT: Razvoj omrežja osnovnih šol. Prikazi in
študije 1964/X šte. 5
20. Filip URATNIK: Strokovno izobraževalno šolstvo in va-
jenci v Dravski banovini, Ljubljana 1934

21. Aleksandra KORNHAUSER: Nekatera temeljna vprašanja kadrovske strukture našega visokošolskega sistema, Ljubljana 1970
22. Urbanistični program za mesto Lendava, III del, Zavod za ekonomiko in urbanizem Murska Sobota 1965
23. Občina Lendava 30 let v svobodi, občinska konferenca SZDL Lendava, Murska Sobota 1975
24. N. Mackenzie M. Erunt, H. C. Jones: Teaching and Learning and Introduction to New Methods and Resources in Higher Education. UNESCO, Paris 1970
25. Samuel BOWLES: Planning Educational System for Economic Growth, Harvard University Press, Cambridge 1969
26. Torvald GÄRGER: Skolans geografiska utveckling i SVERIGE Norstedts, Stockholm 1972
27. Stig Nordbeck: Barnes Skolvägar och trafikvanor. Lund, Institutionen för byggnadsfunktionslära 1967, Sverige 1967
28. Elis Palsson: Gymnasiums and Communications in Southern Götland, A Methodical Investigation. Lunds Studies in Geography, Ser B, Nr. 7 Lund 1953
29. Gunnar E. Törnquist: Manufacturing Goods, Servicing People and Processing Information at Multiple Locations. Multiple Locations Analysis. Lunds in Studies in Geography, Ser. 6 Nr 12, Lund 1972

30. Gösta Weissglas: Studies of Service Problem in the Sparsely Populated Areas in Northern Sweden. Geographical Reports 5, University of Umea, Umea 1975
31. H. P. Wineier und Mitarbeiter: Zur Strategie der Bildungspolitik, Bern 1968, str. 1-52
32. R. Geipel: Der Standort der Geographie des Bildungswesens innerhalb der Sozialgeographie. Münchener Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie 1968, Band 4, str. 158
33. H. Maier: Bildungsökonomie als Problem und Aufgabe. Bildungsökonomie (Aufgaben, Probleme, Lösungen). Berlin 1968, str. 21 -32
34. Christer Persson: Kontaktarbete och framtida lokaliseringförändringar . Meddelanden Fran Lunds Universitets Geografiska Institutionen Lund 1974/LXXI
35. Lennart Andersson och Bengt Dahlgren: Regionalt och Lokalt utfall av centralt beslutsfattande. Regional and local effects of central decision - making. Meddelanden fran Göteborgs Universitets Geografiska Institutioner, Ser. B, NR. 33, Karlstad 1974
36. Sennam osnovnih in srednih ter višjih in visokih šol na začetku šolskega leta 1971 /1972. Zavod SR Slovenije za statistiko, Statistično gradivo štev. 5/72, Ljubljana marec 1972
37. Osnovne in srednje šole na koncu šolskega leta 1972/73 in začetku šolskega leta 1973/74. Zavod SR Slovenije za statistiko, statistično gradivo štev. 14/74, Ljubljana, september 1974
38. Načrt razvoja mreže osnovnih šol v občini Koper. Pedagoški inštitut pri univerzi v Ljubljani, Groblje, aprila 1974

39. Statistično poročilo o delu zdravstvene službe za leto 1973. Zdravstvena statistika števil. 4/74. Zavod SRS za zdravstveno varstvo v Ljubljani, Ljubljana, junij 1974
40. Okvirni program zdravstvenega varstva prebivalstva SR Slovenije v obdobju 1971 - 1975. Zavod SRS za zdravstveno varstvo v Ljubljani. Posebna publikacija števil. 4/70, Ljubljana, september 1970
41. Ivan Kastelic: Statistični pokazatelji obsega, kvalitete in uspešnosti dela zdravstvene službe. Zavod SRS za zdravstveno varstvo v Ljubljani, Ljubljana, 1967
42. Kastelic - Ravnikar - Odar : Pokazovalci bolnišnične službe SR Slovenije od leta 1957 do 1969. Zavod SR Slovenije za zdravstveno varstvo v Ljubljani, Ljubljana 1970.
43. Samo Modic: Zdravstveno varstvo delavcev in služba medicine dela v SR Sloveniji. Zavod za zdravstveno varstvo pri delu, Maribor 1968.
44. Osnovni elementi politike razvoja u oblasti zdravstvene zaštite, socijalne zaštite i socijalnog osiguranja u periodu 1971 - 1975 godine. Savezni Zavod za privredno planiranje, Beograd 1970.